

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Maija Vehviläinen

Lännen ja Venäjän representaatiot aikakauslehti Afiša Moskvassa

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma

VAASA 2012

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	6
1.2 Aineisto	8
1.3 Menetelmä	10
2 GLOBALISAATION VAIKUTUKSET JA ILMENEMINEN VENÄJÄLLÄ	12
2.1 Globalisaation käsite	12
2.2 Globalisaatio ja Venäjä	14
2.2.1 Venäjän oma tie	18
2.2.2 Venäjä ja länsi	20
2.3 Globalisaation rooli venäläisen median muutoksessa	25
2.3.1 1990-luku: Kiihtyvän globalisaation kausi	27
2.3.2 Kiihtyneen globalisaation seuraukset ja kritiikki	29
2.3.3 Aikakauslehdet	32
2.4 Globalisaation rooli venäläisen nuorisokulttuurin muutoksessa	38
2.4.1 Nuorisokulttuuri Neuvostoliiton aikaisella Venäjällä	39
2.4.2 2000-luvun venäläinen nuoriso – mikä on muuttunut?	42
3 AFIŠAN DISKURSSIEN TUNNISTAMINEN JA ANALYYSI	48
3.1 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	48
3.1.1 Representaatiot	51
3.1.2 Sosiaalisen konstruktionismin kritiikkiä	53
3.2 Afišan diskurssien erittelyä	54
3.2.1 Aktiivisuuden ja individualismin diskurssi	57
3.2.2 Järjestyksen diskurssi	68
3.2.3 Sivistyksen diskurssi	79
3.2.4 Periferian diskurssi	86
3.2.5 Globalisaatiokriittinen diskurssi	91

3.3 Yhteenveto	96
4 PÄÄTÄNTÖ	107
LÄHTEET	111
LIITE 1. Otteet aineistosta venäjäksi	119

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Maija Vehviläinen
Pro gradu -tutkielma:	Lännen ja Venäjän representaatiot aikakauslehti Afiša Moskvassa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Viestintätieteet
Valmistumisvuosi:	2012
Työn ohjaaja:	Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Suhde muuhun maailmaan on Venäjälle monimutkainen kysymys. Pitäisikö suuntautua länteen, itään vai korostaa omaa polkua maailmassa? Etenkin länsi on ollut Venäjällä aina merkittävä ja ristiriitainen käsite – se on edustanut joko uhkaa tai kulttuurista esikuvaa. Venäläisen median erottaa länsimaisesta tällä hetkellä lähinnä sen jyrkkä jakautuneisuus hallitusta myötäileviin, konservatiivisiin ja liberaaleihin, yksityisiin tiedotusvälineisiin. Aikakauslehdistä suuri osa on länsimaisten lehtibrändien venäjänkielisiä versioita, jotka muistuttavat paljon länsimaisia lehtiä. Kaupunki- ja kulttuurilehti Afiša edustaa kiiltävälle paperille painettuja aikakauslehtiä, joiden esikuvat ovat lännessä.

Tavoitteenani on selvittää, millaisia lännen ja Venäjän representaatioita Afišassa esiintyy silloin, kun niiden kulttuurisista ja yhteiskunnallisista piirteistä puhutaan. Tarkoitan representaatioilla kulttuurisesti määrättyjä tapoja kuvata ilmiöitä valikoimalla merkityksiä niin, että jokin puoli asiasta korostuu ja jotakin muuta jää kertomatta.

Tutkimusmenetelmäni on diskurssianalyysi. Poimin Afišan vuosina 2008 ja 2010 ilmestyneistä numeroista artikkelit, joissa Venäjän ja lännen kulttuurisista ja yhteiskunnallisista piirteistä puhutaan. Aineistoon päätyneissä 42 artikkelissa ilmenevät puhutavat erottelin toisistaan sen perusteella, millaisia väitteitä Venäjästä ja lännestä esitettiin, ja miten väitteitä perusteltiin. Näin sain viisi erilaista diskurssia, jotka nimesin aktiivisuuden ja individualismin diskurssiksi, sivistyksen diskurssiksi, järjestyksen diskurssiksi, globalisaatiokriittiseksi diskurssiksi ja periferian diskurssiksi.

Diskursseissa tuotetut lännen representaatiot olivat usein myönteisiä. Länteen liitettyjä piirteitä, kuten yksilönvapautta, yhteiskunnan toimivuutta ja kulttuurin arvostusta pidettiin positiivisina. Sen sijaan Venäjän representaatioon liittyi ongelmia, kuten korruptiota, epäjärjestystä ja sivistymättömyyttä. Toisaalta välillä länsi nähtiin uhkana, ja sen sijaan venäläistä kulttuuria pidettiin kiinnostavana.

AVAINSANAT: Venäjä, länsi, representaatio, globalisaatio, diskurssi, aikakauslehdet

1 JOHDANTO

Länsimainen rock-musiikki alkoi 1950-luvulla levitä kaikkialla länsimaissa, mutta Neuvostoliiton aikaisella Venäjällä se kulki pitkään kädestä käteen epävirallisina kasettitalenteina. Sen ympärille syntyi yksityisasunnoissa pidettyjen underground-konserttien ja epävirallisten kasettitalenteiden kulttuuri (Huttunen 2008: 286–287). Venäjä jäi osittain paitsi muutoksista, jotka vaikuttivat nuorisokulttuuriin länsimaissa 1900-luvun jälkipuoliskolla. Nykyisin erilaista historiaa kuitenkin tuskin huomaa, sillä länsimaisen populaarimusiikin lajit ovat ainakin lähes yhtä hyvin saatavilla niin Venäjällä kuin esimerkiksi Suomessa. Etenkin Venäjän suurissa kaupungeissa eläville nuorille aikuisille länsimaisen populaarikulttuurin lisäksi länsimaisina pidetyt arvot, kuten individualismi, henkilökohtaisten tavoitteiden vuoksi ponnisteleminen ja kulutuskulttuuri ovat tuttuja. Heidän kollektivistisessä neuvostokulttuurissa kasvaneille vanhemmilleen uusiin arvoihin sopeutuminen on haastavampaa. (Esim. Institut sotsiologii RAN 2007.)

Venäjällä sukupolvien kokemukset ja maailmankuvat ovat hyvin erilaisia, sillä nuoret venäläiset elävät huomattavasti globaalimmassa maailmassa kuin heidän vanhempansa. Globalisaation voi määritellä Giddensin (1991: 64) mukaillen sosiaalisten suhteiden venymiseksi: paikallisten ehtojen lisäksi kauempana olevat asiat, ihmiset tai tapahtumat, ”poissaolevat toiset” voivat olla merkityksellisiä. Valtioiden kannalta globalisaatio tarkoittaa väistämättä itsemääräämisoikeuden vähenemistä, kun ylikansallisilla organisaatioilla, kuten yrityksillä, järjestöillä ja valtioiden liitoilla on entistä enemmän valtaa (Hedetoft & Blum 2008: 4–5). Tarkoitan globalisaatiolla prosessia, jossa valtioiden rajat ja kansallisuudet menettävät merkitystään, ja niiden tilalle syntyy muita yhdistäviä ja erottavia tekijöitä, kuten globaalisti leviävät alakulttuurit.

Joukkoviestintä ja journalismi ovat osaltaan kiihdyttäneet globalisaatiota. Juuri joukkoviestimet – televisio, radio, lehdistö ja internetin eri välineet – tuovat kaukaiset tapahtumat ja ilmiöt ihmisten koteihin ja arkeen. (Moores 2000: 37.) Journalismilla tarkoitetaan yleensä faktapohjaista ja ajankohtaista joukkoviestintää erotuksena fiktiosta (esim. Kunelius 2002: 18). Sen lisäksi, että journalismi voi tuoda kaukaiset ihmiset tai tapahtumat lähelle yleisöään, se voi tuoda myös kulttuurisia vaikutteita. Neuvostoliiton jäl-

keisessä Venäjän sosiaalisessa muutoksessa journalismilla on ollut merkittävä rooli. Esimerkiksi kansainvälisille, kiiltäväpaperisille aikakauslehdille on syntynyt Venäjällä kysyntää, kun keskiluokalla on alkanut olla aikaa ja varaa kiinnostua hyvinvointia ja elämäntapaa koskevista kysymyksiä (Menzel 2008: 6-7).

Journalismin kovaa ydintä on ajankohtainen uutisjournalismi, mutta siihen kuuluu myös aikakauslehtijournalismi, jonka aihevalinnat ja käsittelytavat ovat usein lähempänä viihdettä tai ihmisten arkista ja henkilökohtaista elämää kuin perinteisesti uutisia ja faktoja tarjoavien sanomalehtien (Kivikuru 1996: 1, 7). Aikakauslehti on säännöllisesti vähintään neljästi vuodessa ilmestyvä julkaisu, jonka jokaisessa numerossa on artikkeleita tai muuta toimituksellista aineistoa ja joka on laajasti saatavilla (Kivikuru 2003: 78). Suhteellisen harvoin ilmestyvien aikakauslehtien lukijakunta on usein satunnaisempi kuin sanomalehdillä. Aikakauslehden jokaisen irtonumeron on onnistuttava houkuttelemaan lukijat luokseen, minkä vuoksi lehtien on pakko seurata tarkkaan sitä, mikä ihmisiä milloinkin mahdollisesti kiinnostaa (Aleksejeva 2001: 40–41). Aikakauslehtien onkin sanottu heijastelevan erityisen herkästi yhteiskunnallisia muutoksia ja oman kohde-ryhmänsä arvomaailmaa (Kivikuru 2003: 78).

Kauniisti ajatellen joukkoviestintä laajentaa ihmisten elämänpiiriä ja tietämystä maailmasta, mutta toisaalta joukkoviestintä on myös instituutio, jonka taustalla on usein kaupallinen toiminta (Moore 2000: 15–17, Rantanen 2002: 16). Journalistisiin teksteihin on valittu näkökulma ja jo aikaisemmin on päätetty esimerkiksi lehden linjasta eli siitä, millaisen siivun todellisuudesta lehti nostaa esille. Koska mediaa ohjaa myös talous, yleensä viestimet kertovat siitä, minkä ne uskovat kiinnostavan tiettyä yleisöä. Näin ollen media ei itse asiassa kerro tapahtumista sinänsä vaan välittää yhdenlaisen käsityksen niistä samalla, kun joku toinen näkökulma jää kertomatta.

1.1 Tavoite

Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten venäläistä ja toisaalta länsimaista kulttuuria ja yhteiskuntaa käsitellään noin 20–30-vuotiaille moskovalaisille suunnatussa, suositus-

sa kaupunki- ja kulttuurilehti Afišassa¹ – toisin sanoen, millaisia lännen ja Venäjän representaatioita lehden teksteissä tuotetaan silloin, kun niiden kulttuurisista ja yhteiskunnallisista piirteistä puhutaan. Representaatioita tuotetaan tekemällä kielellisiä valintoja, jolloin syntyy tietynlainen käsitys kuvauksen kohteena olevasta ilmiöstä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55). Representaatiot eivät kuitenkaan ole vain kielenkäyttäjien mielipiteitä tai arpapeliä, vaan kulttuurisesti vakiintuneita esittämisen tapoja (Dyer 2002: 2–3). Esimerkiksi venäläisessä lehdistössä kuva lännestä voi vaihdella sen mukaan, onko lehden linja kärjistetyksi liberaali vai konservatiivinen. Yleinen mielipide lännestä on vaihdellut myös historiallisesti sen mukaan, onko länteen suhtauduttu epäluuloisesti vai myönteisesti. Esimerkiksi lännen representaatiot voivat siis vaihdella, mutta ne eivät voi olla mitä tahansa. Määrittelen representaatiot ilmiöiden kulttuurisiksi kuvaamisen tavoiksi, joita tuotetaan merkityksiä valikoiden eli kielellisiä valintoja tekemällä.

Tarkoitukseni on kuvailla Venäjän ja lännen suhdetta sekä venäläisen median ja nuorisokulttuurin muutosta globalisaation käsitteen kautta. Analysoimalla Afišan representaatioita ja niiden tuottamisen tapoja pyrin selvittämään, miten nämä jännitteet näkyvät mediassa ja julkisuudessa käytävässä keskustelussa. Vaikka Afiša onkin vain yksi esimerkki venäläisestä aikakauslehdistöstä eikä sen representaatioita voi yleistää koko Venäjää koskeviksi, ajattelen Afišan representaatioiden olevan osa nyky-Venäjällä käytävää keskustelua, minkä vuoksi niiden voi ajatella osaltaan valaisevan sitä, millaista keskustelua lännestä ja toisaalta omasta kulttuurista ja yhteiskunnasta 2000-luvun alun Venäjällä käydään.

Suhde länteen ja lännen vaikutus venäläiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan vaikuttaa jatkuvasti olevan ajankohtainen keskustelunaihe Venäjällä. Tutkimalla Afišassa ilmeneviä representaatioita tarkoitus on selvittää, mitä puolia lännestä ja Venäjästä nostetaan lehdessä esille, siis mitä länsimaisesta ja venäläisestä kulttuurista puhutaan 2000-luvun alun Venäjällä oletetusti suhteellisen liberaaleille kaupunkilaisnuorille suunnatussa aikakauslehdessä. Lukijat voivat tietenkin torjua lehden välittämät representaatiot, ja siir-

¹ Venäjänkieliset nimet ja termit on tutkielmassa translitteroitu kansallisen SFS 4900 -standardin mukaisesti lukuun ottamatta venäjästä muille kielille käännettyihin teoksiin viittaavia lähdeviitteitä, joissa tekijän nimi on kirjoitettu niin kuin kääntäjä on sen translitteroinut.

tyä muiden lehtien lukijoiksi, mutta ainakin toistaiseksi Afiša on onnistunut säilyttämään Venäjällä laajan lukijakunnan, minkä takia se on myös tutkimuskohteena relevantti.

1.2 Aineisto

Olen seulonut tutkielman aineiston vuosina 2008 ja 2010 ilmestyneistä Afiša Moskvan numeroista. Afiša ilmestyy kahdesti kuukaudessa, yhteensä 24 kertaa vuodessa. Esimerkiksi vuonna 2008 lehdessä ilmestyi hieman alle 300 artikkelia. Aineisto on kerätty Afišan internetarkistosta, ja artikkelilla tarkoitan saman linkin takana olevaa juttukokonaisuutta. Painetussa lehdessä artikkelia vastaa yhdestä tai useasta osasta koostuva tekstikokonaisuus, jolla on yhteinen pääotsikko. Olen käynyt läpi kaikki lehdissä kahtena vuonna julkaistut artikkelit lukuun ottamatta jokaisessa numerossa ilmestyvää tapahtumakalenteria, johon on listattu esimerkiksi tulevia tapahtumia, uutuuslevyjä ja tietokonepelejä. Venäjän ja lännen yhteiskunnallisia ja kulttuurisia piirteitä käsiteltiin vuosina 2008 ja 2010 yhteensä 42 artikkelissa. Aineistoon sisältyy 12 kysymys-vastausmuotoista haastattelua, 8 kokonaan tai suurimmaksi osaksi suorien sitaattien muotoon kirjoitettua haastattelua, joissa kysymyksiä ei ole näkyvissä, 6 hän-muotoista haastattelua, joihin sisältyy haastateltavien kommentteja ja toimittajan havainnointia, 6 kolumnia, 3 dialogin muotoon kirjoitettua juttua, 1 lyhyt kahvilan sulkemista koskeva tapahtumauutinen ja 6 muuta juttua, jotka koostuvat useista erilaisista osista. Osa jutuista on lähes alusta loppuun Venäjän ja lännen kulttuuristen piirteiden pohdintaa, osassa ne ovat yksi tema muiden joukossa.

Afiša kuuluu niihin venäläisiin lehtiin, joilla ei ollut mallia Neuvostoliitossa ja jotka haikivat vaikutteensa ulkomailta. Neuvostoliiton hajottua ja Venäjän markkinoiden avauduttua 1990-luvun alussa ulkomaiset sijoittajat kiinnostuivat myös Venäjän lehtimarkkinoista. Afišan perustaja Andrew Polson kärsi kaksi suurta tappiota Venäjän aikakauslehtimarkkinoilla ennen kuin perusti Afiša-yhtiön. Yhtiön päätuotteesta, kansainvälisen Time Out -lehtibrändin venäläisestä vastineesta Afišasta, tuli hetkessä menestys sen alettua ilmestyä vuonna 1999. Polsonin aiemmin 1990-luvulla lanseeraamissa aikakaus-

lehdissä Ponedelnikissa ja Vetšernaja Moskvassa ei ollut Afišaan verrattuna juuri muuta eroa kuin ajoitus. Kaikki olivat nuorille kaupunkilaisille suunnattuja, muotiin, kaupungin tapahtumiin ja kulttuuriin keskittyviä aikakauslehtiä. Venäjällä tilanne oli 1990-luvun lopussa kuitenkin hyvin erilainen kuin vuosikymmenen puolivälissä. (Zassoursky, I 2004: 220–222.) Nykyisin Prof-Media-yhtiön julkaisemasta Afišasta ilmestyy omat versiot 18 Venäjän suurkaupungissa. Afiša Moskva on lehden Moskovon versio, mutta eri kaupunkien versioissa on paljon samaa sisältöä. Afišan levikki on lehden internetsivujen mukaan koko Venäjällä noin 184 300 ja Moskovassa 84 000.

Zasurski (2004: 222) selittää Afišan menestystä sillä, että lehti alkoi ilmestyä riittävän aikaisin täyttääkseen jäljellä olevan markkinaraon ja toisaalta riittävän myöhään löytääkseen yleisön: sen kohderyhmä edustaa sukupolvea, joka on elänyt lähes koko teini-ikänsä ja nuoruutensa Neuvostoliiton jälkeisellä Venäjällä, ja Afišan perustamisen aikaan ainakin osalla näistä nuorista oli vapaa-aikaa, varaa, energiaa ja kiinnostusta seurata muodin ja populaarikulttuurin virtauksia. Uusia aikakauslehtiä syntyi Venäjällä etenkin vuosina 1993–1997, mutta Afiša on alkanut ilmestyä vasta tämän ajanjakson jälkeen. Sen oli siis tarjottava jotakin uutta kohderyhmälleen. Afišan kohderyhmää ovat sisällön perusteella yhtä lailla nuoret miehet ja naiset. Enemmän kuin sukupuoli, kohderyhmää rajaavat kaupunkilaisuus ja kiinnostuksen kohteet.

Afišan aiheet kiinnostavat todennäköisesti enimmäkseen nuoria aikuisia, mutta varsinaiseksi nuortenlehdiksi sitä ei kuitenkaan voi kutsua ainakaan silloin, kun puhutaan lasten- ja nuortenlehdistä yhteen niputettuina (vrt. Aleksejeva 2001: 149). Tällöin ei ole kyse Afišan kaltaisista lehdistä, sillä käsitteen alle kuuluu erilaisia julkaisuja lasten *Ves-jolie kartinkista* (Iloiset kuvat) kouluikäisten nuorten Cool-aikakauslehteen. Tällä tavalla ymmärrettynä nuortenlehdillä on usein jonkinlainen kasvatuksellinen funktio, niiden aiheita ovat populaarikulttuurin ja show-bisneksen lisäksi usein aikuistumisen ongelmat kuten ihmissuhteet ja seksuaalisuus. Lehdissä saattaa olla myös suoria neuvoja aikuisuuden kynnyksellä oleville lukijoille. (Emt. 150–151.) Afišaa voisi verrata esimerkiksi suomalaiseen Image-aikakauslehteen, jota päätoimittaja Mikko Numminen (2011) kuvaa lehden internetsivuilla lifestyle-lehdeksi. Termi kuvaa melko osuvasti myös Afišaa.

Ilmestymispaikoista, ulkonäöstä, sisällöstä ja Afišan omasta määritelmästä voi kuitenkin päätellä, että Afišan kohderyhmää ovat kaupunkien nuoret aikuiset, joilla on melko paljon niin sosiaalista kulttuurista kuin taloudellistakin pääomaa. Näin Afišaa kuvaillaan lehden internetsivuilla:

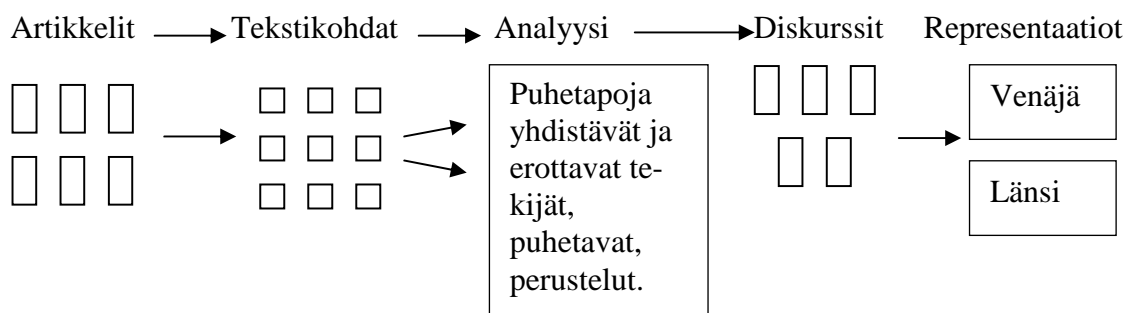
Afiša on lehti jokaiselle, jonka pyrkimyksenä on ymmärtää nykyelokuva, -musiikkia, -kirjallisuutta, -taidetta ja -muotia. Lehti kirjoittaa asioista, jotka ovat suosittuja huomenna – ennen kaikkea se huomaa kaiken uuden ja mielenkiintoisen. Joka toinen viikko yli miljoona ihmistä ottaa Afišasta selvää uusista elokuvista, kirjoista ja muista kiinnostavista ilmiöistä. (Afiša 2010.)

Uutuus, uudet ilmiöt ja asiat, ”jotka ovat suosittuja huomenna” näyttävät olevan tärkeitä Afišalle. Kuten aiemmin jo totesin, se, mitä lehteä lukee, on aina valinta. Afiša oletettavasti myös houkuttelee ihmisiä, jotka haluavat olla perillä esimerkiksi populaarikulttuurin trendeistä, joista useimmat todennäköisesti ovat globaaleja. Venäjällä tämä saattaa liittyä esimerkiksi haluun erottautua vahvasti menneisyyden sulkeutuneisuudesta ja populaarikulttuurin jälkeenjääneisyydestä ja haluun ottaa vastaan globaaleja vaikutteita ja tuntea kuuluvansa globaaleihin yhteisöihin.

1.3 Menetelmä

Analysoin Afišasta keräämääni aineistoa diskurssianalyysin avulla. Diskurssianalyysissä tarkastelun kohteena on teksti, mutta tekstiin ajatellaan latautuneen sosiaalista ja kulttuurista informaatiota (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 165). Laajasti käsitettynä diskurssi tarkoittaa kielenkäyttöä jossakin historiallisessa, yhteiskunnallisessa tai sosiaalisessa tilanteessa. Diskurssin sanotaan usein olevan puhetapa, mutta se ei ole mikä tahansa tapa puhua. Diskurssi on vakiintunut tapa merkityksellistää todellisuutta. Tämä viittaa diskurssin konstruktivistiseen eli todellisuutta rakentavaan luonteeseen. Diskurssianalyysin taustalla on ajattelutapa, jonka mukaan tekstit eivät vain kerro todellisuudesta, vaan ne myös rakentavat sosiaalista todellisuutta tuottamalla ja vahvistamalla käsityksiä siitä. (Emt. 23–25.) Määrittelen diskurssin kielenkäytöksi, jossa sosiaalista todellisuutta tuotetaan tekemällä kielellisiä valintoja, eli kertomalla puheena olevasta ilmiöstä jotakin ja jättämällä jotakin muuta kertomatta.

Tällainen kielenkäyttö on sidoksissa kulttuuriin ja tilanteeseen, jossa kieltä käytetään. Diskurssianalyysissa olennaista on sijoittaa aineistosta tehdyt havainnot sosiaaliseen, kulttuuriseen ja historialliseen yhteyteensä. Tutkimustulosten on siis tarkoitus kertoa jotakin siitä, miten tutkimuskohteena olevaa asiaa, tässä tapauksessa Venäjän ja lännen kulttuurisia ja yhteiskunnallisia piirteitä, tietyssä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa käsitteellistetään. (Valtonen 1998: 100–106.) Kulttuurisilla ja yhteiskunnallisilla piirteillä tarkoitan esimerkiksi venäläisen ja läntisen yhteiskunnan ja kulttuurin hyvinä puolina tai ongelmina pidettyjä asioita, joita lehdessä nostettiin esille. Diskurssin ja representaation välisen suhteen ymmärrän hyvin läheiseksi. Molemmat ovat saman, todellisuutta ja ajattelua muokkaavan prosessin osia. Tutkimusprosessin etenemistä on kuvattu tarkemmin kuviossa 1.

Kuvio 1. Tutkimuksen eteneminen

Ajattelen diskurssien ilmenevän aineistoon kuuluvissa artikkeleissa yksittäisinä tekstikohtina. Yhdessä artikkelissa voi siten ilmetä useita eri diskursseja. Tutkimuksen alkuvaiheessa tutustuin aineistoon kuuluvien artikkelien sisältöön lukemalla niitä läpi ja etsimällä tekstikohtia, joissa Venäjän ja lännen kulttuurisia ja yhteiskunnallisia piirteitä käsiteltiin. Tämän jälkeen kiinnitin huomiota erityisesti siihen, mitä piirteitä Venäjästä ja lännestä nostettiin teksteissä esiin, mistä esille nostettujen piirteiden oletettiin johtuvan ja millaisia perusteluja käytettiin, kun esitettiin väitteitä Venäjän ja lännen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista piirteistä. Jaoin esiintyneet puheet eri diskursseiksi sillä perusteella, miten esiin nostetut Venäjän ja lännen piirteet ja niiden perustelut poikkesivat toisistaan. Lopulta pohdin sitä, millaisia representaatioita Venäjästä ja lännestä eri diskurssit tuottavat. (Ks. Kuvio 1.)

2 GLOBALISAATION VAIKUTUKSET JA ILMENEMINEN VENÄJÄLLÄ

Yksi Venäjän tutkimuksen yleinen näkökulma on Venäjän suhde ”itään” ja ”länteen”, ja niihin liittyvä Venäjän ikuinen ongelma, eli sijainti tavallaan näiden kahden ilmansuunnan välissä. Toisaalta Venäjä kuuluu sekä itään että länteen, toisaalta se ei kuulu kumpaankaan. Nämä Venäjän ja eri ilmansuuntien vastakkainasettelut liitetään usein ”Venäjän identiteetin etsimiseen” (ks. esim. Hedetoft & Blum 2008: 1), mikä näyttääkin muodostuneen myytiksi, johon monet Venäjän tapahtumat liitetään. Vaikea kysymys on, mitä itä ja länsi tarkoittavat, puhumattakaan siitä, mitä tarkoittaa näiden kahden epä määräisen tilan välissä oleminen. ”Länsi” käsitteenä vilahtelee tiuhaan myös venäläisessä globalisaatiota käsittelevässä tietokirjallisuudessa. Länsi tarkoittaa Venäjältä nähtynä joskus uhkaa, joskus mahdollisuutta mutta yleensä kuitenkin jotakin sellaista, mitä Venäjä ei ole. Terminä ”länsi” on epätarkka ja epätieteellinen. Seuraavaksi pyrin kuitenkin selvittämään, missä Venäjä oikeastaan sijaitsee, ja mitä oikeastaan tarkoittaa ”länsi”. Venäjän ja lännen suhteessa olennaista on globalisaation tuomat uudet vaatimukset, jotka osaltaan ovat mutkistaneet Venäjän suhtautumista länteen.

2.1 Globalisaation käsite

Globalisaatiolla viitataan ennen kaikkea prosessiin, eikä asioiden pysyvään tilaan. Globalisaatio on maailmanlaajuisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation ”leviämistä, syvenemistä ja nopeutumista” (Held, Goldblatt, McGrew & Perraton 1999: 2). Tämän prosessin ihanteellisena päämääränä on globaalien yhteisöjen muodostuminen (Kuvaldin 2003: 35). Vaikka globalisaatio epäilemättä on 2000-luvun alun muotiasana, se ei ole uusi ilmiö. Giddens (1991: 17–18) ajoittaa globalisaatiokehityksen alun jo varhaismoderniin aikaan, vaikka pitääkin nykyistä globalisaatiota myöhäismodernina ilmiönä. Kommunikaation ja tiedonvälityksen lisääntyminen ja nopeutuminen ovatkin pienentäneet maailmaa nimenomaan 1900-luvulla (Kuvaldin 2003: 32–33), ja nykyisin globalisaatio on voimakkaampaa kuin koskaan ennen (Hjarvard 2003: 21). Myös nuoriso- ja populaarikulttuurin globalisoitumisesta puhuttaessa tarkoitetaan usein 1990-luvun jälkipuoliskoa.

Optimistisimmin ajateltuna globalisaatio tuo vakautta, vaurautta ja kulttuurista rikkautta, mutta sillä on myös nurja puolensa. Toiselle globalisaatio tarkoittaa mahdollisuuksien ja valinnanvaran lisääntymistä, toiselle se on uhka esimerkiksi silloin, kun kilpailu työpaikoista kiristyy työvoiman liikkeessa entistä vapaammin (Hjarvard 2003: 16). Globalisaation lopullisena päämääränä saattaa olla maailmanlaajuinen yhtenäistyminen, mutta samalla se on tuottanut entistä jyrkempää eriarvoisuutta. Valtiot ovat globaalissa verkostossa eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden. (Hedetoft & Blum 2008: 2.) Globaali työnjako tarkoittaa, että joillakin alueilla on koko ajan erikoistuneempaa teollisuutta ja teknologiaa, kun vähemmän kehittyneet alueet tuottavat raaka-aineita (Giddens 1991: 74–76).

Eriarvoisuus ei jää vain valtioiden tasolle, vaan globalisaatiokriitikoiden mukaan se näkyy myös ihmisten elämässä, koska vauraus kasaantuu maailmanlaajuisesti suhteellisen pienelle ryhmälle ihmisiä ja maihin, joissa asuu murto-osa maailman väestöstä. Köyhät ja rikkaat eivät erotu toisistaan vain tulojen takia, vaan heitä erottaa elämänlaatu ja elintaso laajemmin ymmärrettynä, eli esimerkiksi koulutustaso, sosiaalinen pääoma, elinikä ja terveys. Siten pahimmassa tapauksessa köyhät ihmiset ja valtiot voivat joutua globaalin syrjäytymisen syöksykierteeseen, jolloin mahdollisuudet päästä nauttimaan globalisaation parhaista puolista heikkenevät. (Kuvaldin 2003: 60.) Globaalin talouden ja työnjaon vuoksi maailmaan on ajateltu ajautuvan globaalin yhteisön sijasta kahteen leiriin, köyhään ja rikkaaseen, halpaan ja kalliiseen, riistettyyn ja riistävään (Hedetoft & Blum 2008: 2).

Tämä taas voi johtaa yhä syvempään erotteluun vahvojen ja heikkojen valtioiden välillä (Rakitjanski 2002: 374–375, Hedetoft & Blum 2008: 2). Vaikka kommunikaatio ja yhteydenpito lisääntyvät ja tavallaan ”maailma pienenee”, heikot, lähinnä raaka-aineita tuottavat valtiot jäävät yhä pahemmin jälkeen vauraiden länsimaiden kehityksestä. Kriittisen näkökulman mukaan läntinen maailma on kyllä yhä enemmän virallisesti yhteistyössä ja yhteydessä periferian maiden kanssa, mutta itse asiassa se erottautuu yhä enemmän omaksi alueekseen (Rakitjanski 2002: 374). Esimerkiksi venäläisissä globalisaatiota käsittelevässä kirjallisuudessa tällainen näkökulma on melko yleinen (esim. Rakitjanski 2002, Kuvaldin 2003, Bolšakov 2002).

Giddensin (1991: 71) mukaan modernille kansallisvaltiolle tyypillinen hallinto ja yhteiskuntajärjestelmä ovat tehneet kansainväliset suhteet muiden vastaavien valtioiden ja hallitusten kanssa entistä tarpeellisemmiksi. Kansallisvaltion syntyminen on johtanut riippuvuuteen muista valtioista ja tiiviiseen valtioiden väliseen kanssakäymiseen. Globalisaatio ei kuitenkaan tarkoita kansainvälisiä suhteita (emt. 66–67). Globaalissa maailmassa toimijat eivät välttämättä ole kansallisuutensa edustajia, kansallisuus ei enää ole tärkein merkitsevä tai erottava tekijä. Kansainvälisistä suhteista puhuttaessa kansallisuudella on valtavasti merkitystä, se on tekijä, johon suhteet perustuvat. Globalisaatiossa näin ei ole, vaan tärkeitä ovat muut kuin kansalliset intressit, mistä merkkinä ovat esimerkiksi monikansalliset yritykset. Kansallisvaltion keskeinen rooli modernisaation ja globalisaation yhtenä ulottuvuutena ei ole ristiriidassa globalisaation perusajatuksen kanssa. Kansallisvaltiot ovat edelleen toimijoita globaalissa maailmassa, mutta niiden rinnalle on syntynyt myös aitoja monikansallisia ja globaaleja toimijoita, ja valtioiden merkitys on vähentynyt. (Hjarvard 2003: 20.)

Osan mielestä kansallisvaltioilla on paikkansa globalisaatiossa, ja ne voivat toimia globaalien maailman ”paikallishallintoina”, jos ne vain hyväksyvät vähenevän arvovaltansa ja sen, että taloutta eivät ohjaile kansalliset hallitukset vaan globaalit markkinat. Toisten mukaan kansallisvaltio taas on järkähtämätön globalisaatiota jarruttava linnake. (Rantanen 2002: 3–4.) On kuitenkin väistämätöntä, että kansallisvaltioiden suvereniteetti ja autonomia vähenevät globalisaation vuoksi. Esimerkiksi valtion vahvaan rooliin totuneella Venäjällä on herättänyt huolta se globalisaation vääjäämätön piirre, että kansallisvaltioiden itsemääräämisoikeus vähenee globaalien instituutioiden ja monikansallisten yritysten vallan kasvaessa. (Hedetoft & Blum 2008: 4–5.) Globalisaatiosta voi siis varmasti sanoa, että se on kiihtynyt ja kiihtyy edelleen. Kiinnostava kysymys on, kenen ehdoilla globalisaatio etenee.

2.2 Globalisaatio ja Venäjä

Venäjä on muiden valtioiden tapaan sekä globalisaation vaikutusten alainen että toimija globaalissa verkostossa. Samalla Venäjä aika ajoin pyrkii eristäytymään esimerkiksi ta-

loudellisin ja poliittisin keinoin. (Hedetoft & Blum 2008: 1.) Venäjälle globalisaatio tarkoittaa myös historiallisen suurvaltidentiteetin kriisiä. Koska globalisaatio väistämättä vähentää kansallisvaltioiden autonomiaa, ei Venäjäkään voi jäädä ylhäiseen yksinäisyyteensä. Jollain tavalla sen on onnistuttava yhdistämään vanha käsitys Venäjän erityisyydestä ja toisaalta maailmassa nykyisin vallitsevat kansainvälistymisen ja globaalin verkostoitumisen ehdot. (Emt. 16.) Pian Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen taloudellisista uudistuksista tuli uusi, virallinen ideologia. Neuvostoaika alkoi hyvin nopeasti näyttää menneisyyden taakalta, josta piti päästä eroon mahdollisimman nopeasti. Länsimaiset arvot, kuten markkinatalous ja demokratia näyttivät ainakin 1990-luvulla Venäjän tulevaisuuden ainoilta vaihtoehdoilta. Nykyisin Venäjän tulevaisuuden suunta ei kuitenkaan ole yhtä selkeä. (Zasurski I. 1999: 10.)

Venäjän suhde globalisaation on ristiriitainen. Ajankohtainen esimerkki Venäjän hankalasta suhteesta muuhun maailman on ”suvereenin demokratian” käsite. Käsitteen yksi olennainen piirre on globalisaatiokritiikki. Kuten käsitteen isä, Venäjän hallinnon taustavaikuttaja Vladislav Surkov (2009: 8–9) ilmaisee, suvereenin demokratian tarkoitus on varmistaa Venäjän perustuslain mukaisesti, että suvereniteetti ja päätösvalta Venäjän asioista ovat Venäjän kansalla, eikä päätösvaltaa luovuteta muille. Surkov muistuttaa, että Euroopan unionia on pidetty esimerkkinä siitä, kuinka kansallisvaltiot ovat luovuttaneet suvereniteettinsa ”suurempien hyveiden” puolesta, ja että Venäjän kannalta päätösvaltan luovuttaminen ei tule kysymykseen, sillä muu maailma himoitsee Venäjän raaka-ainevarantoja (emt. 12–13). Surkovin kuvaus suvereenista demokratiasta, joka käytännössä tarkoittaa, että muut valtiot tai valtioliitot eivät voi päättää Venäjän asioista, kuvaa hyvin yhtä tapaa suhtautua globalisaatioon. Siinä globalisaatio nähdään uhkana, ja muu maailma hyväksikäyttäjänä, joka odottaa mahdollisuutta päästä hyötymään Venäjän luonnonvaroista. Surkovin ajatukset auttavat ymmärtämään Venäjän nyky-yhteiskuntaa, sillä hänen ideoillaan on epäilemättä ollut huomattavasti vaikutusta Venäjän kehitykseen.

Taloudellinen, poliittinen ja kulttuurinen globalisaatio erotetaan usein toisistaan, mutta Giddensin (1991: 77) mukaan globalisaation kulttuuriset vaikutukset ovat seurausta sen muista ulottuvuuksista. Kulttuurin globalisoituminen ei tämän käsityksen mukaan ole

erillinen globalisaation ulottuvuus vaan globalisaatioprosessin vääjäämätön seuraus. Globalisaation poliittisten ja taloudellisten ulottuvuuksien on siis oltava voimassa ennen kuin kulttuuri globalisoituu. Väitteeseen sisältyy ajatus, että poliittisesti ja taloudellisesti eristyneen yhteiskunnan kulttuuri ei voisi olla globaalia. Kulttuurilla vaikuttaa kuitenkin olevan niin vahva taipumus globalisoitua, että esimerkiksi Neuvostoliitossa kulttuuria, etenkin populaari- ja nuorisokulttuuria ei voitu täysin eristää globaaleista virtauksista. Pääasiassa maan alla ja puoliyksityisesti toiminutta rock-kulttuuria tai tamizdat- ja samizdat-julkaisuja² tuskin voi kuitenkaan pitää aitona kulttuurisena globalisaationa, sillä ne eivät levinneet marginaalista ennen kuin ne oli hyväksytty osaksi Venäjän virallista kulttuuria (Huttunen 2008: 287–288). Länsimaista vaikutteita saaneen rock-kulttuurin maanalainen leviäminen kuitenkin osoittaa, että esimerkiksi populaarikulttuuri ja nuorisokulttuuri ovat usein globalisaation etujoukkoa. Siksi niiden voinee olettaa olevan myös hedelmällisiä tutkimuskohteita globalisaation näkökulmasta.

”Globaali” kulttuuri tarkoittaa yhä usein kehittyneistä länsimaista muualle suuntautuvia virtauksia, kun taas muita kuin läntisiä kulttuureja tutkitaan herkästi eksoottisina ”palkallisuuksina”. Globalisaatiotutkimus ja -teoriat ovat usein länsikeskeisiä, ja pääosassa ovat usein Länsi-Eurooppa ja Yhdysvallat. (Rantanen 2002: 1.) Moni tuskin kuitenkaan on sitä mieltä, että kulttuurinen globalisaatio olisi puhtaasti yksisuuntaista (Pilkington & Bliudina 2002: 2). Kuitenkin suuri osa kulttuuriteollisuuden merkittävimmistä yhtiöistä, joiden tuotteet leviävät eri puolille maailmaa, on pohjoisamerikkalaisia tai länsieurooppalaisia (Held ym. 1999: 372). Kulttuurisen globalisaation teoriasta voi erottaa kolme koulukuntaa: pessimistisen, optimistisen ja kolmannen, joka jää kahden edellisen väliin. Pessimistien mukaan globalisaatio tarkoittaa yksinkertaisesti länsimaisen ja pohjoisamerikkalaisen populaarikulttuurin leviämistä periferioihin. Tämän kehityksen lopputuloksena ei ole (populaari)kulttuurin rikastuminen tai monipuolistuminen vaan päinvastoin maailmanlaajuinen yhtenäistyminen ja samanlaistuminen. (Pilkington & Bliudina 2002: 2-3.) Jos kehitys siis kulkee pessimistien ennustamalla tavalla, pian ei enää puhuta kulttureista vaan kulttuurista, joka on kaikkialla ainakin lähes sama.

² Neuvostoaikana syntyneet termit tarkoittavat laittomia kustanteita. Samizdat oli laitton omakustanne, tamizdat laittomasti ulkomailla kustannettu teos. (esim. Huttunen 2008: 280–281)

Pessimistisestä näkökulmasta voisi olettaa, että esimerkiksi venäläinen nuorisokulttuuri ja kuva, joka siitä välittyy, perustuu pyrkimykseen matkia länsimaista nuorisokulttuuria ja sen arvoja. Optimistisen koulukunnan perusajatus puolestaan on vastavuoroisuus, jossa vaikutteet eivät kulje yksioikoisesti esimerkiksi lännestä itään jyräten alleen kansallisia piirteitä, vaan globalisaatio tarkoittaa kulttuurien välistä vaihtoa ja sen tuomaa molemminpuolista rikastumista ja monipuolistumista. Karkean jaon välimaastoon jää näkemys, jonka mukaan periferia kyllä on populaarikulttuurin leviämässä vastaanottajan roolissa, mutta toisaalta jokainen kulttuuri muokkaa omaksumansa ulkopuoliset vaikutteet omalla tavallaan, eikä niitä vain yksinkertaisesti sellaisenaan lisätä omaan kulttuuriin. (Pilkington & Bliudina 2002: 2-3.) Kaikkia kolmea näkemystä tosin leimaa melko mustavalkoinen jako länteen ja muuhun maailmaan.

Luonnollisesti kulttuuristakin globalisaatiota ja kulttuurituotteiden kulkeutumista valtioiden rajojen yli on ollut pidempään kuin 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, jota pidetään kulttuurisen globalisaation kiihtymisen aikana (Pilkington & Bliudina 2002: 1). Ensinnäkin, viime vuosikymmeninä kulttuurituotteiden tuottaminen, levittäminen ja käyttäminen ovat muuttuneet entistä globaalimmiksi kehittyneen infrastruktuurin, tuotanto- ja jakelumenetelmien sekä globaalin yhteydenpidon yleensä lisääntyneenä ja tehostuttuna. Sen seurauksena samat ilmiöt, tuotteet tai sisällöt voivat levitä yhä suuremmalle alueelle. Yhä useammat ihmiset eri puolilla maailmaa voivat kuunnella samaa musiikkia ja katsoa samat elokuvat. On myös syntynyt globaaleja liikkeitä, kuten naisasia-, ympäristö- ja ihmisoikeusliikkeitä, jotka saattavat yhdistää ihmisiä ympäri maailman vähintään yhtä voimakkaasti kuin kansallisuus. (Held ym. 1999: 370–371.)

Suuri osa populaarikulttuurin tuotannosta on yhdysvaltalaisien tai länsieurooppalaisten yhtiöiden käsissä. ”Läntisen” populaarikulttuurin ylivalta on kuitenkin nostanut myös merkkejä vastareaktiosta, ja paikalliset ja kansalliset vaihtoehdot ovat alkaneet kiinnostaa. Kulttuurien homogenisoitumisteoria ei myöskään ota huomioon sitä, miten globaali kulttuuri mukautuu vastaanottavaan kulttuuriin, miten siitä tulee osa kansallista kulttuuria. Tämäkin vaikeuttaa globaalien tai jollekin kulttuurille vieraiden piirteiden erottamista kansallisesta kulttuurista. (Held ym. 1999: 373.) Kun venäläiset nuoret käyvät viikonloppuisin elokuvateatterissa katsomassa amerikkalaisia, ranskalaisia tai venäläisiä

elokuvia ja tulkitsevat ne omasta kulttuurisesta näkökulmastaan, kuka määrittelee, onko kyseessä venäläinen vai globaali nuorisokulttuuri ja millä perusteella?

Venäläisen median globalisaatiota tutkineen Terhi Rantasen mukaan kiihtyvä globalisaatio herättää väistämättä vastareaktion. Kun globalisaatio kiihtyy ”liikaa”, saattaa herätä esimerkiksi nationalistista liikehdintää. Rantasen mukaan venäläisessä mediassa vastareaktio on jo herännyt. (Rantanen 2002: 132–133.) Rantanen puhuu median globalisoitumisesta, mutta saman voi ajatella pätevän koko yhteiskuntaan. Käsitystä tukevat 2000-luvulla Venäjällä tehtyjen mielipidekyselyjen tulokset. 1990-luvulla liberaalin eliitin keskuudessa suosittu näkemys oli, että Venäjä kuuluu Eurooppaan, ja siksi maan pitäisi suuntautua vauraaseen länteen ja omaksua sen liberaalit aatteet. 2000-luvulla on yleistynyt sävyltään jopa romanttinen ajattelu, jonka mukaan Venäjällä on maailmassa oma erityinen tiensä, joka poikkeaa niin idästä kuin lännestä (Pantin 2010 13–14).

2.2.1 Venäjän oma tie

Neuvostoliiton jälkeen Venäjällä ei ollut edessä vain uuden yhteiskunnan instituutioiden ja järjestelmän rakentaminen perustuksista alkaen, vaan raju yhteiskunnallinen muutos aiheutti myös tarpeen määritellä identiteetti ja paikka maailmassa uudelleen. Kylmän sodan päätyttyä sosialismin tilalle syntynyt arvotyhjiö oli saatava täytettyä jollakin muulla. Neuvostoliiton romahtamisen seurauksena Venäjällä niin yksittäiset kansalaiset, sosiaaliset ryhmät kuin koko yhteiskunta ovat joutuneet määrittelemään itsensä uudestaan, uuden järjestelmän arvojen mukaisesti. Uuden Venäjän identiteetti ei vielä ole täysin selvillä, ja sen etsintä on johtanut esimerkiksi vahvojen poliittisten ääri-ilmiöiden ja vastakkainasettelujen syntymiseen, kuten nationalismiin ja perinteitä kunnioittavaan konservatismiin tai länsimyönteiseen liberalismiin. (Pantin 2010: 6-7.) Tyypillisesti uusille, vakiintumattomille demokratioille myös Venäjällä kehitys on epätasaista ja poukkoilevaa.

Venäläisten itsensäkin on usein vaikea vastata siihen, mitä Venäjä sitten on, ja mihin Venäjä kuuluu. 2000-luvulla tehdyissä kyselytutkimuksissa vastaajat ovat kuitenkin usein vastanneet kysymykseen, pitäisikö Venäjän suuntautua Eurooppaan, Aasiaan, mo-

lempiin vai ei kumpaankaan, että Venäjä on suurvalta, jolla on maailmassa erityinen rooli, joka poikkeaa sekä Euroopasta että Aasiasta, tai että Venäjä on euraasialainen valtio, jolla on oma polkunsä. (Pantin 2010: 13–14.) Toisaalta (kansalliset) identiteetit perustuvat usein muutenkin erottautumiseen muista. Venäjän tilanne on kuitenkin harvinaisen monimutkainen maan sisäisten etnisten ja kulttuuristen eroavaisuuksien, epäta-
saisen historian ja maantieteenkin vuoksi.

Vuonna 2010 tehdyssä tutkimuskeskus VTsIOM:n³ mielipidemittauksessa suurin osa, 38 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että Venäjä on euraasialainen valtio, jonka in-
tressit siirtyvät tulevaisuudessa itään. Toisaalta lähes yhtä moni, 34 prosenttia oli sitä
mieltä, että Venäjä on osa Eurooppaa. Kysymykseen, miten Euroopassa ja maailmalla
suhtaudutaan Venäjään, 46 prosenttia vastasi, että Euroopan maat pitävät Venäjän vah-
vistumista uhkana, eikä niitä siten voi pitää kumppaneina. (VTsIOM 2010b: 102–103.)
Venäläisten mielipiteet maan tulevaisuudesta tuntuvat jakautuvan kahtia: osan mielestä
pitäisi lähentyä länttä, osa taas kokee Euroopan suhtautuvan Venäjään alentavasti ja pi-
tää Venäjää erityisenä. Siihen, että Euroopan maiden ei koeta pitävän Venäjää aidosti
kumppanina, tiivistyy jotakin venäläisestä globalisaatiovastaisuudesta. Monen mielestä
globalisaatio on Venäjälle haitaksi, sillä se on läntinen projekti, jonka tarkoitus ei ole
pitää Venäjän puolia.

Venäjän ”omaa polkua” ei kuitenkaan pidä ymmärtää yksinomaan eristäytymiseksi sekä
idästä että lännestä. Tutkimukset osoittavat myös, että kansalaiset eivät kannata eristäy-
tymistä, joten vaihtoehdoksi jää harkittu poliittinen, taloudellinen ja kulttuurinen kans-
sakäyminen ja ”lainaaminen”, kunhan samalla muistetaan ja otetaan huomioon Venäjän
oma historia ja kulttuuri. Venäjän oman tien voi siis tulkita myös vastalauseeksi sekä
radikaalille liberalismille (länsi) että sosialismille ja valtio-ohjaukselle (itä). Siinä on
aistittavissa myös ”lännen ekspansion” pelkoa. (Pantin 2010: 16.) Venäläisten käsityk-

³ Venäläinen tutkimuskeskus VTsIOM, (Vserossiiski tsentr izutšeniija obšestvennogo mnenija) mittaa
venäläisten mielipiteitä esimerkiksi yhteiskuntaan, kulttuuriin, politiikkaan ja talouteen liittyvissä asioissa
viikoittain. Kyselyihin vastaa 1600 ihmistä eri puolilta Venäjää. Kun työssä viitataan VTsIOM:n tutki-
mukseen, kyse on näistä viikoittaisista mielipidemittauksista. Keskus aloitti 1980-luvulla Neuvostoliiton
työministeriön alaisena laitoksena, mutta on nykyisin valtio-omisteinen yhtiö.
(<http://wciom.ru/index.php?id=3>.)

set maan identiteetistä globalisaation paineessa tukevat sekä Rantasen (2002: 132–133) ajatusta siitä, että globalisaatio aiheuttaa vastareaktion että käsitystä periferian sopeutumisesta kulttuuriseen globalisaatioon. Toisaalta länsi houkuttelee, toisaalta sen ”ekspansio” uhkaa omia kulttuurisia traditioita, mikä taas ajaa Venäjää ja venäläisiä etsimään positiivisia ja arvokkaita piirteitä omasta kulttuurista.

2.2.2 Venäjä ja länsi

Siitä, onko Venäjä osa Eurooppaa vai edustaako se lännestä katsoen kulttuurista toiseutta, ei ole yksimielisyyttä. Toisaalta Venäjä kuuluu eurooppalaisen kulttuurin ja kristinuskon piiriin. Toisaalta Venäjän yhteiskunnan kehitys ei ole 1900-luvulla seuraillut läntisiä polkuja, joita ovat esimerkiksi avoimuus, demokratia, markkinatalouden kehittyminen ja vahva kansalaisyhteiskunta, eikä se siksi ole voinut täysin integroitua Eurooppaan. Geopoliittisesti Venäjä sijoittuu sekä Eurooppaan että Aasiaan. 75 prosenttia maan pinta-alasta kuuluu Aasiaan, mutta väestöstä vain parikymmentä prosenttia asuu Aasiassa, sillä asutus on keskittynyt maan länsiosiin. (Pilkington & Bliudina 2002: 11–12.)

Eurooppa ja länsi ovat Venäjällä käytännössä usein synonyymeja. Niiden välinen ero kuitenkin on, että Eurooppa on maantieteellinen ja länsi kulttuurinen tila. Ideologisena konstruktiona länsi on ollut ja on yhä merkittävä venäläisen identiteetin määrittelijä (Zorkaiia 2010: 54). Venäläisessä globalisaatiokirjallisuudessa lännestä (*zapad*) puhutaan usein yhtenäisenä kokonaisuutena, ja länsi sosiaalisena konstruktiona edustaa jotakin muuta kuin yksittäisiä valtioita. Lännen ajatellaan usein olevan erilainen kuin Venäjä. Neuvostoliitolle länsi oli tärkeä ideologinen vihollinen ja uhkakuva, kun taas Neuvostoliiton jälkeen Venäjä on aika ajoin pyrkinyt lähentymään länttä. Toisaalta ristiriitainen ja epätasainen kehitys kertoo siitä, ettei ole aivan varmaa, onko Venäjällä todella mahdollisuuksia tai halua omaksua sellaisia länsimaisia arvoja kuten kuin individualismi, liberalismi, yksilönvapaus, demokratia ja vapaa markkinatalous. (Kramnik 2003: 208.) Toisaalta voi ajatella, ettei Venäjän Neuvostoliiton jälkeinen historia ole vielä kovin pitkä, joten kysymys ei välttämättä ole siitä, mitkä arvot Venäjälle ”sopivat” vaan siitä, että uudella yhteiskunnalla on toistaiseksi ollut vain vähän aikaa vakiintua.

Venäjän globalisaation kuvaukset alkavat usein niinkin myöhäisestä vaiheesta kuin Neuvostoliiton hajoamisesta (ks. esim. Bolšakov 2002: 23; Hedetoft & Blum 2008: 1), vaikka toki Neuvostoliitollakin oli kansainvälisiä suhteita ja sitä voidaan pitää ainakin teoriassa hyvinkin modernina projektina. Kylmän sodan päättyminen Neuvostoliiton hajoamiseen on kuitenkin globalisaatioprosessin käännekohta, jolloin kaksinapainen maailmanjärjestys purkautui, ja maailman yhdentyminen kiihtyi (Bolšakov 2002: 23). Venäjän ja muiden entisten neuvostomaiden kohdalla globalisaation ja transition, siis siirtymisen valtiojärjestelmästä toiseen, seurauksia onkin vaikea erottaa toisistaan (Panttin 2010: 6). Venäjän ja Neuvostoliiton historian rooli globalisaatiossa on merkittävä, joskin Venäjällä se usein nähdään kielteisesti: entisen Neuvostoliiton suurvalta-aseman katoaminen oli palvelus globalisaatiolle, jonka sisällön saivat määritellä voittajat – siis länsi Yhdysvallat etunenässä (Bolšakov 2002: 24).

Kylmän sodan päättyttyä läntisiksi miellettyistä arvoista, kuten markkinataloudesta, demokratiasta, arvojen pluralismista ja yhteiskunnan avoimuudesta tuli yleisiä, globaaleja päämääriä – ainakin pinnallisella ja näennäisellä poliittisella tasolla (Kuvaldin 2003: 32). Venäjästäkin voi sanoa, että maassa on demokraattisen yhteiskunnan merkkejä, kuten yleiset vaalit, vallanjako, parlamentti, monipuoluejärjestelmä ja kansalaisoikeudet. Toisaalta esimerkiksi perustuslakia lukemalla saa erilaisen kuvan Venäjän yhteiskunnasta kuin seuraamalla käytännön elämää. Venäjällä on vahva jännite keskusjohtoisen järjestelmän ja demokratian välillä, ja demokraattiset piirteet yhteiskunnassa ovat jääneet osittain kulsiksi, jotka todellisuudessa eivät palvele demokratiaa vaan imagoa. (Medvedev, Krasin & Galkin 2003: 452.) Tämän vuoksi Venäjää on kutsuttu ohjatuksi demokratiaksi. Toisaalta demokratia ei kansankaan parissa ole kovin suosittua: vuonna 2010 valtaosa (72 %) VTsIOM:n (2010a: 120–121) kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että järjestys on Venäjälle demokratiaa tärkeämpää, vaikka sen saavuttamiseksi pitäisi toimia demokratiaa vahingoittavalla tavalla.

Kun Länsi-Euroopassa globalisaatioon yhdistetään usein positiivisia seurauksia, kuten taloudellisia mahdollisuuksia ja vakautta, Venäjällä globalisaation käsitetään usein ajan lännen etuja ja samalla vähentävän Venäjän globaalia arvovaltaa ja rappeuttavan entisestään vanhaa suurvaltaidentiteettiä. (Hedetoft & Blum 2008: 2; Rakitjanski 2002:

376.) Kilpavarustelun aikoina sotilaallinen voima saattoi olla Venäjän suvereniteetin turvana, mutta globaalissa maailmassa Venäjä jää auttamatta toiseksi esimerkiksi Yhdysvalloille, sillä talouden merkitys on kasvanut ja sotavoimien painoarvo vähentyy (Hedetoft & Blum 2008: 10). Venäjällä Voiton päivänä yhä järjestettävät suurieleiset sotilasparaatit ovatkin länsimaaisessa mediassa saaneet usein huvittuneen vastaanoton. Kriittisimmin globalisaatioon suhtautuvat pitävät Yhdysvaltoja globalisaation subjektina ja dominoijana ja Venäjää globalisaation objektina ja jopa uhrina. Globalisaatiota saatetaan pitää yksisuuntaisena prosessina, jossa länsi näyttää jatkuvasti pyrkivän täyttämään Neuvostoliiton raunioille jääneen arvotyhjiön omilla arvoillaan. (Bolšakov 2002: 23–24.)

Venäjää saattaa olla vaikea pitää heikkona, globaalin maailman periferiaan kuuluvana valtiona. Nyky-Venäjän painolastina ovat kuitenkin epätasainen historia ja murrokset, jotka ovat tasaisin väliajoin keskeyttäneet kehityksen (Hedetoft & Blum 2008: 4). Myös sosialistinen menneisyys hidastaa Venäjän integroitumista muuhun maailmaan. Vaikka vuoden 1991 tapahtumista käytetään usein sellaisia käsitteitä kuin kommunismin sortuminen, hajoaminen tai romahtaminen, on Venäjän transitio huomattavasti monimutkaisempi prosessi. Sosialistinen menneisyys on yhä olemassa, ja sen jälkeinen Venäjän lähihistoria on ollut pikemminkin uuden ja vanhan vuoropuhelua kuin siisti ja selvärajainen siirtymä järjestelmästä toiseen. (Rantanen 2002: 16.)

Koko 1900-luvun, siis ajan, joka on länsimaissa ollut modernisaation kulta-aikaa, Venäjä ovat ravistelleet vuoden 1917 vallankumouksesta alkaneet murrokset. Neuvostoliitto selvisi toisesta maailmansodasta ja pysyi pitkään Yhdysvaltojen vastaparina kylmässä sodassa. Se alkoi kuitenkin natista liitoksistaan Gorbatšovin perestroikan aikana 1980-luvulla, hajosi lopulta ja ajautui Jeltsinin sokkiterapian ravistelemana 1990-luvun kaokseen. Myös Putinin ja Medvedevin muodostaman tandemien valtakaudella ambivalentti kehitys on jatkunut. Pyrkimyksenä ovat ainakin näennäisesti demokratiakehitys ja hyvät suhteet länteen. Lopulta selkeä näkemys siitä, miten Venäjää on tarkoitus kehittää, on kuitenkin hämärän peitossa. (Medvedev, Krasin & Galkin 2003: 448–449.) Venäjän ja lännen erot juontavat juurensa kuitenkin kauemmas historiaan, koska globalisaatio on seurausta monta vuosisataa kestäneistä modernisaatioponnisteluista (Rakitjanski 2002:

376). Venäjä valitsi jo 1700-luvulla radikaalisti Euroopan ja lännen kehityksestä poikkeavan tien. Länsi-Euroopassa 1700-lukua leimasivat itsenäisen yrittämisen ensiaskeleet ja teollisen vallankumouksen alku, mutta Venäjällä porskuttivat itsevaltius, luokkayhteiskunta ja maaorjuus. Kapitalismin esiastekin oli vielä kaukana, vaikka Euroopassa se oli jo nurkan takana. Polut siis veivät jo modernisaation kannalta herkkinä vuosina niin huomattavasti eri suuntiin, että Venäjällä on yhä turha haaveilla kevyestä loikasta mukaan eurooppalaiseen kehitykseen. (Emt: 354.)

Näin ollen Venäjä ei pääse mukaan globalisaation ytimeen ja globaaliksi suurvallaksi pelkästään harppaamalla raaka-aineiden tuottajasta kohti jälkiteollista tietoyhteiskuntaa, vaikka tällaisiakin pyrkimyksiä Venäjällä on, kuten Moskovon lähistölle rakenteilla oleva Skolkovon teknologiakeskus, jota on sanottu myös Venäjän Piilaaksoksi. Rakitjanski (2002: 376–377) kuitenkin väittää, että raaka-aineisiin perustunut talous ei kasvustaan huolimatta ole parantanut tavallisten venäläisten elintasoja. Näin ollen talouden perustan muuttuminen ei tekisi Venäjästä modernia, ellei eliitin ja kansan välistä kuilua ensin saada pienemmäksi. Vasta silloin, kun suurin hyöty talouskasvusta ei valu pienen eliitin käsiin, voisi syntyä todellinen keskiluokka, joka voisi toimia aitona globalisaation veturina.

Toisaalta, ainakin 2000-luvun edettyä asiasta voi olla eri mieltä. Rudova (2008: 2) kirjoittaa saksalaisessa *Kultura*-lehdessä, että Putinin hallinto on vakauttanut Venäjän talouden öljyn ja kaasun viennillä, minkä seurauksena tulotaso on noussut, köyhyys vähentynyt, keskiluokka alkanut muodostua ja venäläiset ovat ensi kertaa historiassa kokeneet ainakin suhteellista vaurautta. Köyhyyttä on edelleen paljon ja tuloerot suuret, mutta joka tapauksessa maahan on ”ylimääräisen rahan” ansiosta syntynyt uusi kulutus-kulttuuri. Keskiluokkakaan ei välttämättä ratkaise Venäjän kehitystä, sillä eräässä VTsIOM:n (2009) mielipidemittauksessa yli puolet vastanneista venäläisistä oli sitä mieltä, että modernisaatio on hallinnon ja virkamiesten vastuulla. Vain 12 prosenttia uskoi, että kehitys on kiinni kansalaisten omasta aktiivisuudesta.

On yhä vaikea ennustaa, mihin suuntaan Venäjä seuraavaksi kääntyy. Jokaiseen Venäjän ottamaan edistysaskeleeseen näyttää liittyvän kysymys, onko maa menossa kohti

federalismia vai sisäistä hajaannusta, vapaita markkinoita vai valtion holhousta, harppausta kohti jälkiteollista yhteiskuntaa vai raaka-aineita tuottavaa maailmantalouden nyrkkipajaa, ja pyrkiikö se kansainvälisissä suhteissa kohti vastarintaa ja oppositioasemaa vai kumppanuutta ja vastavuoroisuutta. (Medvedev ym. 2003: 450.) Tämä on johtanut Venäjällä vähintäänkin hermostuneeseen suhtautumiseen sitä ympäröiviin globaaleihin instituutioihin, kuten Euroopan unioniin ja Natoon, joiden kanssa Venäjän on vaikea liittoutua, mutta jotka kansainvälisinä liittoumina ovat liian vahvoja vastustaa (Hedetoft & Blum 2008: 14). Toisaalta Venäjä on jo mukana kansainvälisissä yhteistyöelimissä kuten WTO:ssa ja G8-ryhmässä.

Poliittisia ja taloudellisia prosesseja vähemmälle huomiolle on kuitenkin jäänyt se, miten globalisaatio vaikuttaa yksilöiden ja ryhmien elämään, arvomaailmaan ja maailmankuvaan (Diligenski 2003: 329). Yksi globalisaation tuoma sosiaalinen ja kulttuurinen piirre on individualismi. Neuvostoliitossa yksilöt edustivat jotakin ryhmää, kuten ammattikuntaa, kun taas nykyisin Venäjällä yksilö on lähtökohtana esimerkiksi lainsäädännössä. Jos globalisaation voi ajatella ”vapauttaneen” yksilön välittömän sosiaalisen ympäristönsä kahleista, sen voi myös ajatella tehneen ihmisistä enemmän riippuvaisia monimutkaisista globaaleista rakenteista, jotka eivät tuo samanlaista turvaa kuin entinen, välitön sosiaalinen yhteisö.

Diligenskin (2003: 330–336) mukaan Venäjän nykyinen tilanne on esimerkki individualismin huonoista puolista. Venäjällä vanhat, sosialistisen yhteiskunnan ryhmät ja sosiaaliset suhteet ovat hajonneet, mutta samaan aikaan kaikissa yhteiskuntaluokissa ei ole kehittynyt uusia verkostoja, jotka noudattelisivat uuden yhteiskunnan ehtoja. Diligenski tarkoittanee, että neuvostoaikaiset suhteiden verkostot, epäviralliset ja viralliset, eivät enää nyky-Venäjällä päde, mutta toisaalta yhteiskunta ei ole vielä niin kehittynyt, että se voisi tarjota kansalaisilleen riittävän turvaverkon niiden tilalle. Tässä tilanteessa huonoon jamaan joutuneen kansalaisen on epäilemättä vaikea keksiä, kenen puoleen kääntyä, sillä esimerkiksi venäläinen sosiaaliturva ei ole tarpeeksi kehittynyt. Lisäksi Venäjältä puuttuu yksi merkittävä modernin demokratian piirre, nimittäin vahva kansalaisyhteiskunta. Yleensäkin kiinnostus yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen on vasta kehityksensä alussa (Diskin 2003: 17).

Toinen Venäjälläkin ihmisten elämää muuttanut ilmiö on kulutuskulttuuri ja sen osana itselle vieraan elämäntyylin tavoittelu. Ihmisillä on saatavillaan entistä enemmän tietoa niin kotimaisista kuin ulkomaisistakin elämäntavoista, jotka eroavat heidän omasta elämänpiiristään, tavoistaan ja tottumuksistaan. Esimerkiksi aikakauslehdet ja tv-sarjat tarjoavat usein kurkistuksia elämään, joka on taloudellisesti vain harvan venäläisen tavoitettavissa. Ihmisillä on kyllä pääsy eliitin elämän representaatioihin, mutta ei itse elämäntyyliin, mikä on johtanut vieraan elämäntavan matkimiseen. (Diligenski 2003: 337.) Ihmisillä on siis entistä enemmän hyvän elämän malleja, joita muun muassa media tarjoaa, ja sitä kautta entistä enemmän tarpeita ja etenkin halua kuluttaa. Kulutuksen ympärille rakentunut kulttuuri on Venäjällä ennen kaikkea sukupolvikysymys. Useille nuorille kulutus on olennainen osa elämää, mutta vanhemmat sukupolvet eivät ole siihen yhtä tottuneita.

Kulutuskulttuuri on etenkin suurkaupunkien ilmiö, sillä ostosmahdollisuudet ja -infrastrukturi ovat keskittyneet niihin. VTsIOM:n vuoden 2010 kyselyn mukaan 30 prosenttia yli 500 000 asukkaan kaupungeissa asuvista venäläisistä viettää aikaa kauppakeskuksissa, kun pienissä kaupungeissa niin tekee vain 16 prosenttia. Innokkaimpia kuluttajia ovat 16–25-vuotiaat, mutta yli 55-vuotiaita kauppakeskukset eivät houkuttele. (Tsybikova 2010: 50–51.) Nuoret näyttävät yleensäkin toimivan markkinataloudessa ja kulutusyhteiskunnassa tottuneemmin. Transition aikaan he oppivat uudet lainalaisuudet nopeammin kuin heidän vanhempansa, jotka olivat tottuneet sosialismin ehtoihin. Nuoret myös lukeutuvat vanhempia ikäluokkia harvemmin aivan köyhimpiin kansanosiin. Erot kulutuskäyttäytymisessä kertovat kuilusta sukupolvien arvomaailmojen välillä. (Emt: 41–42.)

2.3 Globalisaation rooli venäläisen median muutoksessa

Tarkastelen seuraavaksi sitä, miten venäläinen media on kehittynyt viime vuosikymmeninä. Keskityn enimmäkseen lehdistön kehitykseen, mutta puhun myös mediasta yleensä. Nykyisin suuri osa venäläisistä aikakauslehdistä näyttää suurin piirtein samalta kuin mitkä tahansa länsimaiset lehdet. Venäjän mediasta erityisen tekee kuitenkin se, että

Neuvostoliiton mediassa läntiset vaikutteet kiellettiin tai jätettiin huomiotta, ja siksi Neuvostoliiton jälkeen globalisaatio saapui Venäjälle ”myöhään ja yhtäkkiä” (Rantanen 2002: 19, 23). Rantanen jakaa globalisaation vaikutukset venäläiseen mediaan kolmeen vaiheeseen alkaen Neuvostoliiton viimeisistä vuosista ja päättyen 2000-luvulle. Ennen 1980-luvun perestroikaa ja glasnostia globalisaatio oli marginaalista ja levisi lähinnä laittomien julkaisujen välityksellä. Samalla kuitenkin nousi kiinnostus globaaleja, lännestä tuotuja kulttuurituotteita ja vaikutteita kohtaan. Toisessa vaiheessa, glasnostin ja perestroikan jälkeen, globalisaatio alkoi lisääntyä ja kiihtyä. Globaali sisältö lisääntyi kaikissa tiedotusvälineissä, ja syntyi myös uusia tiedotusvälineitä ja sisältöjä kuten mainonta, satelliittikanavat ja uusi viestintäteknologia. Luonnollisesti niiden seurauksena myös uuden median ja uudenlaisten sisältöjen kuluttaminen kasvoi huomattavasti. (Emt: 132–133.)

Globalisaation ”ylikuumeneminen” 1990-luvulla on johtanut kolmanteen vaiheeseen eli vastareaktioon. Sen tunnuspiirre on omaa kulttuuria korostavien ja nationalististen sisältöjen ja arvojen yleistymisen mediassa. Kehityksen toisessa, innostuksen ja globalisaation lisääntymisen vaiheessa kritiikkiä ei juuri ollut, mutta sittemmin sitä on alkanut ilmetä. Venäjälle 1990-luvulla tuotujen lehtibrändien kuvasto ei välttämättä sittenkään ole onnistunut täyttämään kansalaisten tarpeita, sillä kuilu niiden edustaman arvomaailman ja lukijoiden todellisuuden välillä osoittautui liian suureksi. (Rantanen 2002: 132–133.) Globalisaatio otettiin siis rajojen avauduttua avosylin vastaan, mutta pian suhtautuminen muuttui nuivemmaksi.

Venäläisen median lähihistoriassa suuri harppaus on Mihail Gorbatšovin glasnost, jonka pääasiallinen tarkoitus oli tehdä maan hallinnosta avointa ja läpinäkyvää, ja joka toi tullessaan myös keskustelun sananvapaudesta. Glasnostin aikaansaaman ”mediavallankumouksen” ansiosta esimerkiksi lehtien määrä ja monimuotoisuus kasvoivat räjähdysmäisesti. Sisällöllisesti lehdissä alkoi olla enemmän vaihtelua ja mielipiteiden ilmaisu muuttui rohkeammaksi. Samalla myös lehtien ulkoasu ja painojälki muuttuivat länsimaiseen suuntaan. (Vartanova 2002: 32–39.) Glasnost toi venäläiseen journalismiin vapautta, enemmän tarjontaa ja vaihtelua sisältöihin. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että Gorbatšov oli poliittisista reformeistaan eli perestroikastaan huolimatta neuvosto-

johtaja, jonka ensisijainen tehtävä (huolimatta siitä, miten hän siinä onnistui) oli säilyttää sosialistisen järjestelmän asema vahvana Neuvostoliitossa. Niinpä glasnostia ei pidä tulkita niinkään itsenäiseksi päämääräksi, vaan työkaluksi, jonka tarkoitus oli pitää neuvostojärjestelmä pystyssä. (Zasurski 1999: 51.)

Gorbatšovin mukaan muutos oli lähtöisin yhteiskunnasta itsestään ja sen takia välttämätön: kansan koulutustaso oli noussut ja yhteiskunta itse alkoi torjua yhden puolueen ja yhden ideologian järjestelmää. (Gorbachev 2002: 12–13.) Jotakin järjestelmän mahdottomuudesta kertonee se, että glasnostin käynnistämänä byrokraattisen virkamieshallinnon kritiikki sekä uusien taloudellisten ja poliittisten liikkeiden tukeminen alkoi useissa tiedotusvälineissä saman tien (Rantanen 2002: 24). Rantasen jaottelun mukaan perestroikan aika kuitenkin on globalisaation kannalta vielä viattoman uteliaisuuden aikaa. Varsinainen räjähdys tapahtui vasta 1990-luvulla Neuvostoliiton hajottua.

2.3.1 1990-luku: Kiihtyvän globalisaation kausi

Kun globalisaatio sitten tulvahti Venäjälle, se näkyi muun muassa monikansallisten mediayhtiöiden julkaisemien lehtien määrän räjähdysmäisenä kasvuna. Kiiltäväpaperisia aikakauslehtiä alkoi Venäjällä ilmestyä runsaasti vuosina 1993–1997. Kansainvälisten lehtitalojen uutuuttaan kiiltäville miesten- ja naistenlehdille löytyi Venäjän markkinoilta kysyntää: niiden aiheet, kuten muoti, terveys ja taloudenhoito näyttivät kiinnostavan venäläisiä lukijoita. (Vartanova 2002: 32–39.) Ensimmäisenä Venäjän markkinat löysi saksalainen aikakauslehti Burda, joka alkoi ilmestyä Venäjällä jo vuonna 1987. Tarjoamalla naisille pääsyn länsimaisen muodin maailmaan se täytti tarpeen, jonka neuvostolehdet olivat jättäneet huomiotta. Muut seurasivat pian perästä. Hollantilainen Independent Media on tuonut Venäjän markkinoille kansainvälisiä aikakauslehtiä kuten Cosmopolitanin ja Marie Clairen. (Rantanen 2002: 27–29.) Vuonna 2005 Sanoma Magazines osti yhtiön ja syntyi Independent Media Sanoma Magazines. Yhtiö julkaisee esimerkiksi talouslehti Vedomostia ja englanninkielisiä sanomalehtiä Moscow ja St. Petersburg Timesiä. Merkittävä ulkomaalainen julkaisija Venäjän lehtimarkkinoilla on myös pohjoismainen Bonnier, joka julkaisee muun muassa suosittuja talouslehtiä. Alueelliset lehdet ovat pääasiassa venäläisomistuksessa, sillä ne eivät ole ulkomaalaisten

sijoittajien näkökulmasta kilpailukyvyltään riittävän houkuttelevia. (Nordenstreng & Pietiläinen 2010: 142–143.)

1990-luvun alku oli lehdistön kulta-aikaa Venäjällä. Vuonna 1990 Venäjällä luettiin lehtiä enemmän kuin koskaan. Perestroikan aikaansaama vapautuminen valtiovallan määräyksestä ja median orastava rooli ”neljäntenä valtiomahtina” innosti myös journalisteja. Poliittisia reformeja kannattaneet laatulehdet menestyivät. Esimerkiksi Nezavisimaja gazeta -sanomalehden ensimmäisen numeron levikki oli 150 000. Lehdistön ja muiden viestinten kulta-aikaa kesti vuoteen 1992 asti. (Zasurski 1999: 82.) Lehdistön ensimmäiset vaikeudet kuitenkin alkoivat heti Neuvostoliiton romahdettua. Hintojen vapauduttua inflaatio ampaisi taivaisiin, eikä ihmisten ostovoima enää riittänyt yhtä intohimoiseen lehtien lukemiseen kuin Neuvostoliiton viimeisinä vuosina. Lehdet itse kamppailivat paperin hinnan ja painokustannusten nousun kanssa. Muiden muassa Nezavisimaja gazetan levikki laski alun kulta-ajoista alle 100 000:een. (Emt: 67–62.)

Neuvostojärjestelmän kaatumisen jälkeisen yksityistämisaallon mainingeissa tiedotusvälineiden omistus keskittyi valtion omaisuuden yksityistämisen ansiosta rikastuneiden suurliikemiesten käsiin (Vartanova & Smirnov 2010: 21, 28). Ivan Zasurskin mukaan Neuvostoliiton romahdettua ja omistuksen keskittyttyä venäläiset tiedotusvälineet pystyi jakamaan omistuksen perusteella kolmeen ryhmään: 1) liikemies Vladimir Gusinskin omistamat liberaalit, demokratiaan myönteisesti suhtautuvat tiedotusvälineet, jotka ovat etenkin älymystön ja koulutettujen opposition kannattajien suosiossa, 2) Moskovan entisen pormestarin Juri Lužkovin omistamat tiedotusvälineet, jotka pyrkivät pitämään yllä konservatiivista slaavilais-ortodoksista ideologiaa ja 3) liikemies Boris Berezovskin imperiumi, joka tarjoaa massoille ”suuren Venäjän” nationalistista diskurssia, mutta suhtautuu myönteisesti myös demokratiakehitykseen. (Zassoursky, Ivan 2002: 81.) Jaottelu on karkea ja perustuu yksinomaan nopeasti muuttuviin omistusrakenteisiin, mutta se kuitenkin antaa kokonaiskäsityksen venäläisten tiedotusvälineiden välisistä eroista.

Nordenstreng ja Pietiläinen (2010: 140) tunnistavat venäläisestä mediasta samankaltaiset luokat, mutta sijoittavat ne aikajanelle toisiaan seuraaviksi vaiheiksi. Heidän jakonsa perusteella liberaalien, länsimaista demokratiaa ajaneiden tiedotusvälineiden kausi alkoi

jo 1980-luvun lopulla ja muuttui Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen liberalismista suoranaiseksi markkinafundamentalismiksi. Sitä puolestaan seurasi 1990-luvun jälkipuoliskolla sekaannus ja konfliktit, jossa median rooliksi jäi ajaa lakia ja järjestystä, ja 2000-luvulla media on osittain siirtynyt suuren Venäjän ideologian ajamiseen, nationalismiin ja globalisaation vastustamiseen.

Vartanova ja Smirnov (2010: 25, 34) puolestaan jakavat lehdet, tv-kanavat ja radiokanavat puhtaasti valtion omistamiin, osittain valtion ja osittain yksityisten omistamiin sekä puhtaasti yksityisessä omistuksessa oleviin. Yksityisistä mediayhtiöistä parhaiten on menestynyt Prof-Media, joka julkaisee myös Afišaa. Syy menestykseen lienee keskittyminen nuorten aikuisten suosimaan viihteelliseen sisältöön, kuten Afišan kaltaiseen lifestyle-lehteen sekä radiokanava NRJ:n ja tv-kanava MTV-Rossijan kaltaisiin, globaaleihin viihde- ja musiikkikanaviin. Sitä vastoin yhtiö on luopunut ”vakavista” asialehdistään Izvestijasta ja Ekspertistä. Prof-Media onkin hyvä esimerkki venäläisen median muutoksesta, joka ei ole jäänyt vain median omistuksen tasolle, vaan vaikuttaa myös journalistiseen sisältöön. Tiedotusvälineiden on tarjottava sitä, minkä ne olettavat myyvän. Se on johtanut yhteiskunnallisen sisällön vähenemiseen ja korvautumiseen esimerkiksi vapaa-aikaan, urheiluun, terveyteen, muotiin, musiikkiin ja muuhun viihteeseen ja vapaa-aikaan liittyvällä sisällöllä. Ainakin Prof-Median tapauksessa profiloituminen viihteeseen on näyttänyt toimivan, sillä vuonna 2007 yhtiön tulot olivat 480 miljoonaa dollaria ja Afiša on yksi Venäjän suosituimmista aikakauslehdistä (emt. 28, 35).

2.3.2 Kiihtyneen globalisaation seuraukset ja kritiikki

1990-luvun puolivälistä lähtien venäläisen median kehitys on edennyt suurin piirtein samassa tahdissa kansainvälisen kehityksen kanssa, kun lehdistö vuosikymmenen jälkipuolella alkoi kaupallistua vauhdilla. (Zassoursky, Ivan 2002: 74–77.) Nykyinen venäläinen lehdistö, tv tai radio ei ole seurausta niinkään Neuvostoliitosta tai Neuvostoliiton jälkeisestä transition ajasta vaan maailmanlaajuisesta kehityksestä (Vartanova 2002: 67). Esimerkiksi venäläiset sanoma- ja aikakauslehdet muistuttavat ulkonäöltään, sisällöltään ja journalistisilta periaatteiltaan enemmän brittiläisiä tai yhdysvaltalaisia kuin neuvostoaikaisia venäläisiä julkaisuja (Koikkalainen 2009: 21).

Valtiovallalla on Venäjällä pitkät perinteet tiedotusvälineiden käytöstä omien päämääriensä ajamiseen, mutta nykyinen tilanne ei kriitikoiden mielestä ole paljon entistä systeemiä parempi: uusilla mediamoguleilla on tapana käyttää sananvapautta rahanteon välineenä, eikä media vapaudesta huolimatta ole vallan vahtikoira vaan rahasampo, joka myy itseään sensaatioilla (Zassoursky 2002: 159). Saman vauhtisokeuden on väitetty vaivaavan myös journalisteja: Neuvostoliiton viimeisinä vuosina toimittajien oli vielä vaikea omaksua markkinasuhteiden ideologiaa, mutta nykyisin se tuntuu syrjäyttäneen kaikki muut ajattelutavat (Fomicheva 2009: 202). Vapautuminen valtiovallan tiukasta lieasta on joidenkin mielestä johtanut ojasta allikkoon, sillä muutamien monikansallisten mediakonsernien hallitsema joukkotiedotus ei aina olekaan sananvapauden vaan rahanteon asialla (Zasurski 1999: 28–29).

Kun esimerkiksi aikakauslehdet muistuttavat yhä enemmän ”tavallisia” kulutustavaroita (Aleksejeva 2001: 40–41), kehityksen on pelätty johtavan lehtien estetisoitumiseen, tekstin vähenemiseen ja sisällön heppoisuuteen (Zelenin 2008: 156–157). Nauka i žizn -tiedelehden luontokäsityksen kehitystä 1980-luvulta nykypäivään tarkastellut A. V. Zelenin toteaa, että viihteellistymisestään huolimatta lehti

pyrkii säilyttämään terveen konservatismiin ja kieltäytyy ajattelemattomasta kaupallisesta propagandasta, jota jotkin 1990-luvun ylimenovuosina syntyneet, ”uudenlaista lukijaa” tavoittelevat populaarit tiedelehdet eivät ole onnistuneet pakenemaan (2008: 156–157).

Vaikka Zeleninin peittelemätön halveksunta kohdistuu etenkin tieteellisiin aikakauslehtiin, se kuvaa muidenkin tiedotusvälineiden kehitystä. Kun lehdistömarkkinat ovat täynnä uusia nimikkeitä ja samaan aikaan kansalaisten tulot eivät riitä lehtien tilaamiseen tai ostamiseen, ihmiset ovat siirtyneet katsomaan televisiota, joka on sähkölaskua ja television hintaa lukuun ottamatta ilmaista. Jos lehteä tilataan, se on useimmiten jokin paikallinen sanomalehti, joista myös mainostajat ovat yhä kiinnostuneempia. Pessimistisempien kuvailujen mukaan lehdistön ahdinko on johtanut laatujournalismin kriisiin: älyllinen ja analyttinen julkinen keskustelu on vähentynyt, ja sen ainoita ylläpitäjiä ovat oikeastaan talouteen keskittyneet laatulehdet. On Venäjällä kuitenkin yhä analyysiin ja taustoittavuuteen pyrkiviä laatulehtiä, jollaisena pidetään esimerkiksi Russki Reporteria, mutta sen levikki suurissa kaupungeissa on huono. (Vartanova & Smirnov 2009: 30–

31.) Viihteellistymisen kritiikki on sinänsä ymmärrettävää, mutta toisaalta on huomautettava, että ei venäläisen printtimedian tilanne sisällöllisesti aivan toivoton ole. Lukijana voi sanoa, että monissa venäläislehdissä käydään esimerkiksi televisioon verrattuna vivahteikasta ja avointa yhteiskunnallista keskustelua, jutut vaikuttavat edelleen olevan pidempiä kuin esimerkiksi suomalaisissa sanomalehdissä ja myös laadukkaita aikakauslehtiä ilmestyy.

Siirtymässä sosialismista uuteen yhteiskuntaan media on ollut mukana tuottamassa käsityksiä siitä, mitä on hyvä elämä. Toisin sanoen tuottamassa käsitystä hyvinvoinnista ja siitä, mikä on tavoiteltavaa. Kuvaavaa on, että nykyisin hyvinvointi, *blagopolutšije*, viihtelee venäläisessä mediakielessä ja etenkin aikakauslehdissä useammin kuin perestroikan aikaan viljelty käsite *vyživanije*, selviytyminen. (Litovskaja, Rozenholm, Savkina & Trubina 2008: 8–9.) Etenkin kiiltäväkantiset aikakauslehdet ovat vakiinnuttaneet Venäjän kieleen myös uuden lainasanan *glamur*. Aluksi glamour oli puhdasta lainaa ja imitaatiota, mutta sittemmin käsite on sopeutunut kieleen ja kulttuuriin, ja nykyisin venäläinen *glamur* on erityinen kulttuurinen ilmiö. (Litovskaia & Shaburova 2010: 194.) Hyvinvointi ja glamour ovat esimerkkejä siitä, miten media heijastelee kulttuurin muutoksia: kun ihmisten kaikki voimavarat eivät mene selviytymiseen, alkavat myös elämänlaadun parantaminen ja luksus kiinnostaa. Toisaalta kiiltäväkantisten lehtien maailmankuva saattaa luoda paineita niille, joiden tavoitettavissa se ei ole.

Glamourin diskurssi markkinoi elämäntapaa, jonka piirteitä ovat individualismi, luksus, kansainvälisten trendin ja tyylien seuraaminen sekä pyrkimys henkilökohtaiseen menestykseen. Etenkin television viihteellinen ohjelmisto ja kiiltäväpaperiset aikakauslehdet ylläpitävät glamourin kuvastoa, johon kuuluu esimerkiksi rikkauden, kauneuden ja nuoruuden nostaminen elämän tärkeiksi arvoiksi. Samaan kuvastoon tai diskurssiin kuuluvat myös julkisuuskultti sekä eksklusiivisuuden ja saavutettavuuden yhteen sovittaminen, jota sovelletaan esimerkiksi mainonnassa: hankkimalla tuotteen voi tulla sitä mainostavan julkkiksen kaltaiseksi. Venäläisessä glamourissa on kuitenkin edellä kuvattujen hyvin ”amerikkalaisten” piirteiden lisäksi jotain omaakin: etenkin Putinin presidenttikaudella mediassa on herännyt nostalgissävyytteisiä, patrioottisia ajatuksia mahtavasta Venäjästä. (Menzel 2008: 4.)

Glamour-lehdistö, johon myös Afiša ainakin ulkoisesti ja hintansa puolesta kuuluu, on Menzelin mukaan mukana muutoksessa, joka on vienyt tekstiorientoituneesta kulttuurista kohti visuaalista kulttuuria ja ideologisten sloganeiden yhteiskunnasta kaupallisten sloganeiden kulutusyhteiskuntaan. Jopa venäläisen asialehdistön lippulaiva Ogonjok kilpailee nykyisin visuaalisuudella ja glamourilla markkinoilla, joita värittävät Cosmopolitanin, Celebrityn ja Marie Clairen kaltaisten kansainvälisten lehtibrändien venäläiset versiot. Ulkomaalaisten brändien rinnalla ilmestyy myös venäläisiä glamourlehdiksi luettavia nimekkeitä. Niiden ote käsittelemiinsä aiheisiin on usein hieman informatiivisempi ja perinteisempi kuin ulkomaisten, visuaalisuutta ja lyhyitä artikkeleita suosivien formaattien: useissa lehdissä on esimerkiksi terveyteen liittyvää informaatiota ja kuvia eri maista. Kansainvälisen glamourlehdistön markkinoiman viileän tyylikkään, sitoumuksista ja traditioista vapaan elämäntyylin vastapainoksi venäläisessä lehdistössä esille pääsee useammin myös perhearvojen ja kulttuuriperinnön kaltaisia, auttamattoman vanhanaikaisia ja epämuodikkaita aiheita. (Menzel 2008: 6-7.)

Uudet käsitteet ja lainasanat kertovat siitä, miten media tuo vieraita piirteitä venäläiseen kulttuuriin. Olisi kuitenkin yksinkertaistus sanoa, että vieraat tai ulkomaalaiset piirteet olisivat silkkaa kulttuuri-imperialismia ja kotimaiset tai kansalliset piirteet aina jotakin hyvää ja säilyttämisen arvoista. Rajanveto ”kansallisen” ja ”globaalin” välillä on usein teoreettinen konstruktio. Median rooli globalisaatiokehityksessä on välittää globaaleja tai ulkomaisia vaikutteita kansalliseen kontekstiin, jolloin kansallisen ja globaalin rajat hämärtyvät lopulta niin, että toista on vaikea erottaa toisesta. (Rantanen 2002: 4.) Glamourin tuleminen Venäjälle ja muuttuminen *glamuriksi* on tästä hyvä esimerkki: on selvää, että ilmiö on alun perin lainaa, mutta sittemmin siitä on tullut osa venäläistä kulttuuria, eikä se enää ole samanlaista kuin muissa kulttuureissa.

2.3.3 Aikakauslehdet

Aikakauslehtien määrän räjähdysmäistä kasvua kuvaa Neuvostoliiton aikainen tilanne. Silloin ilmestyi kolme naistenlehteä, Krestjanka, Rabotnitsa ja Sovetskaja ženštšina. Nekin olivat sisällöltään enemmän poliittisia ja yhteiskunnallisia kuin nykyisten naistenlehtien kaltaisia. Muille ryhmille, kuten miehille tai eri asioiden harrastajille lehtiä

oli vähän. 1990-luvulla sensuurin höllentyminen, avoimuus ja julkaisualan kaupallistuminen ja yksityistäminen aiheuttivat aikakauslehtibuumin: viihteellisten lehtien määrä kasvoi ja alkoi ilmestyä useita erikoislehtiä, jotka oli suunnattu rajatuille kohderyhmille, kuten eläinten, luonnon, ruuan tai matkailun ystäville. Uudet, ulkomaiset lehdet uudistivat sisällön lisäksi aikakauslehtien ulkoasua, kuvituksesta ja designista tuli tärkeitä aikakauslehtien piirteitä. Uusia lehtiä yritettiin myös kopioida epäonnisesti, ja monet selkeästi muita imitoivat lehdet kuihtuivat pois. (Lazarevitš 2008: 8–9.)

Lehdistössä ja journalistisessa mediassa yleensä globalisaatio näyttää kulkevan lännestä itään melko suoraviivaisesti. Länsimaiset mediamallit, journalismigenret, uutiskriteerit, journalistiset menetelmät ja tyyli ovat levinneet myös Venäjälle. (Koikkalainen 2009: 49.) Uudet aikakauslehdet, joille ei ollut mallia Neuvostoliitossa, hakivat luonnollisesti esikuvia ulkomailta, mikä osaltaan selittää niiden etumatkaa globaalissa kehityksessä verrattuna esimerkiksi sanomalehtiin. 1990-luvun alun muutos yhteiskunnassa synnytti tarpeen tiedolle uudessa yhteiskunnassa toimimisesta, mikä loi markkinat esimerkiksi uudenlaiselle talouslehdistölle. (Emt. 15–17.) Poliittista ja taloudellista muutosta seurasi myös sosiaalinen muutos. Muotoutumassa oleva keskiluokka alkoi kaivata vastauksia hyvään elämänlaatuun ja elämäntyyliin liittyviin kysymyksiin, siis siihen, miten rakennetaan ja millaista on hyvä elämä. Tämän muutoksen vuoksi Venäjällä alkoi olla tilausta myös kiiltäväkantisille lifestyle-lehdille. (Nordenstreng & Pietiläinen 2010: 143–144.) Kuten talouslehtien, myös niiden on pitänyt hakea esimerkkiä kansainvälisiltä lehti-markkinoilta. Suurin osa Venäjällä nykyään ilmestyvistä sanomalehdistä ilmestyi jo Neuvostoliitossa, mutta lähes kaikki nykyään ilmestyvät aikakauslehdet on perustettu vasta Neuvostoliiton romahdettua. (Emt. 146.)

Neuvostoaikana monet perheet tilasivat jotakin aikakauslehteä, mutta 1990-luvun alun taloudellisissa vaikeuksissa tilaaminen muuttui monille mahdottomaksi. Erittäin harvoilla oli varaa useampaan kuin yhteen lehtitilaukseen, minkä vuoksi useimpiin talouksiin tuli lehti, jossa oli jotakin luettavaa jokaiselle perheenjäsenelle. (Fomicheva 2009: 222–223.) Spesifien kohderyhmien ja erikoislehtien aika ei siis tullut heti neuvostojärjestelmän romahdettua. Ylipäänsäkin suuri osa lehtien lukijoista siirtyi 1990-luvun aikana tilaajista irtonumeroiden ostajiksi. Lehtien suhde lukijoihin muuttui siten satunnaisem-

maksi. (Aleksejeva 2001: 39–40, Nordenstreng & Pietiläinen 2010: 141.) 1990-luvun alussa valtion lehdistötukien loppuminen ja voimakas inflaatio aiheuttivat sen, ettei kovin monen venäläisen ostovoima riittänyt enää lehtien ostamiseen tai tilaamiseen. Lehtien tilaaminen kotiin on Venäjällä vähentynyt 1990-luvulta, ja lehtien lukeminen on muuttunut epäsäännöllisemmäksi. Esimerkiksi sanomalehtiä tilaa alle joka kolmas venäläinen, kun joka toinen ostaa irtonumeroita. (Koikkalainen 2009: 20–21.) Tässä mielessä venäläisen lehdistön lukijasuhde poikkeaa ainakin suomalaisesta, sillä Suomessa alueellisen tai valtakunnallisen, joskus molempien sanomalehtien tilaaminen kotiin on usein lähes itsestäänselvyys.

Etenkin kerran tai kahdesti kuussa ilmestyvän aikakauslehden jokaisen numeron on saatava houkuteltua satunnaiset lukijat valitsemaan lehtikioskilla juuri kyseinen lehti. Aikakauslehti on lähempänä tavallista kulutustavaraa kuin kerran päivässä kotiin tuleva sanomalehti, johon monella tilaajalla on hyvin läheinen suhde. Tämä on johtanut siihen, että aikakauslehti myös toimii sanomalehteä selkeämmin samojen markkinoiden säännöillä kuin kulutustavarat. Sen vuoksi jokaisen numeron sisältö on käärittävä houkuttelevaan ”pakkaukseen”, lehden on jo kanneltaan erottauduttava selkeästi muista lehdistä. (Aleksejeva 2001: 40–41.) Lehdistömarkkinoiden kansainvälistymisen ja lehtien määrän kasvun takia lehdet ovat joutuneet kilpailemaan lukijoiden huomiosta entistä enemmän. Lehtikioskeja on jokaisessa kadunkulmassa, ja jokainen niistä on täynnä kiiltäviä kansikuvia. Yksi keino erottautua on provosointi: lehdet saattavat yhdistää yllättävällä tavalla esimerkiksi seksin ja uskonnon kuvastoa. (Menzel 2008: 6.)

Kansalaisten huonon tulotason lisäksi niin sanoma- kuin aikakauslehtiä uhkaa sähköisten viestinten ja etenkin internetin ja television suosion kasvu. Televisio on nykyisin ainoa joukkoviestin, joka on suhteellisen tasa-arvoisesti koko kansan tavoitettavissa. Vuonna 2007 tehdyn tutkimuksen perusteella televisiota katsoo yli 98 prosenttia venäläisistä, kun aikakauslehdet tavoittavat 38 prosenttia ja sanomalehdet 66 prosenttia kansalaisista (Nordenstreng & Pietiläinen 2010: 145.) 1990-luvulla ja sen jälkeenkin televisio on vienyt lehdiltä yleisöä (Fomicheva 2009: 225, Gnevasheva & Namlinskaia 2007: 21). Internetin käyttäjien lukumäärä sen sijaan kaksinkertaistui Venäjällä vuosittain aikavälillä 1993–1997 (Vartanova 2002: 60–63).

Vaikka kokonaisuutena tilanne on lehdistön kannalta huono, osa lehdistä porskuttaa. Esimerkiksi perinteikkäät, neuvostoaikaiset lehdet Komsomolskaja Pravda ja Moskovski Komsomolets ovat säilyttäneet vanhat, sosialistiseen järjestelmään viittaavat nimensä, mutta muuttivat ulkoasuaan ja sisältöjään länsimaiseen suuntaan. Samoin ovat siirtymän sosialismista markkinatalouteen ratkaisseet aikakauslehdet Krestjanka ja Rabotnitsa, jotka ovat muuttuneet ideologisista naistenlehdistä glamour-lehdiksi. (Fomicheva 2009: 210–211.) Vuonna 2007 tehdyn lukijatutkimuksen perusteella molemmat ovat vieläkin suosituimpien aikakauslehtien joukossa (Pietiläinen, Fomicheva & Resnianskaia 2010: 47). Neuvostoliiton jälkeen useat lehtitalot ryhtyivät uudistamaan tuotteitaan. Brändien arvo huomattiin nopeasti. Esimerkiksi Boris Berezovskin Ogonjok pyrki ensin olemaan venäläinen vastine amerikkalaisen Timen formaatille, mutta päätoimittajien vaihduttua vuonna 1997 se on tavoitellut Lifen kaltaista entistä kevyempää ja visuaalisesti näyttävää brändiä. (Zassoursky, Ivan 2004: 205.) Juuri tällainen kehitys lienee syynä kritiikkiin, jonka mukaan venäläinen lehdistö on viihteellistynyt liikaa ja liian nopeasti.

Ennen talouskriisiä Venäjän 2000-luvun voimakas talouskasvu vauhditti myös joukkoviestintäalan kasvua (Vartanova 2009: 118). Uusia mediayhtiöitä syntyi, ja jo olemassa olevia yhdistyi suuriksi konserneiksi, jotka levittäytyvät sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti. Tiedotusvälineiden kohderyhmät ovat kaventuneet, kun kaupallista mediaa elättäviä mainostajia halutaan houkutella yhä tarkemmin määritellyillä yleisöillä. (Emt: 121–122.) Vapaat mediamarkkinat ovat Venäjällä vielä kehityksensä alkuvaiheessa. Lehdistö kehittyy vauhdilla, ja uusia julkaisuja tulee markkinoille useita vuodessa. Useiden lehtien merkittävin tulonlähde on mainonta, toiseksi suurin osuus on irtonumeromyynnillä ja vain 15 prosenttia tulee tilaustuotoista. (Emt: 130.)

Vuosina 2002–2006 kiiltäväkantisten aikakauslehtien määrä kaksinkertaistui. Kiiltäväkantiset aikakauslehdet eivät kuitenkaan ole yhtenäinen joukko, vaan niiden sisällöissä on eroja: Fomicheva (2009: 223–224) kiteyttää, että ihmiset, jotka kulkevat metrolla, lukevat suhteellisen halpaa Lizaa, kun taas tuontiautolla ajavien käsissä kuluu esimerkiksi Vogue tai Medved. Aikakauslehdistä suosituimpia ovat naistenlehdet ja muotilehdet. Vuonna 2008 Venäjällä ilmestyi 21 572 aikakauslehteä (Vartanova & Smirnov 2010: 21). Naistenlehdet, muotilehdet ja ”glamourlehdet” yleensä eivät toki ole ainoita

kiiltäväkantisia aikakauslehtiä. Viime vuosina Venäjällä suosiotaan ovat kasvattaneet etenkin taloutta käsittelevät aikakauslehdet (Aleksejeva 2001: 90). Lisäksi ilmestyy esimerkiksi populaareja tiedelehtiä kuten *Nauka i Žizn*, jonka levikki tosin laski tuhansilla kappaleilla perestroikan alusta ja on 2000-luvulla tippunut oin 40 000 lukijaan (Zelenin 2008: 146). Lehtien käsittelemien aiheiden lisäksi vastakkainasettelu alueellisen ja koko maan kattavan eli käytännössä moskovalaisen lehdistön välillä on Venäjällä olemainen.

Suomessa ajatus alueellisesta aikakauslehdestä tuntuu vieraalta, sillä rovaniemäläiset ja helsinkiläiset lukevat samoja menaisia, kotiliesiä, seuroja, ja apuja. Venäjällä asia ei ole yhtä yksinkertainen. Kansallisten, koko maassa ilmestyvien aikakauslehtien levikit ovat laskeneet, kun alueellisia lehtiä on alkanut ilmestyä ja Moskovasta käsin suunniteltu sisältö ei enää ole tyydyttänyt eri alueilla asuvien ihmisten tarpeita (Aleksejeva 2001: 35, 43). Etenkin kiiltäväkantisia glamourlehtiä on pidetty pääkaupunkilaisena ilmiönä, sillä Moskovassa bisneseliitin ja keskiluokan kehitys on ollut muuta maata nopeampaa. Vastaavia lehtiä on kuitenkin alkanut ilmestyä myös kaukana Moskovasta, kuten itäisen ja pohjoisen Venäjän suurissa kaupungeissa. (Pikuleva 2008: 45.) Esimerkiksi *Afiša* on ratkaissut ongelman julkaisemalla jokaisesta numerosta oman version kaikissa niissä kaupungeissa, joissa lehti ilmestyy. Eri versioissa vaihtelee lähinnä kaupunkikohtainen tapahtumakalenteri, johon on listattu kunkin kaupungin tulevia tapahtumia, sillä Moskovan konsertit ja teatteriesitykset tuskin kiinnostavat kovin useaa jekaterinburgilaista lukijaa.

Kuvauksissa venäläisestä nykymediasta on aistittavissa huolta venäläisen nuorison median käytöstä: nuoret eivät lue sanomalehtiä kuin korkeintaan satunnaisesti ja silmäillen. Sitäkin kiinnostuneempia he ovat television katselusta ja etenkin nuoret tytöt lukevat naistenlehtiä ja ovat kiinnostuneita lähinnä kuuluisuuksien kimaltavasta elämästä, muodista ja populaarikulttuurista. Poliittikkakin kiinnostaa, mutta tieto on tarjoiltava trendikkäästi, nopeasti ja tiivistä. (Gnevasheva & Namlinskaia 2007: 21.) Nyky-Venäjällä Neuvostoliiton virallinen, tasapäistävä nuorisokulttuuri on vaihtunut individualismiin ja tyylien ja alakulttuurien kirjon kasvamiseen, ja esimerkiksi tuotteet ja kulutus ovat tärkeitä nuorisokulttuurien erottautumiskeinoja (Omeltšenko 2000: 58–59). Kolmasosa nuorille

suunnatuista lehdistä yrittää kuitenkin tavoitella koko nuorisoa, jonka kokemusmaailmat toki yhtenevät ympäri maailman, mutta paikallisesti alakulttuurien kirjo kasvaa, ja ryhmäidentiteetit ovat yhä voimakkaampia ja eriytyneempiä. Toisaalta kaksi kolmesta nuorille suunnatuista julkaisuista pyrkii houkuttelemaan jotakin tiettyä ryhmää. Nuorisokulttuurin sirpaloituminen on kuitenkin medialle haaste, eikä suuri osa nuorista ei koe mediaa mielenkiintoiseksi. (Anikina 2009: 246–247.)

Nykyinen alle 30-vuotiaiden sukupolvi on mediatutkimuksen näkökulmasta ”generation one”, ensimmäinen sukupolvi, joka käyttää uudenlaisia tiedotusvälineitä ja etenkin internetiä luontevasti (Anikina 2009: 244). Venäjällä sukupolven ”ensimmäisyys” korostuu. Yleensä vanhempien sukupolven arvomaailma välittyy lapsille ainakin pääpiirteitään, mutta Venäjällä tämä ei pidä täysin paikkaansa. Alle 30-vuotiaiden sukupolvi elää hyvin erilaisessa maailmassa kuin heidän vanhempansa: he ovat ensimmäisiä venäläisiä, joiden nuoruudessa globalisaatiolla ja kaupallisella kulutuskulttuurilla on merkittävä rooli. (Vanhala-Aniszewski 2007: 77–78.) Kulutuskulttuuria ja nopeaa sosiaalista nousua ajava media syventää kuilua entisestään. Viestintävälineiden lisääntyminen ja median sisältöjen monipuolistuminen vaikuttavat sekä nuorten mediasuhteeseen että todellisuuteen. (Anikina 2009: 245–246.)

1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa Venäjällä ilmestyneissä nuortenlehdissä venäläisyyttä ei erityisesti pyritty korostamaan, vaan sivuille pääsivät usein sellaiset venäläiset ilmiöt, jotka eivät juuri poikkea ”läntisestä” nuorisokulttuurista, vaan pikemminkin pyrkivät samastumaan siihen ja omaksumaan globaalin nuorisokulttuurin tarjoamia vaikutteita. Monet nuorten populaarikulttuuri- ja lifestyle-lehdet muodostivat julkisen tilan, jossa venäläisen ja läntisen nuorisokulttuurin suhde näyttäytyi ristiriidattomana, venäläiset ilmiöt yksinkertaisesti nähtiin osana globaalia nuorisokulttuuria. Silloin, kun käsiteltiin ulkomaista ilmiötä nimenomaan tietyn maan kulttuurin näkökulmasta, kulttuuriset piirteet ja Venäjän ja muun maailman erot saatettiin problematisoida. (Flynn & Starikova 2002: 50–51.) Yksi ongelma on kuitenkin se, että nuoretkin ovat eriarvoisessa asemassa keskenään. Länsimainen kulttuuri ja elämäntyyli eivät ole läheskään kaikkien saavutettavissa. Esimerkiksi Afiša Moskvan lukijat ovat todennäköisesti suurelta osin

niitä kaupunkilaisnuoria, joille globaali kulttuuri on läheisempää kuin vaikkapa periferian nuorille tai nuorille, joiden tulotaso ei riitä vastaamaan kulutuskulttuurin paineisiin.

2.4 Globalisaation rooli venäläisen nuorisokulttuurin muutoksessa

Afiša on suunnattu nuorille kaupunkilaisille, joten venäläisen nuorisokulttuurin käsittelemisen auttaa ymmärtämään ja asettamaan venäläisen kulttuurin kontekstiin niitä tapoja ja puhua Venäjästä ja lännestä, joita Afišasta on tarkoitus etsiä. Yleisesti nuorison on ajateltu olevan kulttuurisen globalisaation etujoukkoa, jolla on harvinaisen herkkä nenä uusille, globaaleille populaarikulttuurin virtauksille, ja joka on kansainvälisille vaikutteille erityisen avointa. Nuoria pidetään kasvavana ja ”ensimmäisenä todella globaalina” kuluttajaryhmänä siitä huolimatta, että ikäkaudelle ominaiset taloudelliset rajoitukset sekä riippuvaisuus perheestä ja vanhemmista rajoittavat kuluttamista. (Pilkington & Bliudina 2002: 14.) Venäjällä, kuten muuallakin maailmassa, nuorisokulttuurin globalisaatio tarkoittaa usein läntisiä vaikutteita. Esimerkiksi venäläisissä nuortenlehdissä käsitellään venäläisen populaarikulttuurin lisäksi useimmiten angloamerikkalaista ja länsieurooppalaista muotia ja populaarikulttuuria. (Flynn & Starkova 2002: 71.)

Yhteiskuntien teollistuminen on tehnyt nuorison käsitteenä tarpeelliseksi. Teollistumista seurannut kaupungistuminen puolestaan aiheutti kyläyhteisön kaltaisen tiiviin ryhmän hajoamisen ja myös vieraantumisen kokemuksia. Kaupungistumista seurasi nuorisokulttuuri, jonka olennainen piirre olivat jengit, kaupunkien uudenlaiset yhteisöt. Nuorison ryhtymiseen jengeiksi puolestaan herätti aikuisväestössä huolta ja moraalista paniikkia. Venäjällä nämä prosessit ajoittuvat etenkin Brežnevin aikaan, 1960- ja 1970-luvuille. Kokonaisia kyliä tyhjeni, kun ihmiset muuttivat kaupunkien korkeisiin elementtitaloihin. Näiden talojen lapset varttuivat yhdessä, ja kaupunkeihin muodostuneista nukkumalähiöistä tuli nuorisoryhmittymien ja -jengien kasvualustoja. Näitä nuoria kuvaamaan lainattiin venäjänkin kieleen sana *huligan*. (Omel'tsenko 2000: 47–48.)

2.4.1 Nuorisokulttuuri Neuvostoliiton aikaisella Venäjällä

Neuvostoliitossa nuorisoa käsiteltiin julkisuudessa pääasiassa kahdesta näkökulmasta: toisaalta nuoret olivat korvaamattomia kommunismin rakentajia, sillä kommunismin ajateltiin kehittyvän sukupolvien ketjun kautta. Toisaalta nuorten pelättiin joutuvan länsimaisen kulutuskulttuurin uhreiksi ja etääntyvän sosialismista pinnallisten houkutusten vuoksi. (Pilkington 1994: 44–71.) Mustavalkoinen näkökulma vaikutti myös Neuvostoliiton aikaiseen nuorisotutkimukseen. Virallisesti ei tunnettu kuin ”hyvä nuoriso”, eli Komsomolin jäsenet, pioneerit ja kommunismin rakentajat, sekä epämääräinen ryhmä ”muut”, johon kuuluvat nuoret olivat pääasiassa ”poikkeuksellisia”, sopimattomasti käyttäytyviä ”länsimaisen elämäntyylin ihailijoita”. Tässä käsitteellisessä ilmastossa tehdystä tutkimuksesta puuttuu usein ”normaali” nuoriso, sillä kaikki nuorison epäviralliset alakulttuurit koettiin epänormaaleiksi. Kun yleensä erotetaan valtavirta ja siitä poikkeavat virtaukset, Neuvostoliitossa valtavirta ei ollut ainoastaan hallitseva, vaan myös ainoa kiintopiste tutkimukselle. Nuorisokulttuureja, joita Neuvostoliitossa kutsuttiin epävirallisiksi (*neformaly*), ei juuri tutkittu ilman negatiivista arvolatausta. (Omeltšenko 2000: 9-10.) Globalisaatio kiihtyy ja herättää vastareaktioita muuallakin, mutta Venäjällä länsimaisten vaikutteiden herättämällä pelolla on pitkät perinteet. Koska nuorisokulttuurit ovat globalisaatiolle herkkiä, on ymmärrettävää, että sisänpäin kääntyneessä yhteiskunnassakin huoli läntisten piirteiden leviämisestä kohdistui juuri nuoriin.

Samat vastakkainasettelut pätivät osittain myös nuorison itsensä keskuudessa. Tiukkaan määrätystä nuorisoparadigmoistaan huolimatta neuvostoaikaan Venäjällä ei pystytty estämään nuorten altistumista länsimaisille vaikutteille, joita toki on ollut olemassa jo ennen Neuvostoliiton romahtamista. Jo 1900-luvun puolivälissä amerikkalaista rock n’ rollia ihannoivat nuoret löysivät uusia vaikutteita lännen ihmemaasta. Näistä *stiljageiksi* kutsutuista nuorista puolestaan huolestuivat Komsomol-uskolliset nuoret. Heidän väitettiin olevan yläluokan opiskelijoita, jotka olivat menettäneet hyvän maun tajun ja löytäneet sen sijaan pinnallisen, pikkuporvarillisen kulttuurin. (Pilkington 1994: 66–67.)

Giddensin (1991: 24) mukaan merkit ja symbolit ja niiden mahdollistama symbolinen vaihto ovat edistäneet globalisaatiota. Giddens käyttää esimerkkinä kanssakäymistä helpottavasta symbolista rahaa: paikallisuuden ja paikkaan sidotun fyysisen omaisuuden sitovuus on höllentynyt, kun vaihtoa on voitu tehdä luoton ja velan kaltaisilla imaginäärisillä käsitteillä. Globalisaation onkin sanottu olevan voimakkainta alueilla, joilla symboleilla on suuri merkitys. Se pätee myös herkästi globaaleja vaikutteita imeviin nuorisokulttuureihin: niiden piirissä esimerkiksi vaatteilla, musiikilla tai vaikkapa lävistyksillä ja muilla ulkoisilla merkeillä on paljon symboliarvoa, joka usein tunnetaan ja tunnustetaan samalla tavalla eri puolilla maailmaa. (Pilkington & Bliudina 2002: 14.) Nämä merkit leviävät herkästi, ja kansainvälisiä tuulahduksia tuovalla medialla on niiden levittämisessä suuri rooli.

Neuvostoliitossa epävirallisten nuorison alakulttuurien suhteen toimittiin melko odotetusti: kun niiden huomattiin sikiävän väkisin, ne imaistiin osaksi virallisuutta. Puolue pyrki järjestämään levottomalle nuorisolle klubeja, harrastuksia ja festivaaleja sen verran, että nuoret pysyisivät tyytyväisinä ja kokoontuisivat paikoissa, joita on helpompi valvoa kuin kaupunkien katuja ja sisäpihoja, joista muodostui epävirallisten kokoontumisten näyttämöitä. Lopulta nuorison epäviralliset alakulttuurit saivat nimen *neformalnyje obedinenija molodozhi* (nuorison epäviralliset yhteisöt). Ilmiö, joka oli ollut olemassa koko ajan, pääsi julkiseen keskusteluun vasta, kun sille keksittiin nimi. (Pilkington 1994: 116.)

Nuorisonkin harteille langennut sosialismin rakentaminen ei ollut Neuvostoliitossa pelkästään kielikuva: opiskelijajärjestöt rakensivat yhteiskuntaa myös vasaroin esimerkiksi 1980-luvulla kansallisella Baikal-Amur-rautatietyömaalla sekä osallistumalla paikallisiin rakennusprojekteihin. 1980-luvun puolivälistä lähtien nuorisokäsitys alkoi kuitenkin muuttua. Nuoriso oli tuolloin maan koulutetuin kansanosa. Samalla nuorten individualismi sekä yksilöllisten kykyjen arvostaminen voimistuivat. Mistään yhtäkkisestä arvojen muutoksesta ei kuitenkaan voi puhua: atk- ja teknologiaosaaminen tulivat fyysisen työn tilalle sosialistisina sankaritekoina. Individualismi nosti yhä voimakkaammin päätään, mutta sosialismissa elettiin yhä, ja ihmisten yksi tehtävä oli yhä palvella järjestelmää. (Pilkington 1994: 95–98.)

Tavoista, joilla nuorisoa neuvostokulttuurissa käsiteltiin voi edellä kuvatun perusteella erottaa ainakin kolme vastakkainasettelua. Ensimmäinen on kamppailu yhteiskunnan ja yksilön etujen välillä. Sosialismin rakentamisessa etusijalla oli yhteisön ja yhteiskunnan etu ja kehitys, ja yksilön oli tarkoitus ponnistella niiden eteen. Henkilökohtainen menestys ei ollut etusijalla. Toinen on sosialismin ja kapitalismin sekä länsimaisen kulutuskulttuurin välinen vastakkainasettelu, joka liittyy etenkin tapaan käsitellä nuorisoa länsimaisten vaikutteiden uhrina. Kolmas on virallisuuden ja epävirallisuuden kaksintaistelu, jossa virallinen nuorisokulttuuri pyrki olemaan ainoa nuorisokulttuuri kykenemättä kuitenkaan kukistamaan vääjäämättä syntyneitä epävirallisia alakulttuureja. Kärjistäen voidaan tehdä johtopäätös, että Neuvostoliiton romahdettua yhteiskunnan etu, sosialismi ja virallisuus korvautuvat individualismilla, kulutuskulttuurilla ja monimuotoisella epävirallisten nuorisokulttuurien kirjolla.

Neuvostoliitossa nuoruus määrittyi kahdesta näkökulmasta: Toisen virallisen diskurssin avainsana oli valoisa tulevaisuus, *svetloje buduštšeje*, ja tulevien sukupolvien rooli sosialismin rakentajina, Toisaalta nuorista keskusteltiin julkisuudessa huolestuneeseen sävyyn länsimaisille vaikutteille altistuneina uhreina.⁴ Neuvostoliiton romahdettua ovat myös diskurssit muuttuneet. Tosin kansan kohonneen koulutustason ja yksipuoluejärjestelmän aiheuttaman tyytymättömyyden ansiosta ne huojuivat uhkaavasti jo ennen perestroikaa ja lopullista hajoamista (Gorbachev 2002: 12–13). Nyky-Venäjällä Neuvostoliiton virallinen, tasapäistävä nuorisokulttuuri on vaihtunut individualismiin ja tyylien ja alakulttuurien kirjoon. Tuotteet ja kulutuskäyttäytyminen puolestaan ovat nyky-Venäjälläkin tärkeitä nuorisokulttuurien erottautumiskeinoja. (Omeltšenko 2000: 58–59.)

Yhteiskuntien ja kansakuntien identiteetit ja omakuvat ovat tulosta historian tapahtumisista. Arkinen elämä ja olosuhteet yhteiskunnissa kuitenkin muuttuvat, ja eri sukupolvet

⁴ Myös neuvostomediassa nosti päätään kolmaskin, sävyltään negatiivinen näkökulma: nuoret ongelmana ja pois silmistä siivottavina häirikköinä. Kolmas kohta on tosin ollut yleinen paradigma jo siitä lähtien kun kaupungistumisen ansiosta ”keksittiin” uusi sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö nimeltä nuoruus: jo 1500-luvun Lontoossa nuorison elämäntavasta huolestuttiin, ja huliganismi on aiheuttanut auktoriteeteille huolta 1700-luvun lopusta asti. (Pilkington 1994: 8–9.) Näin ollen se ei ole yhtä sidonnainen neuvostoyhteiskuntaan kuin kaksi muuta tapaa käsitellä nuorisoa.

tulkitsevat historiaa eri tavoilla, omista lähtökohdistaan. Neuvostoliiton hajoaminen oli voimakas muutos myös kansallisen identiteetin kannalta. Esimerkiksi venäläisessä mediassa ja oppikirjoissa joidenkin maan vaiheiden tulkinta on ristiriitaista ja vaihdellut myönteisestä kielteiseksi tai päinvastoin. Nuorilta venäläisiltä on kysytty vuosina 1997 ja 2007, mistä Venäjän historian aikakaudesta he ovat ylpeimpiä. Molemmilla kerroilla Pietari Suuren kausi on erottunut selkeästi edukseen, sillä lähes puolet nuorista on kaikin ylpeimpiä siitä. Jotakin nykynuorten arvoista kertovat ne konnotaatiot, joita Pietari Suuri venäläisten mielessä herättää: Pietarin tavoite oli saada ikkunat auki Eurooppaan sekä modernisoida ja tuoda Venäjälle länsimaisia vaikutteita. Myöskään vanhempien sukupolvien keskuudessa suosittu ajatus Venäjän omasta tiestä ei ole yhtä yleinen nuorten parissa. (Institut sotsiologii RAN 2007.)

2.4.2 2000-luvun venäläinen nuoriso – mikä on muuttunut?

Hieman samalla tavalla kuin Neuvostoliitossa myös 1990-luvun Venäjällä nuoria pidettiin paremman tulevaisuuden ja yhteiskunnan rakentajina ja heihin liitettiin toiveita yhteiskunnan modernisaatiosta. Nuoriso näytti arvoiltaan hyvin erilaiselta kuin vanhempansa: nuoret venäläiset vaikuttivat suhtautuvan länteen ja muuhun maailmaan yleensä avoimesti ja positiivisesti, samastuvan liberaaleihin ja demokraattisiin arvoihin sekä tavoittelevan kansalaisoikeuksia ja henkilökohtaista menestystä. Vanhempien sukupolvi en elämän täytti usein arkinen selviytyminen, eikä kunnianhimoiselle tulevaisuuden tavoitteiden asettamiselle ja niiden eteen ponnistelulle riittänyt aikaa tai voimia. Nuoret näyttivät olevan kaiken kaikkiaan tyytyväisempiä elämänsä kuin heidän vanhempansa, joiden oli vaikea ravistaa neuvostoajan taakkaa harteiltaan ja opetella elämään uudessa yhteiskunnassa. Nuorilla oli voimavaroja tavoitella parempaa elämää itse, eikä valmistella parempaa tulevaisuutta tuleville sukupolville. (Zorkaiia 2010: 47–48.) Tietenkään ero neuvostoajan ja nyky-Venäjän arvojen välillä ei ole näin mustavalkoinen ja jyrkkä, mutta tarkoitus on kuvata yleistä arvojen muutosta. Yksittäisten ihmisten arvoissa oli eroja todennäköisesti jopa Neuvostoliitossa.

Zorkaiian (2010: 76) mukaan venäläisnuorten suhtautuminen omaan ja yhteiskunnan tulevaisuuteen ei todellisuudessa herätä toiveita siitä, että he olisivat vanhempiaan aktiivi-

visempia ja tiedostavampia kansalaisia ja todella kiinnostuneita vaikuttamaan omaan elämäänsä ja oikeuksiinsa. Zorkaiian referoimien kyselytutkimusten perusteella nuoret vaikuttavat paremmasta elämänlaadustaan huolimatta suhtautuvan tulevaisuuteen yhtä passiivisesti kuin heidän vanhempansa, ja käyttävän voimavaroja ”passiiviseen selviytymiseen, joka ei lupaa mitään uutta”. Esimerkiksi yhteiskunnallinen vaikuttaminen kiinnostaa venäläisnuoria vähän. Venäjän tiedeakatemian sosiologian instituutin kyselyssä noin puolet nuorista vastasi, ettei politiikka kiinnosta. Poliitiikkaa kertoi seuraavansa aktiivisesti vain 10 prosenttia, ja vain muutama prosentti oli itse poliittisesti aktiivinen. Joissakin asioissa nuoret vaikuttavat jopa vanhempiaan konservatiivisemmilta: suurempi osa heistä on vahvan valtiollisuuden ja sääntelyn kannalla. (Institut sotsiologii RAN 2007.) Tosin on hyvä muistaa, että nimenomaan nuoret saattavat vaihtaa ideologista kantaansa hyvinkin radikaalisti ja nopeasti, sillä käsitykset yhteiskunnasta ovat monilla vasta muotoutumassa.

Osa taloudellisesti ja sosiaalisesti etuoikeutetuista nuorista samastuu läntiseen elämäntapaan, urbaaniin elämään ja siihen liittyvään kulutuskäyttäytymiseen. Tämä harvalukuinen joukko pyrkii Zorkaiian (2010: 55–56) mukaan erottautumaan kaikesta Neuvostoliittoon liittyvästä, ja elää omasta mielestään jo samanlaista globaalia elämää kuin nuoret länsimaissa. Se elämä on kuitenkin harvan venäläisnuoren tavoitettavissa, mikä taas on johtanut nuorisonkin parissa muiden ikäluokkien jakamaan pelkoon lännen ekspansiosta. Todellisuudessa suurin osa nuorista suhtautuu länsimaihin jopa negatiivisemmin kuin heidän vanhempansa. Zorkaiian referoimien tutkimustulosten perusteella 57 prosenttia nuorista vastasi olevansa eri mieltä siitä, että Venäjän tulisi suuntautua länteen eikä kulkea omia polkujaan. Asenteet ovat muuttuneet 1990-luvulta, jolloin suuri osa nuorista suhtautui maailmaan avoimesti. Nyt huomattava osa nuorista näyttää olevan sitä mieltä, että muu maailma ja etenkin länsi suhtautuu Venäjään vihamielisesti, ja esimerkiksi nationalismi on yleistynyt. Esimerkiksi 72 prosenttia vastanneista 15–24-vuotiaista uskoi, että länsimaat eivät ole syyttäneet Venäjää loukkauksista demokratiaa kohtaan Venäjän kansalaisten etu mielessään, vaan halventaakseen Venäjää ja hyötyäkseen siitä itse. 64 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että Venäjällä on yhä vihollisia. (Emt: 58–59.)

Venäjän tiedeakatemian sosiologian instituutin tutkimuksen perusteella 17–26-vuotiaat venäläiset olivat vuonna 2007 kuitenkin tyytyväisempiä omaan elintasoonsa kuin samanikäiset venäläiset 1990-luvun lopussa. Syynä optimismiin lienee, että 1990-luvun sosiaalisten ja taloudellisten kriisien jälkeen nuorten olosuhteet ja tulevaisuuden näkymät ovat paremmat. Tutkimuksen tekovuonna Venäjän talouskasvu oli jatkunut jo useita vuosia. Kuvaavaa on myös se, että riittävä materiaallinen toimeentulo näytti olevan tärkein syy siihen, että nuoret arvioivat koko elämänlaatunsa hyväksi. Suurin osa (87 %) nuorista, jotka kokivat tulevansa hyvin toimeen, olivat myös tyytyväisiä elämäänsä, kun taas huonommin toimeentulevista 60 prosenttia arvioi elämänlaatunsa enemmän huonoksi kuin hyväksi. Jopa 83 prosentille nuorista rikastuminen oli elämässä tärkeää, ja ylipäänsä sellaiset arvot kuin rikkaus, valta ja kuuluisuus ovat nykynuorille tärkeämpiä kuin aiemmille sukupolville. (Institut sotsiologii RAN 2007.) Aineellisten olosuhteiden ja oman ”statuksen” parantamiseen pyrkiminen on uutta verrattuna Neuvostoliittoon, jossa henkilökohtaiset saavutukset olivat toissijaisia yhteiskunnan edun jälkeen.

Tutkimustulokset kuvaavat sitä, mikä venäläisten arvoissa näyttää pysyneen samana ja mikä on muuttunut. Suurelle osalle nuorista elämän tärkein asia on yhä edeltävien sukupolvien tavoin perhe. 2000-luvun nuorille tärkeitä ovat kuitenkin myös hyvä koulutus ja mielenkiintoinen työ. Vaikka arvoissa on yhtäläisyyksiä aiempiin sukupolviin, merkittävä ero on, että nykynuorilla on enemmän henkilökohtaisia tavoitteita ja halua ponnistella sen eteen, mitä he itse pitävät hyvänä elämänä. Nuoret myös ovat huomattavasti valmiimpia ottamaan riskejä menestyäkseen kuin vanhempansa. 60 prosenttia nuorista on sitä mieltä, että on parempi erottua muista ja olla yksilöllinen kuin pyrkiä elämään, kuten kaikki muut. Venäläiset nuoret ovat siis suuntautuneet kohti individualismia, menestystä, itsenäisyyttä ja kilpailua. Vaikka perhe on monelle tärkeä, etenkin kaupunkilaisnuorilla sen merkitys on vähentynyt. Kun vanhemmille sukupolville tärkein sosiaalinen ryhmä ovat sukulaiset, nykynuorten elämässä lähes yhtä tärkeitä ovat työkaverit ja ystävät. Perheen ja suvun merkitys näyttää olevan pienin suurissa kaupungeissa asuvilla ja hyvin toimeentulevilla nuorilla. (Institut sotsiologii RAN 2007.) Siten työn tai koulutuksen perässä suurkaupunkeihin muuttaminen ja omien päämäärien eteen ponnistelu näyttää höllentävän Venäjällä perinteisesti vahvoja perhesiteitä.

On hyvä muistaa, että nuorten arvoihin vaikuttaa muutenkin paljon se, asuvatko he suurissa keskuksissa vai maaseudulla tai verrattain pienissä periferian kaupungeissa. Mediasta kertovassa luvussa kävi ilmi, että kiiltäväkantisten aikakauslehtien glamouria ja luksusta tihkuva maailmankuva onkin osoittautunut liian etäiseksi monien venäläisten näkökulmasta. Hieman samalla tavalla näyttää käyneen 1990-luvun haavekuville uudesta elämästä, jossa länsimainen elämäntyyli olisi mahdollinen Venäjällä. Länsimaisia piirteitä on kyllä tullut, mutta ne eivät yksinkertaisesti ole sellaisia, joista väestön enemmistö pääsisi nauttimaan. Zorkaiia (2010: 50) käyttää esimerkkinä tästä epäsuhdasta uutta venäläistä kaupunkikulttuuria, joka itse asiassa on hieman samanlainen kimalteleva konstruktio kuin kiiltäväpaperisten glamourlehtien maailmankuva. Kaikkein suurimmissa kaupungeissa asuminen onkin tyypillisintä nuorille, joille tärkeintä elämässä on menestys, materiaallinen hyvinvointi, rikastuminen ja kansainvälisyys sekä nuorille, joille tärkeintä on korkea koulutus ja mielenkiintoinen, itselle tärkeä työ. On selvää, että suurkaupungeissa on eniten mahdollisuuksia menestyä bisneksessä ja toisaalta toteuttaa itseään mielenkiintoisessa työssä. Suurimmissa kaupungeissa asuvat nuoret ovat myös muita useammin korkeasti koulutettuja. (Institut sotsiologii RAN 2007.)

Zorkaiian (2010: 50–53). mukaan Nyky-Venäjän suurkaupunkien keskustoja leimaa pyrkimys muistuttaa mahdollisimman paljon länsieurooppalaisia kaupunkeja. Kaikki vanhanaikainen, halpa ja neuvostoajasta muistuttava sijoitetaan laitakaupungille ja lähiöihin. Samalla keskustat muuttuvat alueiksi, joilla ei ole mitään annettavaa muille kuin nuorille ja varakkaille venäläisille tai länsimaisille turisteille, jotka voivat vaikkapa Moskovassa ihailla, kuinka ”kaikki on niin kuin kotona”. Uuteen, urbaaniin elämäntyyliin tarvitaan kaksi avainta, nuoruutta ja rahaa, sillä keskustojen palvelut ja huvitukset on suunnattu nimenomaan varakkaille nuorille. Kaupunkikeskustoista on tullut alueilta, joilla yhteiskunnan sosiaalisia kerrostumia ei ole näkyvissä, joissa ei ole sosiaalisia ongelmia tai minkäänlaista toiseutta. ”Jos haluaa olla osa sellaista elämää, ei voi tulla vanhaksi tai sairaaksi”, kirjoittaa Zorkaiia. Samalla tavalla kuin aikakauslehdet toivat länsimaisen elämäntyylin representaatiot venäläisten nähtäville, myös valtavien mainostaulujen, merkkivaateliikkeiden, yökerhojen, ketjukahviloiden ja yökerhojen maailma on kaikkien nähtävillä, mutta vain harvat pystyvät siinä elämään.

Zorkaiian kuvaamaa ongelmaa on perusteltu kaupunkisuunnittelun puutteella. Kaupunkien strateginen suunnittelu on erityisesti läntinen ajatus. Länsimaiset kaupungit kehittyvät pitkäaikaisten suunnitelmien mukaisesti, kun taas Venäjällä kaupunkien kehitys on Neuvostoliiton jälkeen ollut pitkään verrattain ennakoimatonta. Kansalaisten kuuleminenkaan ei ole Venäjällä itsestäänselvyys. Demokraattista ja strategista kaupunkisuunnittelua on edistetty esimerkiksi Pietarissa, mutta kansalaisjärjestöjen mukaan kehityksessä on ollut voimakas ohjatun demokratian maku, eivätkä kansalaiset ole todella pystyneet vaikuttamaan suunnitelmiin. (Tynkkynen 2004: 1, 8–9.)

Moskovan pormestaria Juri Lužkovia on kritisoitu suuruudenhulluudesta ja esteettisesti kyseenalaisten bisnes- ja kauppakeskusten sekä monumenttien pystyttämisestä tavallisten kaupunkilaisten hyvinvoinnin jäädessä toissijaiseksi. Lužkovin on väitetty rakentaneen Moskovaa liiankin voimakkaan globaalin kunnianhimon, rahan ja suhteiden ajamana: Lužkovin hallinto suunnitteli kansainvälistä huomiota ja sijoituksia houkuttelevia jättihankkeita, vaikka sen olisi pitänyt huolehtia myös edullisten asuntojen rakennuttamisesta, terveydenhuollosta ja koulutuksesta sekä siitä, että kaupungissa on sosiaalisia, kaikille avoimia tiloja kuten puistoja. Kaupunkilaisilla itsellään ei juuri ole ollut sanomista siihen, miten Moskova kehittyy. (Kolossov & O’Loughlin 2004: 420, 423.) Zorkaiia (2010: 50) tarkoittanee samaa asiaa kirjoittaessaan, että Moskovasta on tullut kaupunki, joka on rakennettu rikkaille ihmisille.

Vaikka länsimainen elämäntapa kiinnostaa ainakin etuoikeutettuja nuoria, yllättävän harva on kuitenkaan valmis oleskelemaan ulkomailla. Vapaus matkustaa ulkomaille on Venäjällä melko uusi asia, mutta vain 22 prosenttia nuorista on kiinnostuneita opiskelusta tai työskentelystä ulkomailla, kun vuonna 1997 se kiinnosti 28 prosenttia vastanneista (Institut sotsiologii RAN 2007). Samansuuntaisia tuloksia on saatu muissakin nuorten arvoja luotaavissa tutkimuksissa (esim. Zorkaiia 2010: 65). Siihen nähden vastaukset kysymykseen, onko venäläinen nuoriso suuntautunut venäläiseen vai läntiseen kulttuuriin, ovat mielenkiintoisia. Murskaenemmistö sekä nuorista itsestään (73 %) että vanhemmista vastaajista (80 %) oli sitä mieltä, että nuoria ei kiinnosta Venäjän historia ja kulttuuri vaan länsi. (Institut sotsiologii RAN 2007.) Tulosten perusteella vaikuttaa

siltä, että länsimainen kulttuuri, vaikutteet ja elämäntapa kyllä kiinnostavat nuoria, mutta aidosta kansainvälistymisestä ei välitä yhtä moni.

Venäjän tiedeakatemian sosiologian instituutin kyselytutkimus näyttää tukevan Zorkaiin väitettä, jonka mukaan venäläiset nuoret ovat itse asiassa yllättävän samanlaisia kuin vanhempansa. He elävät erilaisessa ympäristössä, mutta arvomaailma ja suhtautuminen tulevaisuuteen ovat pysyneet melko samanlaisina. 46 prosenttia nuorista oli sitä mieltä, että maailma on muuttunut ja vanhempien moraaliset normit ovat jo vanhentuneet, mutta toisaalta suurempi osa oli sitä mieltä, että ne ovat säilyneet samana. (Institut sotsiologii RAN 2007.) Melko perinteiset arvot ovat tuntuneet pitävän Venäjällä pintansa uusien arvojen rinnalla. Tulokset voi tietenkin tulkita myös siten, että 1990-luvun muutosten aiheuttama into on laantunut ja konservatiivisille arvoille on taas löytynyt tilausta.

3 AFIŠAN DISKURSSIEN TUNNISTAMINEN JA ANALYYSI

Aineistoni koostuu siis 42 Afišassa vuosina 2008 ja 2010 julkaistusta artikkelista. Eri vuosina ilmestyneissä artikkeleissa ilmeneviä diskursseja ei ole tarkoitus vertailla keskenään tai kuvailla diskurssien ajallista muutosta, vaan käsitän vuodet 2008 ja 2010 kuuluviksi samaan ajanjaksoon. Vuoden 2008 suurin muutos Venäjällä lienee Dmitri Medvedevin valinta presidentiksi, minkä jälkeen tasaisen epätasainen modernisaatiokehitys ja ”suvereenin demokratian” edistäminen ovat jatkuneet. Ajanjaksoon sisältyvät myös esimerkiksi Tšetšenian sota ja Moskovon pormestarin Juri Lužkovin ero, joka Afišan kaltaisessa moskovalaisessa kaupunkilehdessä oli näyttävästi esillä. Tarkoitus oli aluksi etsiä diskursseja vain vuodelta 2008, joka oli Afišan tuorein kokonainen vuosikerta tutkimuksen aihetta kehitellessäni. Tutkimuskysymyksen tarkennuttua halusin kuitenkin enemmän aineistoa, ja otin mukaan myös vuosikerran 2010.

Afišan ajattelen toimivan ikkunana nuorten moskovalaisten arvomaailmaan ja Venäjällä ilmeneviin käsityksiin läntisestä ja omasta kulttuurista ja yhteiskunnasta. Kuvasin diskurssianalyysia lyhyesti jo luvussa 1.3, mutta selvitän seuraavaksi hieman tarkemmin, miten olen diskurssianalyysia tässä työssä soveltanut. Olen ajatellut Afišan olevan ikään kuin eräänlainen suhteellisen yhtenäinen foorumi, jolla esiintyy erilaisia puheääniä – toimittajien, kolumnistien ja lehdessä haastateltavien ihmisten ääniä. Joskus diskurssianalyysissa keskitytään tarkemmin tiettyihin ääniin, mutta itse en ole tehnyt eroa siinä, kenen suulla lännen ja Venäjän kulttuurisista piirteistä puhutaan. Vaikka puhujat ovat hyvin erilaisia, heitä yhdistää sama foorumi. Olen kuitenkin ottanut Afišan diskursseja analysoidessani huomioon sen, onko diskurssien välillä eroja siinä, kuka puhuu tai siinä, mitkä aiheet ovat puheena missäkin diskurssissa.

3.1 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Kussakin diskurssissa toistuvien puhujien ja puheenaiheiden mainitsemisella pyrin kuvaamaan vain sitä, että diskurssi on Afišassa tyypillinen tietyille aihealueelle tai tietyntyyppisille ryhmille. Diskurssit eivät kuitenkaan ole sidoksissa yksilöihin tai yksittäisiin

puheenaiheisiin, eikä oikeastaan ole mahdollista, että kukaan yksilö voisi tehdä vapaita valintoja diskurssien välillä. Diskursseja eivät toisaalta sido myöskään puheenaiheet tai puheen kohteena olevan asian piirteet. Diskurssia määrittävät huomattavasti jähmeämmät ja syvemmät yhteiskunnan rakenteet. Näin ollen diskurssintutkimukseen liittyy usein oletus, että diskursseja analysoimalla voidaan saada tietää jotakin sen yhteiskunnan tai yhteisön asenteista ja arvoista, jossa diskurssit esiintyvät. (Foucault 2005: 40–41, 47–48.) Diskurssianalyysin taustalla on laajempänä tutkimussuuntauksena sosiaalinen konstruktivismi, jonka perusajatus on, että asioiden merkitykset eivät ole jähmettyneitä tai ennalta määrättyjä. Sen sijaan ne muotoutuvat ja muuttuvat erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joissa kieltä ja muita merkkejä käytetään (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11–12).

Faircloughin (1997: 28–29) mukaan diskurssi koostuu sosiokulttuurisista käytännöistä, diskurssikäytännöistä ja tekstistä. Tekstissä ovat läsnä sekä diskursiivisten että sosiokulttuuristen käytäntöjen vaikutukset. Diskurssikäytännöt tarkoittavat tekstin tuottamisen, lähettämisen, vastaanottamisen ja tulkinnan muodostamaa kokonaisuutta. Diskurssikäytäntö on esimerkiksi toimituksen lähdemateriaalien, kuten tiedotteiden, tiedotustilaisuuksien ja haastattelujen käyttäminen ja muokkaaminen eli prosessi, joka määrittää, millaiseen muotoon materiaali esimerkiksi lehden sivuilla lopulta päättyy. Sosiokulttuurisilla käytännöillä tarkoitetaan niitä sääntöjä, rajoituksia ja vapauksia, joiden raameissa viestintä tapahtuu. Kunkin yhteisön sosiokulttuuriset käytännöt puolestaan vaikuttavat siihen, miten teksti tuotetaan, miten ja kenelle se lähetetään, ja kuka ja miten sen vastaanottaa, siis diskursiivisiin käytäntöihin. Sosiokulttuuristen ja diskursiivisten käytäntöjen lopputuloksena on teksti, johon ovat vaikuttaneet yhteisön lait, tavat, normit ja totut käytännöt, niiden rajoissa valikoitunut tapa esittää asia ja oletukset siitä, miten tiettyllä tavalla ja tietyssä kontekstissa esitetty asia on tapana ottaa vastaan. Diskurssin käsite siis sisältää kaikki nämä kolme vaihetta. (Fairclough 1995: 74, 2002: 28–29.)

Diskurssi ei siis sijaitse tekstissä tai kielessä, vaan se on tekstin sekä sen tuottamiseen ja vastaanottoon liittyvän toiminnan kokonaisuus. Diskurssi on kielen käyttöä sosiaalisena ja kulttuurisena toimintana (Fairclough 1995: 7). Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 11) ilmaisevat saman asian toteamalla diskurssintutkimuksen olevan ”kielenkäyttäjien, ti-

lanteen, ajan ja paikan tarkastelua”. Diskursseja kuitenkin etsitään teksteistä ja puheista, sillä niihin uskotaan latautuneen edellä kuvattua sosiaalista ja kulttuurista informaatiota. Diskurssianalyysissa aineiston kautta kuitenkin tarkastellaan jotakin laajempaa ilmiötä (emt. 165). Diskurssin käsitteeseen kuuluu ajatus, että kielellinen toiminta rakentaa eli konstruoi todellisuutta, mikä on sosiaalisen konstruktivismin perusajatus (emt. 12). Mediassa ja julkisuudessa käytävissä keskusteluissa käy usein niin, että jokin diskurssi nousee muita vahvemmaksi eli hegemoniseksi (Valtonen 1998: 103). Siten, jos noudatellaan diskurssianalyysin perusajatusta todellisuuden rakentumisesta, hegemonisen diskurssin tarjoama käsitystapa voi nousta yleiseksi tavaksi ymmärtää todellisuutta. Jos jokin puhetapa vakiintuu, siitä voi tulla hiljaista taustatietoa (background knowledge) tai ”tervettä järkeä”, jota ei enää tarvitse erikseen perustella. (Fairclough 1995: 74–75.)

Kielen ajatellaan diskursseja tutkittaessa olevan resurssi, josta kukin kielenkäyttäjä voi valita sanansa lähes vapaasti. Lähes, sillä valintoihin vaikuttavat ne asiat, joita Fairclough kutsuu sosiokulttuurisiksi käytännöiksi, eli yhteisön arvot, normit ja muut sovitut hyvät tavat. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 15, 17.) Kieli pystyy käytössä laajenemaan äärettömyyksiin, mutta diskursiivisten tapahtumien alue on rajallinen. Diskursseja tutkittaessa on kysyttävä, miksi kaikkien mahdollisten lausumien joukosta on valikoitunut juuri tietty ilmaisu. (Foucault 2005: 40–41.) Diskurssin käsitteen ja diskurssianalyysin peruslähtökohdat ovat siis käsitys kielenkäytöstä sosiaalista todellisuutta muokkaavana toimintana, kielenkäytön tilanteisuus eli konteksti sekä se, että kieltä voidaan käyttää ja käytetään eri tavoilla eri tilanteissa. Tämän tutkielman kohdalla sosiaalisen todellisuuden rakentuminen tarkoittaa, että Afišasta löytyvät tavat puhua Venäjän ja lännen kulttuurisista ja yhteiskunnallisista piirteistä ovat osaltaan mukana tuottamassa käsitystä Venäjästä ja lännestä. Kontekstin huomioon ottaminen taas tarkoittaa, että Afišasta välittyvä kuva on nimenomaan Afišan, nuorille kaupunkilaisille suunnatun lifestyle-lehden, kuva – siis yksittäinen siivu todellisuudesta.

Kielenkäytön tilannesidonnaisuudella on kuitenkin useampia tasoja kuin vain kaikkein välittömin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 30). Vaikka Afiša onkin se foorumi, jolla analysoitavat diskurssit esiintyvät, se ei ole tutkittavien diskurssien ainoa konteksti. 2000-luvun alun venäläinen yhteiskunta, kulttuuri ja media muodostavat myös olennai-

sen kontekstin, jonka tutkielman kannalta olennaisimpiin puoliin on pyritty pureutumaan edellisissä luvuissa. Lisäksi yksi esiintyvien ilmausten ja niistä konstruoitavien diskurssien konteksti on ylipäänsä media ja sen seurauksena julkisuus: puhuminen lehtihaastattelussa on eri asia kuin puhuminen ystävälle puhelimesta. Sen, mikä missäkin kielenkäytön kontekstissa on sopivuuden rajoissa, määräävät jälleen kerran sosiokulttuuriset käytännöt.

3.1.1 Representaatiot

Faircloughin (1997: 136–164) mukaan diskursseissa representaatioita luodaan jonkin ajatuksen sisältävillä lauseilla eli propositioilla, niiden yhdistelyllä ja koheesiolla, kertomalla jotakin ja jättämällä jotakin pois sekä esimerkiksi sanavalinnoilla ja representaatioilla. Diskurssin representaatioita tuottava voima perustuu siihen, että jotakin esitetään totena ja olemassa olevana, niin yleisesti tiedettynä, ettei asiaa tarvitse erikseen perustella (Fairclough 1997: 139, Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yleensä puhujilla on pyrkimyksenä vakuuttaa kuulijansa oman sanomansa paikkaansa pitävyydestä, jolloin teksteissä yleensä korostetaan tiettyä näkökulmaa, ja puheena olevaan asiaan liitetään tietynlaisia piirteitä erilaisten ilmausten avulla. Samalla, kun merkityksiä käytetään ja järjestellään tietyllä tavalla, syntyy tietty representaatio asiasta.

Representaatio on yksi sosiaalisen konstruktivismin peruskäsitteistä, ja representaatioiden tutkimus sen tutkimista, miten jostakin aiheesta puhutaan. Representaatiot eivät kuitenkaan ole sidoksissa vain kielenkäyttäjään, vaan niitä määrittelevät myös esimerkiksi aika, paikka ja kulttuuri. Dyerin (2002: 2-3) mukaan representaatio rajoittaa sitä, mitä jostakin asiasta jossakin paikassa ja ajassa voidaan sanoa. Toisaalta representaatiot tekevät sanomisen ylipäänsä mahdolliseksi, sillä ne tekevät monimutkaisia ilmiöitä ymmärrettäviksi. Olennaista Dyerin representaation määritelmässä on, että hänen mukaansa representaatio ei viittaa todellisuuteen vaan toisiin representaatioihin. (Dyer 2002: 2-3.)

Käytännössä tämä tarkoittaa, että se, miten esimerkiksi lännestä puhutaan Afišassa, ei viittaa faktoihin tai maatieteelliseen paikkaan vaan siihen, mitä lännestä on totuttu 2000-luvun Venäjällä ja nimenomaan Afišan, nuorille aikuisille suunnatun aikakauslehden kontekstissa ajattelemaan. Lännen representaatio viittaa oletuksiin tietynlaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta. Representaatioita tutkiessa puheen siis oletetaan viittaavaan sosiaalisiin konstruktioihin, mielikuviin ja toisiin representaatioihin. Representaatioiden luonteen vuoksi työn tutkimuskysymys ei siis ole ”millainen Venäjä on” tai ”millainen länsi on”. Sen sijaan oikea kysymys on, miten Venäjästä tai lännestä Afišassa puhutaan, ja millaisia representaatioita puheissa tuotetaan.

Representaatiolle ominaista on todellisuuden yksinkertaistaminen ja käsitettäväksi tekeminen. Representaation tarkoitus on liittää ilmiöihin tiettyjä, helposti ja nopeasti tunnistettavia piirteitä, jotka asettavat puheena olevan asian välittömästi omalle paikalleen sosiaalisessa järjestyksessä. (Dyer 2002: 11–14.) Representaatioilla ja diskursseilla on kiinteä yhteys. Eri diskursseilla nimittäin on kyky liittää samaan asiaan erilaisia piirteitä, siis tuottaa erilaisia representaatioita. Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 55–56) havainnollistavat tätä prosessia kuvaamalla tilannetta, jossa huonetta valaistaan taskulampulla. Valokiila näyttää vain tietyn osan huonetta riippuen siitä, mitä sillä halutaan valaista, kun suurin osa jää varjoihin. Samalla tavalla eri diskursseissa ilmiöstä tuodaan esiin vain haluttu puoli ja pyritään luomaan asiasta tietynlainen käsitys.

Esimerkiksi Venäjän representaatio saattaa vaihdella sen mukaan, puhutaanko Venäjästä esimerkiksi ihmisoikeuksien tai liike-elämän diskurssissa. Todennäköisesti samalla vaihtelevat myös puhujat järjestöjen edustajista toimitusjohtajiin. Toisaalta representaatio saattaa pysyä samankaltaisena, jos molemmissa diskursseissa kiinnitetään huomiota erityisesti korruptioon. Korkeakulttuurin diskurssissa venäläisestä yhteiskunnasta ja kulttuurista nostettaisiin ehkä esiin aivan toisenlaisia piirteitä, ja Venäjän representaatio saattaisi olla positiivisempi. Olennaista kuitenkin on, ettei mikään diskursseista ja niiden tuottamista representaatioista kuvaa koko Venäjää sellaisena monipuolisena ilmiönä kuin se todellisuudessa on, vaan diskurssit korostavat tiettyjä piirteitä. Tätä voi pitää vallankäyttönä ja ongelmana, tai inhimillisen käsityskyvyn rajallisuudesta johtuvana välttämättömyytenä.

3.1.2 Sosiaalisen konstruktionismin kritiikkiä

Diskurssianalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi ovat levinneet ja yleistyneet voimakkaasti yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä, minkä seurauksena niiden lähestymistapaa on myös kritisoitu. Tätä muutosta on kutsuttu tutkimuksen kielelliseksi käänteeksi, jossa määrällisille ja kokeellisille menetelmille on tullut laadullinen vaihtoehto. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12.) Diskurssianalyysin ja sosiaalisen konstruktivismin perusajatus, jonka mukaan kielenkäytöllä rakennetaan sosiaalista todellisuutta, ei ole missään nimessä ongelmaton. Pertti Tötön (2001: 20) mukaan kielellinen käänne onkin johtanut kielelliseen totalitarismiin. Tötön mielestä yksi ongelma on se, että kun periaatteessa mitä tahansa voidaan tutkia konstruktioina, vaarana on, ettei lopulta ole muuta tutkittavaa kuin eri asioiden sosiaalisia konstruktioita, siis puhetta asioista. Toinen ongelma Tötön (2001: 12–13) mukaan on, että sosiaalinen konstruktionisti kyllä löytää aineistosta kuin aineistosta etsimänsä samalla tavalla kuin marxilaiset tutkijat löysivät luokkataistelua mistä hyvänsä.

Suunta on varmasti huono, jos kielellinen käänne todella muuttuu kielelliseksi totalitarismiksi, eikä asioita enää tutkita parhaalla mahdollisella tavalla, vaan yhdellä, muoti-ilmiöksi muuttuneella tavalla. Kritiikkiin voikin vastata, kuten Töttökin toisaalla (2000: 75–76) tekee, muistuttamalla, ettei kaikkea tarvitse tai pidä tutkia sosiaalisen konstruktivismin pohjalta, vaan tärkeintä on valita tutkimuskysymysten kannalta oikea tutkimusmenetelmä, raportoida tutkimustyön kulku tarkasti ja välttää aineiston ylitulkintaa. Itse asiassa sosiaalinen konstruktivismi on tutkimusperinteen lisäksi tuonut mukanaan uusia tutkimuskohteita, kuten diskurssit. Kun halutaan tutkia banaanikärpästen lisääntymistä, ei ole järkevää valita lähestymistavaksi sosiaalista konstruktivismia. Kun halutaan tutkia sitä, millaisia lännen ja Venäjän representaatioita tuotetaan venäläisessä aikakauslehdessä, on jo enemmän perusteita valita menetelmäksi esimerkiksi diskurssianalyysi. Kuten aiemmin olen jo maininnut, tämän kaltaisten aiheiden tutkimisen voidaan olettaa paljastavan jotakin yhteiskunnan arvomaailmasta ja siitä, miten kieli ei ole vain neutraali ilmaisuväline vaan sen käyttäminen viattomalta vaikuttavilla tavoilla voi olla vallankäyttöä. Tulokset voivat olla kiinnostavia, vaikka ne evät korvaakaan määrällisillä menetelmillä saatavaa tietoa.

Diskurssintutkimuksen voima voi olla yksinkertaisesti sen kuvailussa, millaisia keskusteluja eri yhteisössä eri aikoina käydään jostakin tietystä asiasta, millaisia puhetapoja ilmenee ja mitä ne mahdollisesti kertovat yhteisön arvomaailmasta. Tulkinta, jota tutkija tekee, tuo erilaista tietoa kuin kyselytutkimukset ja mielipidemittaukset. Erilaisella en tarkoita sitä, että diskurssianalyysin keinoin saatava tieto olisi jotenkin syvällisempää, tärkeämpää tai parempaa kuin määrällisillä menetelmillä saatava hyvin arvokas tieto maailmasta. Tarkoitus ei ole myöskään väittää, että maailma olisi vain vyyhti puhetta, tai että vain konstruktioita pitäisi tutkia. Sen Töttö itsekkin myöntää, ettei konstruktivismi välttämättä kiellä todellisuuden olemassaoloa (Töttö 2001: 13–14). Diskurssianalyysi ei sovi kaikkiin aineistoihin, mutta ei tekstien tutkimista diskurssianalyytisesti sen vuoksi tarvinne lopettaa tarpeettomana. Analyysin ja tulosten tulkinnan voi tehdä hyvin tai huonosti menetelmästä riippumatta, ja useimmiten tutkija joutuu tekemään tulkintoja, oli menetelmä millainen tahansa.

3.2 Afišan diskurssien erittelyä

Käytännössä analyysi on ollut Afišan lukemista yhä uudelleen ja uudelleen. Ensin tarkoitus oli lähinnä ottaa selvää, mitä aineistossa on. Kun kävi selväksi, että Afišassa käydään keskusteluja ja käytetään puheenvuoroja, jotka liittyvät lännen ja Venäjän kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin piirteisiin, aloin lukea aineistoa tarkemmin ja poimia sieltä artikkeleita, joissa tällaista puhetta esiintyy. Aineistoon päätyi 42 artikkelia. Kaikissa niissä puhutaan joko Venäjän tai lännen tai molempien kulttuurisista tai yhteiskunnallisista piirteistä. Länteen saatetaan viitata nimenomaan puhumalla lännestä (*zapad*), mutta myös kuvailemalla jonkin tietyn Länsi-Euroopan maan tai Yhdysvaltojen kulttuuria. Venäjän kulttuuriin ja yhteiskuntaan saatetaan artikkeleissa viitata puhumalla ”meistä” tai esimerkiksi ”meidän maastamme” tai ”meidän kulttuuristamme”. Useissa artikkeleissa verrataan Venäjää ja länsimaita: niissä saatetaan ensin kertoa, miten jokin asia on länsimaissa ja sitten kuvata, miten asia on Venäjällä. Joskus vertailuun liittyi esimerkiksi asetelma, jossa Venäjän toivottiin kehittyvän läntisten esimerkkien suuntaan.

Länneistä ja etenkin Venäjästä puhutaan tietysti muuallakin Afišassa kuin aineistoon valituissa jutuissa. Olen kuitenkin ottanut aineistoon juttuja, joissa läntistä tai venäläistä kulttuuria jotenkin problematisoidaan, niistä esitetään jonkinlaisia väitteitä, eikä vain todeta niihin liittyviä faktoja. Esimerkiksi venäläisten tai länsimaisten poptähtien esiteltyt ja haastattelut ovat puhetta länsimaisesta tai venäläisestä kulttuurista, mutta niitä en ole ottanut mukaan aineistoon, ellei niissä jollakin tavalla kommentoida, arvioida tai ylipäänsä keskustella kulttuurista tai yhteiskunnasta. Tällaisia aineistoon sisällytettäviä artikkeleita ovat esimerkiksi Afišassa julkaistut listaukset, kuten ”10 uutta naislaulajaa”, johon sisältyi vain lyhyet kuvaukset 10 naispuolisesta poptähtestä. Jutussa toki mainittiin, mistä esiteltyt muusikot ovat kotoisin, mutta maininta, että ”pop-laulaja Goldfrapp on kotoisin Britanniasta”, ei vielä tarkoita, että artikkelissa esiintyisi jotakin länsimaisen kulttuurin piirteitä käsittelevää diskurssia. Jos jutussa olisi sanottu esimerkiksi, että ”Goldfrapp on kotoisin Britanniasta, jossa pop-musiikilla on pitkät perinteet, toisin kuin Venäjällä”, artikkeli olisi ehdottomasti kuulunut aineistoon.

Lopulta luin tarkemmin aineistoon kuuluvia juttuja ja etenkin niitä kohtia, joissa etsimääni puhetta esiintyi. Analyysiyksikköjä ovat diskurssit, joita voi esiintyä useita yhdessä artikkelissa. Jaoin nämä tekstikohdat lopulta eri diskursseiksi sen perusteella, miten Venäjän ja lännen kulttuurisista piirteistä niissä puhuttiin (ks. luku 1.3.), toisin sanoen etsin niistä yhdistäviä ja toisaalta erottavia piirteitä. Lopulta nimesin diskurssit sen perusteella, mitä Venäjän tai lännen puolia niissä nostettiin esiin. Jakoperusteena on siis tekstin sisältö. Aineistosta erottelin viisi toistuvaa diskurssia: *aktiivisuuden ja individualismin diskurssi*, *järjestyksen diskurssi*, *sivistyksen diskurssi*, *periferian diskurssi* sekä *globalisaatiokriittinen diskurssi*. Tässä vaiheessa tutkijan oma taustatieto ja tulkinta asuttavat ehkä voimakkaimmin mukaan: joku toinen tutkija olisi mahdollisesti jakanut saman aineiston ja nimennyt löytämänsä diskurssit eri tavalla. Tämän vuoksi pyrin diskursseja eritellessäni kuvaamaan niitä mahdollisimman tarkasti, eli perustelemaan omat tulkintani aineistosta. Diskursseja on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Diskurssit, joissa Venäjän ja lännen kulttuurisista ja yhteiskunnallisista piirteistä puhuttiin.

	Aktiivisuus, individualismi	Järjestys	Sivistys	Periferia	Globalisatiokritiikki
Teemat	Kaupunki-kulttuuri, kulutuskulttuuri, muoti.	Moskova, kaupunkisuunnittelu, liikenne, arkkitehtuuri.	Taide, kulttuuri.	Vaihtelee.	Kulttuuri, populaarikulttuuri.
Toimijat	”Tavallisia” nuoria, yrittäjiä, festivaalien ja tapahtumien järjestäjiä.	Arkkitehtejä, kulttuurivaikuttajia, kolumnisteja.	Taiteilijoita, galleristeja kulttuurikritikoita.	Vaihtelee.	Vaihtelee.
Ongelma, syy, tausta	Yhteiskunta ja kulttuuri eivät tue ja kannusta ihmisiä aktiivisuuteen.	Vallanpitäjät toimivat mielivaltaisesti ja ovat korruptoituneita, mutta yksilöllä on vähän vapauksia.	Taidetta ei arvosteta. Taiteilijat lähtevät Venäjältä länteen, sillä kulttuuri on pinnallista ja kaupallista.	Venäjää pidetään länsimaissa kolmannen maailman maana.	Venäjällä matkitaan ja ihannoidaan liikaa länsimaita.
Ratkaisu, väite	Aktiiviset ja maailmaa nähneet nuoret voivat tuoda Moskovaan kansainvälisiä vaikutteita.	Hyvinvointivaltiota ja demokratiaa on vahvistettava, hallinnon toimintaa säänneltävä. Venäjän tulisi ottaa oppia länsimaista.	Valtion on tuettava taiteilijoita, kansalaisten pitäisi kiinnostua muustakin kuin pinnallisista arvoista.	Länsimaiden pitäisi ymmärtää Venäjää sen omista lähtökohdista	Kulttuurin venäläisiä piirteitä pitäisi korostaa länsimaiden ihannoinnin sijaan.

Diskurssit eivät ole tekstikohtina niin selvärajaisia, että olisin kokenut pystyväni erittelemään, kuinka monta kertaa yksi diskurssi esiintyy yhdessä artikkelissa, esimerkiksi, onko jokin tekstikohta kokonaan samaa diskurssia vai katkeaako diskurssin käyttö alkaakseen jossain kohti uudestaan. Tällainen laskeminen ei mielestäni myöskään ole eri-

tyisen tarpeellista, joten sen sijaan olen laskenut, kuinka monessa artikkelissa kutakin diskurssia esiintyy. Tämä antaa riittävän kuvan diskurssien esiintymistiheydestä. Järjestyksen diskurssia esiintyi 14 artikkelissa, sivistyksen diskurssia 12 artikkelissa, aktiivisuuden ja individualismin diskurssia 10 artikkelissa, globalisaatiokriittistä diskurssia 8 artikkelissa ja periferian diskurssia 7 artikkelissa. Diskurssien yleisyydessä ei siis ole kovin merkittäviä eroja. Kuvailen seuraavaksi löytämiäni diskursseja sanallisesti ja esimerkkien avulla. Olen kääntänyt esimerkit lukemisen helpottamiseksi suomeksi. Alkuperäiset Afišasta poimitut tekstikatkelmat ovat liitteessä 1 numerojärjestyksessä. Jokaisen katkelman perään on kirjattu, mistä Afišan numerosta se on poimittu.

3.2.1 Aktiivisuuden ja individualismin diskurssi

Aktiivisuuden ja individualismin diskurssin toistuvia teemoja ovat kaupunki- ja kultuskulttuuri sekä niihin läheisesti liittyvät muoti ja design. Diskurssin toimijat ovat toimittajien ja parin kolumnistin lisäksi muista diskursseista poiketen usein ”tavallisia” nuoria, siis nuoria, jotka eivät ole taiteilijoita tai julkisuuden henkilöitä. Jutuissa esiintyy esimerkiksi nuoria yrittäjiä tai tapahtumien ja festivaalien järjestäjiä. Haastateltavia yhdistää se, että he ovat nähneet maailmaa ja ovat kansainvälisesti verkostoituneita. Tämä tuodaan jutuissa yleensä ilmi, kuten esimerkissä 1, jossa designtorin Moskovaan perustanut nuori moskovalainen Maša kertoo hakeneensa mallia toiminnalleen ulkomailta.

- (1) Amerikassa pihakirppikset, joilla ihmiset myyvät tavaransa ennen muuttoa, ovat yleisiä. Israelissa moni tekee jotakin omin käsin, siellä on perjantaisin viikoittaiset markkinat, ja nuoret suunnittelijat myös järjestävät ystävilleen myyjäisiä kodeissaan. Lontoossakin on sunnuntaiset markkinat joka viikko. Tämä miellytti meitä kovasti, ja jossain vaiheessa tajusimme, että täälläkin on paljon ihmisiä, jotka tekevät jotakin hyvää ja ainutlaatuista ja toisaalta ihmisiä, jotka haluavat ostaa heidän tuotteitaan. (A27)

Puhekielisyys ja jutustelunomaisuus ovat olennainen osa juttua otsikosta *Oi, tytöt!* lähtien (vrt. Fairclough 1997: 19–25). Otsikko on ikään kuin toimittajan puhetta omille ystävilleen, ei kasvottomalle yleisölle tai lukijoille. Myös jutun alussa Mašan järjestämiä myyjäisiä kuvaillaan kuin toimittaja kertoisi niistä omille kavereilleen: ”*Polina kantaa yksinkertaisia, valkoisia paitoja*”, tai ”*Ira ja Galja tuovat tavaroita ulkomaanmatkoiltaan*”.

Esimerkin 1 aluksi luetellaan, mitä Amerikassa, Israelissa ja Lontoossa on, kuten *pihkirppikset, moni tekee jotakin omin käsin ja sunnuntaiset markkinat*. Alun lauseet ovat yksinkertaisia toteamuksia, väitteitä siitä, millaista muualla maailmassa on. Esimerkkeinä toimivista Amerikasta, Israelista ja Lontoosta esitetään siis tietynlainen representatio kertomalla niistä aktiivisuuteen ja ostosmahdollisuuksiin liittyviä piirteitä. Viimeisessä lauseessa lueteltuja piirteitä arvioidaan sanomalla, että *tämä miellytti meitä kovasti*. ”Tällä” Maša viittaa edellä lueteltuihin piirteisiin, mutta ennen kaikkea siihen, mitä ne edustavat: elävää, monipuolista ja omaehtoista designkulttuuria, jossa on valinnanvaraa ja tarjontaa yksilöllisistä tuotteista. Toisaalta myös *täällä* eli Moskovassa on Mašan mukaan ihmisiä, jotka olisivat tällaisesta toiminnasta kiinnostuneita. Esimerkin perusteella Moskovassa eksklusiivisten designtorien kulttuuri on kuitenkin vielä alkutekijöissään verrattuna muuhun maailmaan, jossa sen esitetään olevan jo vakiintunut tapa. Moskovassa sen sijaan on vasta potentiaalia: ihmisiä jotka *tekevät* ja ihmisiä, jotka *haluavat ostaa*, mutta ei kohtaustaikkoja. Näyttää siltä, että ongelma ei ole moskovalaisissa ihmisissä, vaan kulttuurissa, joka ei vielä ole tottunut Mašan kuvailemaan toimintaan.

Esimerkin rakenne kuvaa hyvin aktiivisuuden ja individualismin diskurssia: ensin kuvataan länsimaita esimerkkeinä (tässä tapauksessa poikkeuksellisesti myös Israel rinnastetaan usein länttä edustaviin Amerikkaan ja Englantiin), ja sitten kerrotaan, että länsimaista esimerkkiä pitäisi soveltaa myös Venäjälle. Myös diskurssin avainsanat, aktiivisuus ja individualismi ilmenevät esimerkissä: design, pienet myyjäiset ja suunnittelijoiden tuotteet, jotka ovat *jotakin hyvää ja epätavallista* luovat kuvaa tuotteista, joissa on eksklusiivisuutta: ne ovat ainutlaatuisia, eivät massakulttuuria vaan *epätavallisia*, eikä niitä voi ostaa mistä tahansa. Aktiivisuutta edustavat *nuoret* suunnittelijat, jotka esimerkiksi tekevät jotakin *omin käsin* ja järjestävät itse myyjäisiä tuotteilleen. Mašan kuvaama eksklusiivisuus ei kuitenkaan tarkoita välttämättä kallista hintaa, huippumuotia tai merkkituotteita, vaan kommentissa korostuvat itse tekeminen, käsityö ja persoonallisuus.

Esimerkissä todetaan, että myös Moskovassa on ihmisiä, jotka olisivat valmiita länsimaiseen designkulttuuriin, mutta Venäjän ja länsimaiden välille luodaan kulttuurista eroa. Toinen ääripää on aktiivisuuteen kannustava ja monipuolinen länsimainen kulttuu-

ri, toinen venäläinen kulttuuri, jossa aktiivisuus ja omien päämäärien eteen työskentely ovat vielä vieraita piirteitä. Toisaalta aktiiviset ja maailmaa nähneet moskovalaisnuoret esitetään sillanrakentajina venäläisen ja länsimaisen kulttuurin välillä. Kuten Maša esimerkissä 1, he ovat usein edelläkävijöitä, jotka tekevät Moskovalaisesta kaupunkikulttuurista hieman parempaa, eli usein hieman länsimaisempaa. Esimerkissä 1 siteeratun jutun puhekielisyys ja henkilökohtaiselta puheelta vaikuttava kieli sekä kuva, jossa tytöt katsovat myyntipöydän takaa suoraan lukijaan luovat mielikuvan siitä, että toimittaja ja jutun kohde ovat samanmielisiä ja samalla tasolla, ikään kuin ystäviä keskenään, ja lukija houkutellaan tuttavallisesti puhuttelemalla mukaan samaan ystäväpiiriin.

Aktiivisuuden ja individualismin diskurssin taustalla on ajatus, että yrittämisen ja yleensä itsensä toteuttamisen vapaus ja toimiva markkinatalous, jota Venäjällä ei puhujien mukaan ole, olisi toivottava kehitys. Länteen liitettyjä piirteitä ovat yritteliäisyys, individualismi ja aktiivisuus. Ihmisten vapaan yrittäjyyden ja itsensä toteuttamisen ajatellaan tuovan monipuolisuutta ja valinnanvaraa kulttuuriin. Diskurssin perusteella Venäjällä on muun muassa keskusjohtoisen kulttuurin, markkinatalouden kehittymättömyyden ja korruption takia vaikea tehdä asioita itse, kuten nuorten yrittäjien start-up-yrityksiä esittelevän jutun ingressistä selviää (esimerkki 2).

- (2) Yleinen mielipide on, että Moskovassa on lähes mahdotonta tehdä mitään hyvää, etenkin ilman suuria pääomia ja korkeassa asemassa olevia sukulaisia. Afiša löysi 9 uutta projektia, jotka on tehty omin käsin ja jotka tekevät elämästä kaupungissa entistä parempaa (A36)

Ensimmäisenä huomio kiinnittyy siihen, että ilmaisu *omin käsin* (*svoimi rukami*) toistuu. Esimerkissä 2 alkuoletus (vrt. Fairclough 1997: 140) on, että kaupunkikulttuuri on hyvää silloin, kun ihmisillä on mahdollisuus tehdä asioita itse. Elämä kaupungissa on huonoa, jos yhteiskunta on korruptoitunut ja jos asioita voi tehdä vain suhteilla. *Ilman suuria pääomia* viittaa siihen, ettei venäläinen yhteiskunta tarjoa tukea pienyrittäjille, ja Moskovassa pystyvät toimimaan vain eliitti ja suuret yritykset. Ilman *korkeassa asemassa olevia sukulaisia* taas viittaa järjestelmään, jossa suhdeverkostot ovat edellytys kaikelle toiminnalle. Asetelma on siis sama kuin esimerkissä 1: aktiivisuus ja omin käsin tekeminen esitetään positiivisina piirteinä ja toisaalta aktiivisuuden ja yrittämisen tiellä eivät ole ihmiset itse vaan yhteiskunta ja kulttuuri.

Syyksi venäläisen kulttuurin passiivisuudelle ja yksipuolisuudelle tarjotaan sitä, että yhteiskunta ei kykene tukemaan kansalaisten pyrkimyksiä, minkä seurauksena yhteiskunta passivoi omia kansalaisiaan. Korruptio ja suhteiden verkostot, joille venäjän kielessä on oma terminsä *blat*, esitetään venäläisinä piirteinä: sen, että niitä vaaditaan mihin tahansa toimintaan Moskovassa, kerrotaan olevan *yleinen mielipide*. Sen sijaan läntinen tuulahdus moskovalaiseen kulttuuriin on Afišan esittelemät yhdeksän pientä start-up-yritystä. Se, että pienyrittäjyys on nimenomaan liberaalin lännen, Euroopan ja Yhdysvaltojen piirre, tulee selkeästi ilmi vasta haastateltujen nuorten yrittäjien kommentteista. Kuitenkin jo ingressi antaa ymmärtää, että esitellyt yrittäjät ovat tehneet jotain tavalla, joka ei ole Moskovassa tavallinen.

Se, että korruption ja suhteiden vaikutusvallan kerrotaan olevan yleinen mielipide, ja että Afiša on löytänyt yhdeksän nuorta yrittäjää (haastatelluista useat ovat noin 30-vuotiaita tai nuorempia), viittaa kahteen seikkaan. Toisaalta esimerkki antaa ymmärtää, että ehkä yleinen mielipide onkin väärässä, ehkä Moskovassa sittenkin on mahdollista tehdä asioita omin käsin, kunhan on kekseliäs ja aktiivinen, siis ui vastavirtaan kulttuurissa, jonka totunnaiset ajatus- ja toimintamallit kaikin keinoin pyrkivät lannistamaan ihmisen. Tämä ajatus taas viittaa siihen, että ehkä moskovalaiset ovat korruption ja suhteiden laeilla toimivassa yhteiskunnassa turhaan oppineet passiivisia käyttäytymismalleja. Toisaalta esimerkin rakenne vihjaa, että Afiša on löytänyt yhdeksän nuorta sankaria. Haastatellut eivät ole alistuneet siihen ajatukseen, että Moskovassa ei voi tehdä mitään, ja toimivat tavalla, joka ei ole yleisen mielipiteen mukainen.

Artikkelin ideana on siis esitellä yhdeksän pienyrittäjää, jotka ovat onnistuneet ilman suhteita ja suuria pääomia. Jutussa korostetaan, että haastatellut toimivat omin avuin, ja haastattelujen jälkeen on kerrottu, minkä verran rahaa heillä oli käytettävänä yrityksen perustamiseen. Haastateltuja nuoria yhdistää se, että he ovat nähneet maailmaa ja tietävät, miten asiat on tapana tehdä länsimaissa. Esimerkiksi fuusioravintolan Moskovaan perustanut Svetlana Bahturina kuvaa Moskovan tilannetta yrittäjän kannalta vaikeaksi verrattuna Eurooppaan (esimerkki 3). Sekä Bahturinan että maatilatorin perustaneen Boris Akimovin (esimerkki 4) mukaan syynä Moskovan pienyrityskulttuurin on-

gelmiin on, että Euroopassa ja Yhdysvalloissa markkinatalouteen ja yrittäjyyteen on jo totuttu, mutta Moskovassa yksityisyrittäjyydellä on lyhyt historia.

- (3) Luvat maksavat saman verran viiden pöydän kahvilalle ja puolentoista tuhannen neliön ravintolalle. Osittain tämän takia Moskovassa on niin vähän ketjuihin kuulumattomia ravintoloita: ponnistukset luvan saamiseksi nopeasti ja kivuttomasti tekevät yrityksen perustamisesta niin kallista, että samalla rahalla saisi tontin Rubljovkasta⁵. Ja sen takia ihmisiä, jotka perustavat paikan omilla rahoillaan, ja joiden tavoitteena on antaa jotakin maailmalle eikä vain rikastua, on Moskovassa melko vähän. Toisaalta, Euroopassa sellaista bisnestä on ollut jo sata vuotta, meillä viisi-toista. Historiallisesti se ei vielä ole mikään ajanjakso. (A36)
- (4) New Yorkissa, Euroopassa, kaikkialla maailmassa ravintolat tarjoilevat maatilatuotteita, siellä tähän on totuttu jo kauan sitten. Meillä ravintolat ajattelevat, että on helpompi ostaa tavallisia elintarvikkeita, koska maatilatuotteista valmistetun ruuan hinta voi nousta kaksinkertaiseksi. (A36)

Esimerkeissä 3 ja 4 venäläisten vähäisen yrittämisen uskotaan johtuvan yhteiskunnasta, joka ei ole tottunut yksityisyrittäjyyteen. Kuten aikaisemmissakaan esimerkeissä, syynä Moskovan kehnoon yrityskulttuuriin eivät näytä olevan moskovalaiset itse, vaan yhteiskunta, joka suosii suuria toimijoita ja historia, joka on erilainen kuin *Euroopassa* tai *New Yorkissa*. Esimerkissä 3 Euroopan voi olettaa viittaavan niihin läntisen Euroopan maihin, joista liberaali markkinatalous on lähtöisin, ei esimerkiksi itäiseen Eurooppaan. Jo esimerkin 1 kohdalla kävi ilmi, että individualismi ja eksklusiivisuus eivät aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa välttämättä viittaa korkeaan hintaan tai glamouriin. Esimerkissä 3 alkuoletuksena on, että hyvään kaupunkikulttuuriin kuuluu myös ketjuihin kuulumattomia ravintoloita, siis monipuolisuutta, yksilöllisyyttä ja pieniä ”kivijalkakahviloita”.

Pelkästään hintaan liittyvä eksklusiivisuus ja glamour sekä yksilöllinen, persoonallinen ja ”kotikutoinen” kulttuuri on asetettu esimerkissä 3 ja diskurssissa yleensä vastakkain. Juttuun on valittu nimenomaan nuoria pienyrittäjiä, ei suurliikemiehiä, kuten esimerkiksi talouslehti olisi voinut tehdä. Bahturinan mukaan Moskovan kallis hintataso on syy yrittäjyyden ongelmiin. Toisaalta, vaikka syy onkin historian ja yhteiskunnan harteilla, hän myös jakaa moskovalaiset ihmiset kahteen kategoriaan. Ihmiset, joiden tavoitteena

⁵ Rubljovka on erityisen kalliista tonteista tunnettu alue Moskovan lähistöllä.

on *vain rikastua*, esiintyvät negatiivisessa valossa, ja Bahturinan kommentista välittyy moskovalaisen ”oligarkkikapitalismin” halveksuntaa. Rahanahneiden liikemiesten rinnalla ihmisiä, joiden *tavoitteena on antaa jotakin maailmalle*, on Bahturinan mukaan *melko vähän*. Bahturina erottaa kaksi yrittämisen tapaa: rahanahneen liiketoiminnan, joka johtaa persoonattomiin ketjukahviloihin, ja lähestulkoon altruistiselta kuulostavan yrittäjyyden, jonka tavoitteena ei ole rahanteko. Bahturinan kommentissa *15 vuotta* viittaa siihen taustaoletukseen, että Neuvostoliiton aika on hidastanut venäjän kehitystä verrattuna länsimaihin, joissa yrittäjyyden vapaus on pidempi perinne.

Bahturinan esittämien, väitteitä yhdistävien oletusten (vrt. Fairclough 1997: 161) perusteella Moskovassa ei tueta pienyrittäjyyttä, sillä luvat maksavat saman verran ravintolan koosta huolimatta. Sen takia Moskovassa on vaikea perustaa pientä, persoonallista yritystä, minkä seurauksena kaupungin kahvilakulttuuri on yksipuolista ja persoonatonta ja toisaalta ihmisiä, jotka yrittävät sitä parantaa, on melko vähän. Vasta lopuksi Bahturinan kommentissa tulee ilmi kaikkein tärkein syy eli historia. Tavallaan se onkin jonkinlainen synninpäästö Moskovalle, jota Bahturina ensin kritisoi. Joka tapauksessa esimerkin perusteella näyttää siltä, että olosuhteet ovat syynä Moskovan vähäiseen yrityskulttuuriin, eivät ihmiset: olosuhteiden vuoksi ihmisiä, jotka haluavat yrityksellään parantaa maailmaa on Moskovassa melko vähän.

Euroopan ja esimerkissä 4 myös Yhdysvaltojen (tai ainakin New Yorkin) representaatioon liittyy yhteiskunta ja kulttuuri, joissa aktiivisuus ja yrittäjyys ovat totuttuja tapoja, ja niihin on myös yhteiskunnan suomia mahdollisuuksia, toisin kuin Moskovassa. Se taas on johtanut läntisen kaupunkikulttuuriin monipuolisuuteen ja yksilöllisten vaihtoehtojen olemassaoloon, ja toisaalta Moskovan yksipuoliseen ja persoonattomaan kulttuuriin, johon liittyvät ketjukahvilat ja rahan tekeminen. Arkkitehtitoimisto Melin nuoret perustajat Fjodor Dubinnikov ja Pavel Tšaunin kuitenkin suhtautuvat tulevaisuuteen toiveikkaammin kuin Bahturina ja Akimov. Heidän mielestään kansainvälisesti suuntautuneet nuoret ihmiset voivat tuoda Moskovaan monipuolisuutta. Kulttuurin muuttuminen esitetään vahvasti sukupolvien ketjuun liittyvänä kysymyksenä, jonka moottorina voisi toimia nuori sukupolvi, joka on kasvanut Neuvostoliiton jälkeisellä Venäjällä (Esimerkki 5).

- (5) Nyt on kasvanut arkailematon sukupolvi, joka on jo matkustellut joka puolella ja nähnyt, miten asiat ovat muualla maailmassa. Ja nyt he avaavat kahviloita, ravintoloita ja gallerioita. Siksi hyviä paikkoja kyllä ilmestyy, se on vain ajan kysymys. (A36)

Esimerkissä 5 taustaoletus on, että nuori sukupolvi olisi jotenkin kokonaisuutena matkustellut ja nähnyt maailmaa, ja että kaikki avaisivat gallerioita ja kahviloita. Todennäköisesti muutos ei ole aivan yhtä jyrkkä, ja todennäköisesti on paljon nuoria moskovalaisia, joilla ei ole ollut kovin paljon mahdollisuuksia *matkustella joka puolella*. Kuitenkin esimerkeissä 3, 4 ja 5 olennaista on, että niissä nuoriin venäläisiin liitetään nimenomaan tällaisia positiivisina pidettyjä piirteitä. Esimerkeissä ei korosteta esimerkiksi nationalismiin ja isänmaallisuuden kasvanutta merkitystä monien venäläisnuorten ajattelussa. Sellaisiakin näkökulmia venäläiseen nuorisoon on mediassa otettu. Sen sijaan esimerkissä 5 nuori sukupolvi on *arkailematon (smeloje)*.

Suhtautuminen globalisaatioon on hyvin myönteistä. Kansainvälisten vaikutteiden ja länsimaisen kehityksen seuraaminen esitetään oikeastaan ainoana mahdollisena vaihtoehtona edistää Moskovian kaupunkikulttuuria. Venäläinen yhteiskunta sen sijaan kuvataan ingressistä lähtien esteenä ihmisten aktiivisuudelle, ja nuoret yrittäjät esikuvina, lähes sankareina, jotka ovat onnistuneet ylittämään esteen. Haastateltavien esikuvasemasta kertoo sekin, että jokaisen haastattelun jälkeen toimitus on kirjannut vaihe vaiheelta, miten yrityksen perustaminen onnistuu. Otsikon alkukin on suora kehoitus: *Tee itse*. Näin syntyy artikkelin suositeltu lukutapa, johon lukija pyritään asettamaan: ottamaan mallia esitetyistä aktiivisista nuorista.

Esimerkkien 3, 4 ja 5 taustalla on ajatus, että riskinotto ja henkilökohtaisten tavoitteiden eteen ponnistelu ovat venäläisessä kulttuurissa melko uusia piirteitä, kuten jo luvussa 2.4 todettiin (Molodež novoi Rossii 2007). Koska omasta yhteiskunnasta ei löydy esimerkkiä yrittäjyyteen, nuoret ovat joutuneet hakemaan sitä sieltä, missä yrittäjyys ja individualismi ovat vanhempia perinteitä. Haastateltavat vaikuttavat uskovien, että Moskovassa kasvaa nyt ensimmäinen sukupolvi, joka on vapaa menneisyyden painolastista, nähnyt maailmaa ja avoin uusille vaikutteille. Eurooppa ja Yhdysvallat näyttäytyvät esikuvana Venäjälle ja trendien lähteinä, joista nuoret yrittäjät ovat tuoneet Moskovaan

mallin omaan bisnekseensä. Amerikan mallia nuorille venäläisille tarjoaa myös Afišan uuteen teknologiaan erikoistunut kolumnisti Daniil Dugajev (Esimerkki 6).

- (6) Mutta voisimmehan mekin rakentaa South Parkin! Muutetaan viipymättä jollekin ei kovin kalliille alueelle. Houkutellaan rikoskumppaneita avaamaan naapurustoon yrityksiä. Aletaan käydä toistemme luona kylässä. Ostetaan kaljaa. Haalitaan työntekijöitä. Ja huomaat – sen lisäksi, että elämä alkaa sujua hieman paremmin, myös venäläinen internet kehittyy alakuloisesta kloonitehtailusta joksikin paljon vaikuttavammaksi. (A12)

Esimerkin 6 lainauksessa merkittävä rooli on kirjoittajan tyyllillä, mikä voi johtua siitä, että kyseessä on kolumni. Joka tapauksessa diskurssin kannalta olennaista esimerkissä on asetelma, joka muistuttaa aikaisempia esimerkkejä: siinä halutaan ottaa Venäjälle mallia suoraan lännestä, tässä tapauksessa Yhdysvalloista. South Parkilla Dugajev viittaa San Franciscolaiseen South Parkin alueeseen, jonne 1990-luvun lopussa kehittyi pienten teknologia-alan yritysten keskittymä työ- ja toimistotilojen halpojen vuokrien ansiosta. Venäläisestä it-alasta Dugajev käyttää metaforaa *alakuloinen kloonitehtailu (unylaja fabrika klonirovaniija)*, johon sisältyy ajatus, ettei Venäjällä ole luovuutta, vaan tähän asti on tyydytty matkimaan muita ja ”tehtailemaan”, ei tekemään luovia ratkaisuja. Esimerkiksi lause ”*Ostetaan kaljaa*” ei vaikuta liittyvän muihin lauseisiin. Ilmeisesti tarkoitus on luoda mielikuva, että asiat alkaisivat tapahtua kuin itsestään, kunhan Venäjälläkin ihmiset alkaisivat olla enemmän yhteydessä toisiinsa, kuten Yhdysvalloissa. Dugajevin kolumni ja start-up-yrittäjistä kertova juttu ovat esimerkkejä siitä, miten Afišassa kannustetaan ja myös suoraan ehdotetaan aktiivisuutta ja yritteliäisyyttä. Dugajev käyttää verbimuotoja, kuten *muutetaan*, *houkutellaan*, *aletaan* ja *ostetaan*. Kolumnin perimmäinen tarkoitus näyttää olevan kannustaa ja kertoa, ettei it-alan kehittäminen Venäjällä voi olla sen vaikeampaa kuin Yhdysvalloissa. Lopetus *Ja huomaat (gljadiš)* antaa vaikutelman, kuin venäläinen internet muuttuisi paremmaksi vain kaljaa juomalla ja naapureiden kanssa keskustelemalla.

Aktiivisuuden ohella diskurssin kulmakivi on yksilöllisyys, jota syntyy, kun tarjolla on erilaisia vaihtoehtoja. Esimerkiksi designtennareihin erikoistuneista nuorista muotiharrastajista kertovassa jutussa haastateltavat vertaavat Moskovaa pohjoisamerikkalaisiin ja pohjoismaisiin kaupunkeihin. Moskovon yksipuoliseen kulutuskulttuuriin, tai itse asias-

sa kulutuskulttuurin puutteeseen, on kiinnittänyt huomiota jutussa haastateltu katu-muotifestivaalin järjestäjä Dima Oskes (esimerkki 7).

- (7) Täältä puuttuu kulutuskulttuuri. Kun joku näkee hienot tennarit, hän ostaa ne miettimättä, mistä ne ovat peräisin, kenen suunnittelemat tai kenen mukaan nimetyt. Ihmiset eivät tunne eivätkä haluakaan tuntea tuotteiden historiaa. Pietarissa asiat ovat jo paremmin. Avasimme siellä jonkin aikaa sitten liikkeen, mutta paikalliset tuskin alkavat siellä käydä, sillä heillä on Suomi nurkan takana. – – Rikkaammat suuntaavat Skandinaviaan. Olin vaikuttunut, kun kävin ensimmäistä kertaa Sneakers’n’Stuff -liikkeessä Tukholmassa. Se oli niin valtava, että lähes pelästyin: kaikki koot, kaikki mallit ja mielettömiä määriä. (A13)

Jutussa toimittaja mainitsee, että Venäjällä tennariharrastajia on vielä vähän, mutta maailmalla ilmiö on jo yleinen. Afiša on kuitenkin jälleen etsinyt haastateltavaksi joukon nuoria, maailmaa nähneitä edelläkävijöitä. Esimerkissä 7 länsimaita edustavat *Skandinavia*, *Suomi* ja *Tukholma* eli Ruotsi. Mielenkiintoista on, että esimerkissä myös Pietari vaikuttaa huomattavasti Moskovaa länsimaisemmalta. Esimerkin rakenne on tuttu aiemmista esimerkeistä: ensin esitellään Moskovan tai venäjän ongelma, ja sen jälkeen kerrotaan, miten asiat ovat muualla, tässä tapauksessa Pohjoismaissa. Suositelluksi lukutavaksi muodostuu ajatus, että jälkeensäjääneen Venäjän tulisi oppia kehittyneistä länsimaista. Skandinaviaan Oskes yhdistää hyvän tarjonnan: siellä valikoima on *valtava*, ja tennareitakin on *mielettömiä määriä*. Venäjään tai ainakin Moskovaan liittyy sen sijaan pieni valikoima ja massakulttuuri ja pinnalliset ihmiset, jotka eivät ole kiinnostuneita kulutukseen liittyvästä *kulttuurista*, vaan tekevät ostoksia *miettimättä*.

Vaikka käsitettä kulutuskulttuuri näkee usein käytettävän negatiivisissa yhteyksissä, esimerkissä 7 se on positiivinen ja toivottu ilmiö, paino on sanan loppuosalla *-kulttuuri*. Nyt kulutuskulttuuri ei tarkoitakaan tavarahan haalimista sokeasti, vaan harkittuja ja tietoisia ostopäätöksiä ja tuotteiden identiteetin tuntemista. Oskes viittaa individualismiin kertoessaan samassa jutussa, että voi pitää Moskovasta ostettuja tennareita jalassaan vasta puolisen vuotta ostamisen jälkeen, sillä joka toisella vastaantulijalla olisi kuitenkin samanlaiset. Kritiikin kohteena on siis lapsenkengissään oleva kulutuskulttuuri, joka tarkoittaa yksilöllisyyden puutetta. Juttu kuvaa hyvin myös Afišassa yleistä diskursiivista käytäntöä: periaatteessa juttu tennareita eri kaupunkiympäristöissä ja studiossa valikoista taustaa vasten kuvaavine kuvineen näyttää perinteiseltä muotijutulta, joka esitte-

lee yhden ilmiön. Kuitenkin tekstissä ilmiötä käsitellään nimenomaan kulttuurin, tässä tapauksessa populaari- ja katukulttuurin kontekstissa. Jutussa esimerkiksi kuvaillaan tennareiden historiaa ja sitä, miten ne ovat alun perin syntyneet käytännön sanelemina, kun on tarvittu jalkineita, joilla voi liikkua helposti ja nopeasti, muuttuneet sittemmin urheilukengiksi ja sen jälkeen muoti-ilmiöksi. Afišan tyyllille ominaista onkin ilmiöiden esittely hieman eri kontekstissa kuin tavallisesti. Esimerkiksi Barack Obamaa käsiteltiin USA:n presidentin vaalien jälkeen populaarikulttuurin, ei politiikan kontekstissa jutussa, joka käsitteli Obaman tuotteistamista t-paidoilla, pinsseillä ja nukeilla. Toisaalta esimerkiksi animaatioelokuva Wall-E:stä kertovassa jutussa elokuvan teemaa on käsitelty käymällä läpi tekoälyn historiaa vaihe vaiheelta. Konteksteilla leikkiminen vaikuttaa olevan Afišassa melko yleinen tapa.

Individualismin korostaminen välittyy Afišasta myös silloin, kun lehdessä kritisoidaan Moskovan korkeaa hintatasoa ja kalliiden mutta persoonattomien ketjukahviloiden dominoimaa kaupunkikeskustaa, jonka palveluista ja ajanvietemahdollisuuksista on tullut vain hyvin toimeentulevien etuoikeuksia (esimerkit 8, 9 ja 10).

- (8) Lähes kaikissa maailman pääkaupungeissa kupin kahvia saa kahvilasta kohtuulliseen hintaan. Moskovassahan kahvi on todella kallista ja todella pahaa. Ja siellä, missä kahvi on hyvää, se on vieläkin kalliimpaa. (A10)
- (9) Moskovassa on ongelma ruuan kanssa. Ei sen ruuan, jota myydään supermarketeissa ja toreilla, eikä sen, jota tarjoillaan kalliissa ravintoloissa, vaan aivan tavallisen, hyvän ja halvan katukojuissa tai pienissä ruokapaikoissa myytävän ruuan suhteen. Sellaisen ruuan, jota on runsaasti tarjolla kaikissa maailman metropoleissa, yhtä lukuun ottamatta. (A24)
- (10) Suurissa länsimaisissa kaupungeissa, Pietari mukaan lukien, kiinalainen ravintola on paikka, jossa voi syödä nopeasti, hyvin ja halvalla. Moskovassa kiinalaiset ravintolat ovat suurimmaksi osaksi mahtipontisia yritelmiä, joissa on punaiset lyhdyt, korkeat hinnat eikä erityisen hyvää ruokaa. (A10)

Jossakin muualla Moskovan kaupunkikeskustan kalliita kahviloita ja ravintoloita voitaisiin luonnehtia paljon positiivisemmin, kuten kuvailemalla niitä *ylellisiksi*, *trendikkäiksi* tai *moderneiksi*. Afišassa kalliisiin ravintoloihin liitetään ilmauksia, kuten *kallista ja pahaa*, *vieläkin kalliimpaa* ja *mahtipontisia yritelmiä*. Huomiota kiinnitetään siis lähin-

nä hintaan ja laatuun, mikä taas antaa vaikutelman, että toimittaja ei usko kalliin hinnan tarkoittavan automaattisesti esimerkiksi ylellisyyttä. Esimerkissä 9 tuodaan ilmi, että vaihtoehto näille kalliille paikoille puuttuu. Esimerkeissä 8, 9 ja 10 Moskovasta ajatellaan puuttuvan vaihtoehtoja, sillä kaupungin hintataso on liian korkea. Se taas on johtanut Afišan juttujen perusteella esimerkiksi kahvilakulttuurin näivettymiseen. Moskova-laista kahvilakulttuuria kritisoidaan edullisten ruokapaikkojen puutteesta ja kahvilakulttuurin yksitoikkoisuudesta, jotka erottavat Moskovan muista maailman suurkaupungeista, joissa mukavia vaihtoehtoja on kaikille. Tämä on aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa yleinen ja kiistämätön alkuoletus: länsimaissa ja ”muissa maailman kaupungeissa” asiat ovat eri tavalla kuin Moskovassa, ja niissä kulttuuri on monipuolisempaa.

Diskurssin väite on, ettei kaikki kallis ei välttämättä ole hyvää, vaikka moskovalaisittain niin on ehkä opittu ajattelemaan etenkin 1990-luvun globalisaatio- ja kapitalismibuumien aikoihin, vaan oikeassa suurkaupungissa pitäisi olla myös halpoja ja persoonallisia vaihtoehtoja. Suositun Coffee Bean -kahvilan sulkemista käsittelevässä lyhyessä jutussa Moskovaa kritisoidaan siitä, että Afišan useammin kuin kerran haukkumat Šokoladnitsa ja Kofe Hauz -ketjut valtaavat koko kaupungin (Esimerkki 11).

- (11) Ensinnäkin nyt suljettiin ainoa kahvila usean korttelin alueella, joka ei ole Kofe hauz tai Šokoladnitsa, kaikkein mukavin ja edullisin kahvila koko Tverskaja-kadulla ja osa Moskovan vanhinta kahvilaketjua. (A20)

Šokoladnitsa- ja Kofe Hauz-ketjut ovat ulkoisesti sitä, mitä Afišankin luulisi Mosko-vaan kaipaavan – länsimaistyyppisiä, erikoiskahveja tarjoavia ketjukahviloita, jotka lie-nevät nuorten ihmisten suosiossa. Kritiikin kohteena on kuitenkin niiden valtava leviä-minen ja samalla kaupunkikulttuurin tylsistyminen. Yleensä Afišan ravintolajutut esitte-levätkin hieman persoonallisempia ja pienempiä paikkoja. Pyrkimys on siis sama kuin useissa lehden muoti- ja musiikkijutuissa: etsiä jotakin erikoista, yksilöllistä ”indietä” ja uutta. Kofe Hauz ja Šokoladnitsa mainitaan lehdessä toistuvasti negatiivisessa mielessä, ja niistä vaikuttaa lehdessä muodostuvan jonkinlainen symboli Moskovan tavalle jälji-tellä pinnallisesti länsimaisia kaupunkeja.

Aktiivisuuden ja individualismin diskurssin olennainen diskurssikäytäntö liittyy lehdesä esiintyvien haastateltavien valintaan. Afiša tuntuu etsivän nuoria, jotka ovat nähneet maailmaa, ja usein heidät esitetään positiivisessa valossa, sillä heidän oletetaan tekevän Moskovastakin enemmän länsimaaisen kaltaisen kaupungin, jossa on enemmän valinnanvaraa ja mahdollisuuksia. Erot lännen ja venäjän välillä liittyvät yhteiskuntiin ja kulttuureihin: länsimaisten yhteiskuntien oletetaan kannustavan ja tarjoavan enemmän mahdollisuuksia, kun taas Venäjällä yhteiskunta rajoittaa ja on esteenä ihmisten pyrkimyksissä toteuttaa henkilökohtaisia tavoitteitaan ja haaveitaan.

3.2.2 Järjestyksen diskurssi

Järjestyksen diskurssissa yleisiä teemoja ovat arkkitehtuuri, kaupunkisuunnittelu, liikenne ja Moskovan ongelmat. Toimittajien ja kolumnistien lisäksi puhujiin kuuluu taiteen ja etenkin arkkitehtuurin auktoriteetteja, kuten tunnettuja arkkitehteja, kuraattoreita ja kriitikoita. Diskurssissa Moskovaan ja Venäjään liitetään sellaisia piirteitä kuten epäjärjestys, korruptio ja mielivaltaisuus, kun taas länsimaat edustavat järjestystä, suunnitelmallisuutta, ja pitkäjänteisyyttä. Diskurssissa yksi käännekohta on Moskovan pormestarin Juri Lužkovin ero vuonna 2010. Sen jälkeen Afiša otti Moskovaan entistä kriittisemmän näkökulman, ja kritiikki kulminoitui etenkin Lužkovin hallinnon demokratian halveksuntaan, korruptioon ja pormestarin lähipiirin suosimiseen.

Jos länsimaista kahvilakulttuuria imitoivat ketjukahvilat olivat aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa olennainen symboli ei-toivotuille piirteille, järjestyksen diskurssissa Moskovan ei-toivotut piirteet henkilöityvät usein Lužkoviin. Lužkov erotettiin syyskuussa 2010, ja jo lokakuun Afišan kannessa luki suurin kirjaimin ”Uusi Moskova”. Moskovan tulevaisuuteen keskittyneen lokakuun ”erikoispainoksen” aloittava Juri Saprykinin kolumni kuulostaa purkaukselta, joka on odottanut ulospääsyään pitkään (Esimerkki 12).

- (12) Lužkovin Moskova on monimutkainen henkilökohtaisten intressien solmukohta samalla kun yhteiset intressit on unohdettu: mitkä tahansa liiketoimet, jotka perustuvat eksklusiivisuuteen ja ihmisten erotteluun esimerkiksi rahan, sosiaalisen statuksen tai ulkoisen olemuksen perusteella,

kukoistavat uskomattoman hyvin. Kaikki sosiaalinen ja kaikkien saatavilla oleva, kuten julkinen liikenne, museot, sairaalat tai kaupungin puistot ja torit kuihtuvat (A40)

Henkilökohtaisten intressien solmukohta viittaa siihen, että Luzkovin kaudella pormestarin lähipiirillä ja yleensä suhteilla on näyttänyt olevan paljon valtaa. *Eksklusiivisuuden* ja *sosiaalisuuden* vastakkainasettelu taas viittaa kaupunkisuunnittelun perinteisiin: usein kaupunkien ajatellaan olevan viihtyisiä ja mukavia paikkoja asua silloin, kun niissä julkisia tiloja, kuten virkistysalueita, joihin ei tarvitse esimerkiksi maksa pääsymaksua. Moskovassa näiden kahden vastakkainasettelu on erityisen ajankohtainen, sillä kaupunkia on Afišassakin kritisoitu siitä, ettei sitä ole viime aikoina rakennettu kaupunkilaisten tarpeiden vaan suurten pääomien, turistien ja liikemiesten näkökulmasta. Kolumnissa on toki myös liioittelun makua, mihin viittaa ilmaisut *mitkä tahansa* liiketoimet ja *kaikki* sosiaalinen.

Lužkoviin ja Moskovaan kiteytyvät Afišassa usein nimenomaan Saprykinin kuvaamat piirteet: demokratian halveksunta ja oman lähipiirin suosiminen, Moskovaan tulleet face control -klubit ja valtavat ostoskeskukset, joihin tosiasiassa harvalla kaupunkilaisella on pääsyä tai varaa ja jotka samalla vievät tilaa esimerkiksi edullisilta asunnoilta ja yli päänsä Lužkovin hahmoon liittyvä taloudellinen äärioliberalismi ja toisaalta arvokonservatismi, joka näkyy esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen toiminnan rajoittamisena Moskovassa, minkä Saprykin myös mainitsee toisaalla kolumnissaan. Kaiken kaikkiaan Afišasta saa usein käsityksen, että Moskovan keskustasta on tullut yksi valtava ostos-, huvittelu- ja bisneskeskus, jonka pilviin ampaissut hintataso on häätänyt tavalliset ihmiset kauas lähiöihin, sillä edullisia asuntoja on vaikea löytää.

Lokakuun 2010 Afišasta huokuu muutenkin lähes vallankumouksellinen toivo Moskovan paremmasta tulevaisuudesta ei-toivotun Lužkovin jälkeen, ja pyrkimys kertoa lukijoille, miten erikoisella tavalla Moskova on kehittynyt, kun sitä vertaa esimerkiksi länsimaisiin suurkaupunkeihin. Samassa numerossa julkaistiin laaja artikkeli kuvaavalla otsikolla *Moskova moskovalaisille (Moskva dlja moskvitšei)*. Jo otsikko kertoo, että artikkelissa tausta-ajatuksena on, että Moskovassa on alettava ottaa huomioon kaupunkilaisten tarpeet. Artikkelissa haastatellaan useita venäläisiä kaupunkisuunnittelun tai arkikitehtuurin asiantuntijoita ja kerrotaan, kuinka Moskova on pilattu kansalaisten tarpei-

den ja demokraattisen päätöksenteon hylkäämisellä, suunnittelun puutteella ja lyhytjännitteisellä rakentamisella, joka ei noudattele länsimaisia kaupunkisuunnittelun ihanteita. Artikkelin kuvituksena on valokuvia Moskovan keskustaan nousevista jättiläisrakennuksista, kuten ostos- ja bisneskeskuksista, jotka kaikki ovat jääneet kesken syystä tai toisesta. Osa kuvista on kuvattu alhaaltapäin, joten rakennustorsot näyttävät suurilta, uhkaavilta ja synkiltä. Osassa ne näyttävät hallitsevan koko ympäristöä. Esimerkiksi artikkelissa esiintyvä arkkitehti Andrei Tšeltsov (esimerkki 13) vaikuttaa jo menettäneen toivonsa Moskovan tilanteen paranemisesta.

- (13) Moskovalaiseen rakentamiseen Tšeltsov suhtautuu näin: ”Tämä on panoptikum, jonka takana ovat Moskovan vallanpitäjät laajasti käsitettynä. Syy on liikemiesten, kaupungin vallanpitäjien, heidän sukulaistensa ja arkkitehtiystäviensä, jotka voivat aina puhua mustan valkoiseksi ja sanoa, että talossa ei ole 25 vaan 15 kerrosta. Jos katsoo tarkkaan moskovalaisia rakennuksia, kaikista voi löytää jotakin rikollista”. (A39)

Kuten esimerkissä 13, diskurssissa Venäjään liittyviä piirteitä ovat hallinnon mielivaltaisuus, korruptio ja rikollisuus. Diskurssissa olennainen asia on, kenen syy Moskovan huono tilanne on. Saprykin ilmaisi syyttävänsä pormestaria puhumalla *Lužkovin Moskovasta* ikään kuin pormestari olisi omistanut koko kaupungin. Tšeltsov esittää syytöksen vielä selvemmin luettelemalla suoraan sanoin, kenen syy on. Myös kieli on usein rajua ja kuulostaa aika ajoin liioittelulta, kuten esimerkin 12 kohdalla mainittiin. Tšeltsovaan ei säästele rajuja ilmaisuja, kuten *panoptikum* ja *kaikista voi löytää jotakin rikollista*. Kommentin sävyssä on samaa synkkyyttä kuin jutun kuvissa. Tšeltsov myös syyttää vallanpitäjiä valehtelusta. Esimerkeissä 12 ja 13 rajuja syytöksiä ei esitetä mielipiteinä vaan totuuksina. Tšeltsov ja Saprykin eivät esitä arvioita, vaan näyttävät yksinkertaisesti kertovan, miten asiat ovat. Sen voi tulkita kahdella tavalla: joko kuvatut Moskovan ongelmat ovat yleisesti kaikkien tiedossa, tai sitten tavoitteena on luoda käsitys, että kyse on tosiasioista.

Moskova moskovalaisille -artikkelin seitsemässä osassa, joista jokainen on omistettu yhdelle henkilölle, esitellään myös niitä liikemiehiä, jotka ovat kuuluneet Moskovan hallinnon lähipiiriin. Heitä ei kuitenkaan varsinaista ole haastateltu, vaan heitä esitellään muiden lähteiden, kuten aiempien lehtijuttujen kautta. Toimittaja myös arvottaa jutun

kohteena olevia henkilöitä esittelyteksteissä selkeästi, esimerkiksi ilmauksilla *Venäjän paras arkkitehti*, *Venäjän kummallisin liikemies* tai *Venäjän tärkein arkkitehtuurikriitiko*. Ingressin mukaan toimittaja Svetlana Reiter on viettänyt useita kuukausia arkkitehtien ja liikemiesten kanssa ”saadakseen selville, miten Moskovassa rakennetaan”. Juttu on siis todellista tutkivaa journalismia, mutta sen idea nimenomaan Moskovan nykytilanteen kritiikki. Vaikka vallanpitäjien lähipiiriin kuuluneita ihmisiä on otettu mukaan, omalla suullaan pääsevät puhumaan lähinnä Tšeltsovin kaltaiset kriitikot. Afišassa tuntuu olevan vahva usko siihen, että jotakin Moskovassa on tehty väärin, ja tämä käsitys myös halutaan välittää lukijoille.

Syyttämällä vallanpitäjiä rikollisuudesta ja valehtelusta Tšeltsov tuntuu kaipaavan sääntelyä, lakia ja järjestystä, jotta vallanpitäjien lähipiiriin ei olisi mahdollista tehdä mitä tahansa. Toisaalta kuvaamalla Moskovaa *panoptikumiksi* Tšeltsov vaikuttaa kritisoiden juuri valvontaa ja sääntelyä silloin, kun se kohdistuu kansalaisiin, ja kaipaavan lisää vapautta. Kommentti tiivistääkin järjestyksen diskurssin luonteen: siinä kritisoidaan toisaalta Venäjän vallanpitäjien liian suurta vapautta tehdä mitä tahansa. Toisaalta siinä toivotaan lisää vapauksia ja mahdollisuuksia kansalaisille, joiden ääni ei kuulu järjestelmässä, jossa pienellä eliitillä on lähes rajaton valta. Järjestyksen puute kulminoituu vallanpitäjien mielivaltaiseen toimintaan. Toisin sanoen järjestyksen diskurssissa ihanteena on demokratia tai hyvinvointivaltio, joissa toisaalta on kansalaisvapauksia, toisaalta sääntelyä, jolla rajoitetaan vallankäyttöä. Länsimaissa asiat sen sijaan ovat diskurssin mukaan toisin: siellä vallitsevat laki ja järjestys, jotka tekevät länsimaaisista kaupungeista Moskovaa mukavampia paikkoja elää (esimerkki 14).

- (14) Vuodesta 2003 lähtien ajaminen autolla Lontoon keskustaan on maksanut kahdeksan puntaa. – – – New Yorkissa asuntojen vuokratasoa säännellään. – – – Portlandissa on tehty kohua herättänyt päätös. Kaupungin hallitus päätti, ettei uusien rakennusten läheisyyteen enää rakenneta parkkipaikkoja alueilla, joilla on toimiva joukkoliikenne. – – – Moskovassa on toisaalta vähän vapautta, etenkin pienyrityksissä. Toisaalta Moskovassa on vapautta käsittämättömän paljon. Virkamiehet hallitsevat itsevaltaisesti ja keräävät lahjuksia. Rakennuttajille ei ole työ eikä mikään purkaa jotakin, mutta tämä on vain osa ongelmaa. Kaikilla on täysi vapaus kaavoittaa asuntoja, ripustaa ilmastointilaitteita julkisivuille, sotkea rappukäytäviä, eristää sisäpihoja puomeilla. Vielä suurempi vapaus vallitsee liikenteessä. Kukaan ei noudata liikennesääntöjä. Kaikki pysä-

köivät, minne haluavat, ja ilmaiseksi: autoilu on yhtä halpaa kuin julkinen liikenne. (A37)

Esimerkki 14 on artikkelista *Tulevaisuuden Moskova. Millainen se voisi olla (Moskva buduštšego. Kakoi ona možet byt)*. Sekin on samasta, Lužkovin eron jälkeisestä loka-kuun 2010 numerosta. Muodoltaan juttu on Afišan useasti käyttämä luettelo tai listaus. Siinä on listattu lyhyesti kuvien kera maailman eri kaupunkien liikenteeseen, julkiseen tilaan ja esimerkiksi asumiseen liittyviä piirteitä, ja jokaisen listan lopussa kerrotaan, miten sama asia on Moskovassa. Varsinaisia lähteitä toimittajan kuvauksille eri kaupungeista ei ole kerrottu. Jutun perusteella suurin ongelma on, että Moskovassa on unohdettu tavallisten kaupunkilaisten tarpeet, kun hallinto on voinut kehittää kaupunkia mielensä mukaan. Hyvinvointivaltiolle ja demokratialle ominaiseen vapauden ja sääntelyn tasapainoon esimerkissä viitataan sanomalla, että toisaalta kansalaisvapauksia on vähän, mikä estää esimerkiksi aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa korostuneen pienyrittäjyyden. Jälleen toistuu raju kielenkäyttö, hallinto ei saa Afišassa armoa, sillä *virkamiehet hallitsevat itsevaltaisesti, eikä ole työ eikä mikään purkaa jotakin*. Myös edellisistä esimerkeistä tuttu turhautuminen näkyy jälleen: *kukaan ei noudata ja kaikki pysäköivät*. Jutussa tulee selkeästi esiin diskurssissa yleinen tapa luoda lännen ja Venäjän representaatioita: länsi esitetään edistyneenä ja esikuvallisena, Venäjä ja Moskova jälkeenhäänneinä.

Länsimainen suunnitelmallisuus pyritään usein esittämään positiivisena kulttuurisena piirteenä. Vuonna 2010 haastatellut arkkitehdit Ilja Tsentsiper ja Aleksander Mamut pohtivat, miksi länsimaisissa suurkaupungeissa asiat osataan tehdä oikein (esimerkki 15). Jutussa käsitellään Strelka-nimistä uutta median, arkkitehtuurin ja designin instituuttia Moskovassa, jonka perustajiin arkkitehdit kuuluvat. Pitkäjänteinen kaupunkisuunnittelu on heidän mielestään eurooppalaisiin ja yhdysvaltaisiin metropoleihin liittyvä piirre, joka on Moskovassa unohdettu.

- (15) Tsentsiper: – – – meitä ympäröivän tilan epämukavuus ei liity ainoastaan korruptioon ja sen sellaiseen, vaan myös osaamattomuuteen. Arvioimme arkkitehti Juri Grigorjanovin kanssa, että esimerkiksi Pietarin asemakaa-
van kehittämiseen tarvittaisiin viisi kertaa enemmän kokopäiväisiä asiantuntijoita kuin koko Venäjällä edes on, jotka lukisivat, laskisivat, pohtisivat...

Mamut: Tutkisivat, analysoisivat, suunnittelisivat. Se on todella tärkeää.

Tsentsiper: Niin tehdään Pariisissa ja New Yorkissa. Me emme sitä nykyisin osaa. Joskus osasimme, tosin emme parhaiten maailmassa, mutta sitten unohdimme. (A31)

Tsentsiperin ensimmäisen kommentin taustaoletuksena on, että Venäjällä on *korruptiota ja sen sellaista*, ja että korruption tyyppisistä ilmiöistä seuraa *epämukavuutta*. Tämä onkin Venäjällä nykyisin melko laajasti tunnustettu ja tiedostettu asia, jota vastaan pyritään myös toimimaan. Arkkitehtien mukaan korruptio ei kuitenkaan ole Venäjän ainoa ongelma, vaan epämukavuus liittyy myös *osaamattomuuteen*: osaamattomuudella arkkitehdit puolestaan näyttävät tarkoittavan yleistä koulutuksen puutetta, sillä Tsentsiperin mukaan asiantuntijoita ei ole maassa tarpeeksi. Mamut jatkaa Tsentsiperin lausetta mikä kertoo siitä, että arkkitehdit ovat hyvin samaa mieltä keskenään. Luetellut toiminnot, eli *lukisivat, laskisivat, pohtisivat, tutkisivat, analysoisivat ja suunnittelisivat*, viittaavat juuri järjestykseen ja huolelliseen taustatyöhön. *Niin tehdään Pariisissa ja New Yorkissa* taas viittaa lueteltuihin piirteisiin, joita arkkitehdit siis pitävät leimallisesti länsimaisina. Esimerkissä Venäjästä mainitaan ongelmia, kuten korruptio, epämukavuus ja osaamattomuus, ja läntisiä rakentamisen, suunnittelun ja huolellisuuden perinteitä sen sijaan pidetään mallikelpoisina.

Tsentsiper toteaa myös, että *joskus osasimme, mutta sitten unohdimme*, mikä viittaa siihen, että Venäjälläkin on joskus tunnustettu näitä länsimaisen kaupunkisuunnittelun ihanteita. Epämääräiseksi jää, millaisiin aikakausiin Tsentsiper viittaa sanoilla *joskus* ja *sitten*. Voi kuitenkin olettaa, että arkkitehdit viittaavat melko viimeaikaiseen kehitykseen, jota on kuvailtu jo aikaisempien esimerkkien yhteydessä. Tämän viimeaikaisen kehityksen vastapainoksi uusi arkkitehtuuri-instituutti on heidän mielestään tarpeen. Juttun kuvituksena on kuva arkkitehdeistä istumassa valtavan, keskeneräisen ja huteran näköisen tornitalon edessä, minkä voi ajatella symboloivan juuri Moskovan Neuvostoliiton jälkeistä kehitystä, johon mahtipontiset rakennusprojektit ovat kuuluneet. Arkkitehdit viittaavat keskustelussa siihen, että tällaiseen toimintaan Venäjällä ei ole mahdollisuutta, toisin kuin Pariisissa ja New Yorkissa, sillä Venäjällä ammattilaisia on liian vähän. Juttu on Afišalle ominainen kysymys-vastaus-haastattelu, joka koostuu toimittajan ja haastateltavien suorasta puheesta ilman, että toimittaja raportoi heidän puheitaan lukijoille. Järjestyksen diskurssin toivomuksena siis on, että Venäjä lähentyisi länttä,

johon liittyy pitkäjänteisyyttä ja järkevyyttä vastakohtana moskovalaiselle suuruudenhulluudelle ja suunnittelemattomuudelle, joka tuntuu tuottavan muun muassa liian kalliita ja keskenjääviä ikuisuusprojekteja. Afišassa esiintyvää kritiikkiä kuvaa hyvin artikkeli *Moskovalaiset ikuisuusprojektit* (*Moskovskije dolgostroi*), Artikkelissa käydään läpi viivästyneitä hankkeita, kuten H&M-vaateliikkeen avaaminen, Tatler-lehden Venäjänpainoksen aloittaminen ja useita moskovalaisia rakennusprojekteja, ja kysytään, miksi ne ovat viivästyneet (esimerkki 16).

- (16) Planetaarion piti avautua 12 vuotta sitten. Nagatinskajan virkistysalueelle on pitänyt rakentaa jotakin jo 10 vuoden ajan, sähköjuna Šeremetjevoon on luvattu ottaa käyttöön jo kuuden kuukauden ajan. Afiša kysyi asiantuntijoilta, mitä pääkaupungin tärkeimmille ikuisuusprojekteille kuuluu. (A6)

Esimerkissä 16 lainatussa artikkelin ingressissä tarkoituksena on humoristiseen sävyyn tuoda ilmi Moskovan absurdeja piirteitä, jotka kuvaavat yhteiskunnan puutteita. Sanonta *pääkaupungin tärkeimmille ikuisuusprojekteille* kertoo, että kyseessä on yleinen ilmiö, sillä nyt esitellään ikuisuusprojekteista vain tärkeimmät. Ingressistä saa käsityksen, että ikuisuusprojektit ovat olennainen osa Moskovan kaupunkikuvaa ja -kulttuuria. Syyksi voi arvella juuri suunnittelun puutetta, joka tulee esiin useissa muissa Afišan artikkeleissa. Myös Moskovan arkkitehtuuribiennaalin hollantilainen kuraattori Bart Goldhoorn (Esimerkki 16) on Afišan haastattelussa sitä mieltä, että venäläinen rakentaminen ei noudattele hyviä, länsimaisia periaatteita. Hänen mukaansa Moskova ja Pietari, joiden keskustoissa maa on kallista ja joiden ympärille siksi syntyy koko ajan uusia alueita, kehittyvät vastoin läntisiä ihanteita.

- (17) kaupungin pitäisi olla kompakti, kasvaa omien rajojensa sisäpuolella, koska sillä on vaikutusta liikenneongelmiin, ekologiaan ja viihtyisyyteen. Mutta uusien alueiden rakentaminen – se on hirveää, ja siitä ovatkin luopuneet kaikki lukuun ottamatta Venäjää ja Kiinaa. Edes Itä-Euroopassa ei enää rakenneta niin. (A30)

Ensinnäkin Afišassa yleiset diskursiiviset käytännöt tulevat jälleen esiin: juttu koostuu kokonaan Goldhoornin suorasta puheesta, toimittaja on vain jakanut puheen väliotsikoiden alle. Suorasta puheesta lukijalle välittyä helposti kuva henkilöstä, jota on syytä kuunnella. Myös artikkelin ingressissä sanotaan, että jutussa Goldhoorn kertoo, miten

venäläisiä kaupunkeja pitää kehittää, mihin sisältyy oletus, että Goldhoorn tietää, mitä pitää tehdä. Vaikuttaa siltä, että Afišassa osa haastateltavista saa auktoriteettiaseman, ja mahdollisuuden puhua suoraan ilman välikäsiä tai kritiikkiä. Venäjä näyttäytyy Goldhoornin puheessa kehittymättömänä tai väärällä tavalla kehittyneenä. Venäjä rinnastetaan Kiinaan, ja molemmat maat esitetään jälkeensä jääneinä, sillä ne tekevät jotakin, mistä *kaikki ovat luopuneet*. Goldhoorn mainitsee, että *jopa* Itä-Eurooppa on kaupunkisuunnittelussa Venäjää edellä. *Jopa* viittaa siihen, että asiat ovat Venäjällä todella huonosti, sillä Goldhoornin ilmeisen kehittymättömänä pitämä Itä-Eurooppakin on Venäjää edellä. Ekologiset syyt eivät toistaiseksi ole olleet Venäjällä kovin yleisiä perusteluja, eikä esimerkiksi ilmastonmuutosta ole otettu yhtä vakavasti kuin länsimaissa. Myös Goldhoornin mukaan ekologia on Venäjällä unohdettu, sillä kaupunkeja ei rakenneta kompaktisti.

Yksi osoitus vallanpitäjien mielivaltaisesta toiminnasta ja siihen kohdistuvasta kritiikistä on juttu, joka käsittelee venäläisen Moskovski korrespondent -lehden julkaisemaa juttua, jossa kerrottiin presidentti Putinin joidenkin lähteiden mukaan menneen naimisiin voimistelija Alina Kabajevan kanssa. Pian julkaisemisen jälkeen lehden internetsivut suljettiin, minkä vuoksi Afišan haastattelema apulaispäätoimittaja vaikuttaa pettyneen koko yhteiskuntaan (esimerkki 18).

- (18) Meitä ällötti kirjoittaa Lužkovista, halusimme vain kokeilla, voisiko Venäjällä olla keltaista lehdistöä. Osoittautui, että ei voi, ja se juuri oli tarkoitus osoittaa. Venäjällä ei voi olla keltaista lehdistöä, sillä keltainen lehdistö on demokratian merkki. (A11)

Järjestyksen diskurssin perusteella Afišassa näyttää olevan halua asettua vastakkain Moskovassa pitkään jatkuneen kulttuurin ja politiikan kanssa. Korruptioepäilyistä ja lähipiirin suosimisesta kuuluisa Juri Lužkovin aikainen hallinto on selkeästi jotakin, mihin Afiša ei halua samaistua. Se vaikuttaa edustavan lehdelle vastakkaisia arvoja, kuten taantumusta ja arvokonservatismia. Afišan asemoitumista suhteessa Lužkovin hallintoon kertoo esimerkiksi se, että lehti on kirjoittanut muun muassa Moskovan homoklubista ja Moskovan lähistöllä sijaitsevan Himkin suojelumetsän puolesta. Entinen pormestari sen sijaan pyrki järjestelmällisesti rajoittamaan seksuaalivähemmistöjen paraita, ja Himkin tammimetsän läpi olisi hänen mielestään saanut rakentaa kiistellyn valta-

tien Pietarin ja Moskovon välille (ks. esim. Berseneva & Tumanov 2010 ja Bolotova & Botšarova 2010). Vaikka edelliset esimerkit ovat suureksi osaksi olleet Afišassa haastateltujen ihmisten puhetta, ne kertovat siitä huolimatta jotakin itse lehdestä. Esimerkkien valossa tietynlaisia ajatuksia ja suhtautumista Venäjään esiintyy Afišassa verrattain usein, ja linja Lužkovin hallintoon tulee hyvin selväksi toistuvien kriittisten artikkelien kautta. Kriitikki liittyy myös journalistisiin käytäntöihin, kuten haastateltavien valintaan. Afišassa pääsevät esiin toistuvasti Moskovon nykytilanteeseen kriittisesti suhtautuvat henkilöt, joille myös annetaan paljon tilaa ja usein vapaus puhua suoraan.

Diskurssin kriittisessä asennoitumisessa Venäjään ja järjestyksen kaipuussa kuitenkin tapahtuu käänne, kun puhujina ovat länsimaiset ihmiset. Vuonna 2010 Afiša haastatteli 15 Moskovassa työskentelevää ulkomaista ihmistä. Artikkelin ingressin perusteella jutussa ihmetellään sitä, miten länsimaisissa kaupungeissa asuvat ihmiset ovat valmiita muuttamaan Afišan usein kritisoimaan Moskovaan (esimerkki 19).

- (19) Jos kysyy moskovalaisilta, mitä mieltä he ovat kaupungistaan, joka toinen vastaa, että täällä on epämukavaa, liikaa autoja ja ihmisiä, likainen ilma, huonoa arkkitehtuuria ja ylipäänsä parasta olisi asua mahdollisimman kaukana täältä. Heidän lisäksi on olemassa paljon ihmisiä, jotka jättävät New Yorkin, Pariisin, Lontoon ja Rooman – vain, jotta saisivat asua ja työskennellä Moskovassa. (A42)

Syy siihen, miksi haastatellut ekspatriootit haluavat asua Moskovassa, selviää haastattelusta. Ulkomaalaisten silmissä ne epäjärjestykseen liittyvät Moskovon piirteet, jotka ärsyttävät paikallisia, ovatkin kiinnostavimpia ja jopa syy muuttaa Moskovaan. Esimerkeissä 20 ja 21 Moskovaan liitetyt piirteet ja fraasit, kuten *kukaan ei katso kelloa* ja *eksoottisuus* kertovat siitä, mikä ulkomaalaisia vetää Moskovaan: epäjärjestys ja erilainen kulttuuri kuin lännessä, johon puolestaan liittyvät sanonnat *aikataulujen mukaan*, *laki ja järjestys*, *tappavan tylsää* sekä *yksinkertaista ja ymmärrettävää*. Järjestyksen puutteen takia moni haastateltava pitää Venäjää mielenkiintoisena ja yllätyksellisenä paikkana. Länsimainen järjestys, lainmukaisuus ja suunnitelmallisuus näyttäytyvätkin nyt negatiivisina piirteinä, kuten kahden englantilaisen haastateltavan kommentoissa esimerkeissä 20 ja 21.

- (20) Nykyisin ajattelen, että Moskova on parempi kuin Lontoo. Se johtuu siitä, että Lontoossa olemme tottuneet elämään aikataulun mukaan, lait ovat

tiukkoja ja kaikki noudattavat niitä. Toisaalta laki ja järjestys vallitsevat, toisaalta on tappavan tylsää. Täällä kukaan ei katso kelloa, kaikki heräävät silloin kun huvittaa, syövät silloin kun huvittaa ja se pätee kaikkeen! (A42)

- (21) Minulle elämä Englannissa olisi varmaankin yksinkertaisempaa ja ymmärrettävämpää, mutta pidän siitä, että täällä kaikki muuttuu koko ajan, jokainen päivä on ennustamaton ja mahdollisuuksia on enemmän. (A42)

Yllättäen Moskova ei enää olekaan hankala paikka asua vaan *ennustamaton* paikka, jossa *mahdollisuuksia on enemmän, kaikki muuttuu koko ajan ja kaikki tekevät mitä huvittaa*. Periaatteessa kyse on samoista asioista, joita aikaisemmin kritisoiitiin, mutta nyt samat piirteet esitetään positiivisina. Esimerkit kertovat siitä, mikä ulkomaalaisia vetää Moskovaan: epäjärjestys ja erilainen kulttuuri kuin lännessä. Järjestyksen puutteen takia moni venäläinen näyttää olevan kyllästynyt Moskovaan, mutta samasta syystä länsimaiset haastateltavat pitävät kaupunkia mielenkiintoisena ja yllätyksellisenä paikkana. Ulkomaalaisten silmin epäjärjestys ei tee Moskovasta mahdotonta paikkaa asua, vaan kiinnostavan: siihen liittyy arvaamattomuutta, spontaaniutta ja vilpittömyyttä. Haastatteluissa myös Moskovon villi yöelämä ja 24 tuntia vuorokaudessa auki olevat palvelut ovat ulkomaisten mielestä usein osoitus siitä, että Moskova on aikatauluista vapaa vyöhyke ja paratiisi kelloon ja kalenteriin sidotulle länsimaiselle ihmiselle (esimerkki 20).

- (22) Täällä voi aina tehdä jotakin: kolmelta yöllä voi löytää ravintolan, neljältä yöllä ruokakaupan. Hyviä klubeja. Asuin Barcelonassa, joka on tunnettu yöelämästään, mutta täällä se on parempi. (A42)

Ulkomaalaiset haastateltavat yhdistävät Moskovaan toistuvasti jännittävyiden, mielenkiintoisuuden ja eksoottisuuden, joka itse asiassa tuntuu syntyvän yhteiskunnan puutteista: epäjärjestyksestä, toimimattomista rakenteista ja siitä, että lakeja ei noudateta eikä juuri mitään voi ennakoida. Kommenttien perusteella vaikuttaa siltä, että ulkomaalaiset tulevat Moskovaan ihmettelemään kaupungin erilaisuutta ja toivovat, että se pysyisi samanlaisen, kaoottisen ja mielenkiintoisen vastaisuudessakin, eikä muuttuisi tylsäksi länsimaaksi. Yksi Venäjään toistuvasti liitettävä piirre onkin jatkuva muutos (esimerkit 23 ja 24).

- (23) Venäjä, Moskova, ne ovat kuin Amerikka 50 vuotta sitten. Täällä on dynamiikkaa, jota on vaikea löytää muista kaupungeista, eikä ainakaan Italiasta. (A42)
- (24) Muutin Moskovaan 9 vuotta sitten Washingtonista. Sitä ennen oli käynyt täällä pari kertaa, ja pidin uskomattoman paljon moskovalaisesta jatkuvan liikkeen tunnusta, kaikki virtaa, kaikki muuttuu. (A42)

Nyt Moskova edustaa länsimaisille ihmisille eksoottista toiseutta, jota kulttuurinen globalisaatio ei vielä ole täysin pilannut. Esimerkissä 23 Moskovaa verrataan positiivisessa sävyssä 1960-luvun Amerikkaan, mikä viittaa siihen, että yhteiskunnan jälkeensä jääneisyys länsimaista on positiivinen asia. Stabiilius, josta haastateltavat saavat nauttia riittämiin kotimaissaan, on heidän puheissaan ei-toivottu piirre. Afišan internetsivuilla olevat lukijoiden kommentit eivät kuulu tutkimusaineistoon, mutta on hyvin kuvaavaa, että verkkokeskustelusta välittyä halveksunta. Yhden kommentin mukaan Moskovaa on helppo tulla ihastelemaan, kun on länsimainen palkka, tasokas keskusta-asunto ja länsimainen passi, jonka turvin pääsee pois milloin tahansa. Moskovalaiset sitä vastoin joutuvat asumaan ja elämään arkeaan keskellä ”eksoottista” kaaosta ja epäjärjestelmällisyyttä.

Ensin sijoitin edellä mainitut Moskovassa asuvista ulkomaalaisista kertovassa jutussa esiintyneet, venäläistä kulttuuria käsittelevät tekstikohdat globalisaatiokriittiseen diskurssiin, sillä niissä korostetaan Moskovan ja Venäjän kulttuurisia erityispiirteitä positiivisessa mielessä. Huomasin lopulta, että taustalla ovat samat järjestyksen ja epäjärjestyksen väliset jännitteet kuin järjestyksen diskurssissa yleensä. Vain näkökulma poikkeaa muista esimerkeistä. Kaiken kaikkiaan järjestyksen diskurssi kertoo, ettei Afiša ole pelkkä populaarikulttuurilehti, vaan siinä on myös useimmiten sanomalehtijournalismin liitettäviä kriittisiä ja yhteiskunnallisia piirteitä silloin, kun aiheena ovat Moskovan ongelmat. Kriitikki Moskovan viimeaikaista kehitystä kohtaan saattaa olla hyvin suoranaista. Yllättävää on Afišan valitseman linjan selkeys: samoihin piirteisiin kohdistuva kritiikki toistuu useasti, eikä vaihtoehtoisia näkökulmia Moskovaan juuri esiinny. Kirjoittelu on hyvin ongelmakeskeistä, mutta myös ratkaisuja etsitään. Silloin ratkaisuna on useimmiten tehdä, kuten länsimaissa on tapana tehdä.

3.2.3 Sivistyksen diskurssi

Sivistyksen diskurssin teemoja ovat taide ja kulttuuri, puhujia taiteilijat, galleristit sekä taiteen ja kulttuurin muut toimijat. Diskurssin perusajatus on, että länsimaissa taiteilijoita ja taidetta arvostavat niin ihmiset kuin valtiotkin, kun taas Venäjällä taiteen arvostus ja sivistys ovat hiipuneet. Diskurssin ajatus on sikäli kiinnostava, että esimerkiksi venäläinen kirjallisuus, kuvataide ja musiikki ovat perinteisesti lukeutuneet maailman arvostetuimpiin ja venäläiset taiteilijat ovat usein olleet taiteen edelläkävijöitä ja uudistajia. Diskurssin näkökulma kuitenkin on, että yhteiskunta on kaupallistunut ja pinnallistunut, ja taiteilijoiden tilanne vaikeutunut, kun ihmisillä ja yhteiskunnalla on uudet arvot. Toisin kuin länteen, Venäjään yhdistetään sellaisia piirteitä kuin barbaarimaisuus ja sivistymättömyys. Diskurssin taustalla vaikuttava ajatus on, että ”venäläinen sielu” on tukahdutettu uusilla, pinnallisilla arvoilla. Diskurssia ei kuitenkaan kannattane tulkita haitkailuksi takaisin Neuvostoliiton kulttuuri-ilmastoon sellaisenaan, vaikka siinä esiintyykin ”ennen kaikki oli paremmin” -tyyppistä ajattelua.

Diskurssissa ”lännellä” tarkoitetaan muita diskursseja selkeämmin läntistä Eurooppaa, Yhdysvaltoihin viitataan harvoin. Etenkin Saksaa käytetään toistuvasti esimerkkinä, kuten esimerkissä 20. Yksi Venäjään liittyvä toistuva piirre on taiteen ja taiteilijoiden tilojen puute. Esimerkiksi teatterifestivaali Territorijan järjestäjä Kirill Serebrennikov kertoo Afišan haastattelussa, että esimerkiksi Saksassa asiat ovat paremmalla tolalla (esimerkki 25).

- (25) Nythän on havaittavissa valtava taiteellisen maastamuuton virta, joka johtuu siitä, että Venäjällä ei ole työtiloja eikä tukia. Lahjakkuutemme lähtevät länteen, sillä yksin Saksassa on yhteensä 70 taiteilijaresidenssiä.
(A21)

Lause *Nythän on havaittavissa...* esittää yleisesti tiedossa olevana asiana sen, että taiteilijat lähtevät Venäjältä länteen. *Valtava taiteellisen maastamuuton virta* kuulostaa draamaattiselta ilmaukselta sille, että venäläistaiteilijat etsivät mahdollisuuksia ulkomailta. Kielteinen ilmaus taiteilijoiden kansainväliselle liikkumiselle kertoo siitä, että taiteilijat eivät kommentin perusteella lähde omasta tahdostaan vaan pakon edessä, sillä Venäjällä yhteiskunta ei tue ja arvosta taiteilijoita tarjoamalla heille *työtiloja ja tukia*. Lännessä ja

etenkin Saksassa taiteilijoita kuitenkin arvostetaan. Tämä on diskurssin perusajatus: länsimaissa taiteilijoiden merkitys on ymmärretty, ja heidän työtään arvostetaan. Venäjällä sen sijaan on vaikeaa työskennellä taiteilijana. Afišassa haastatellut taiteilijat ovat usein ihmisiä, jotka tekevät jotakin muuttaakseen tilannetta: järjestävät Serebrennikovin tavoin festivaaleja ja biennaaleja, tuovat kansainvälisiä vaikutteita ja avaavat gallerioita tai ainakin puhuvat uusien gallerioiden ja museoiden avaamisen puolesta.

Diskurssi liittyy teoriaosassa esiteltyyn venäläisen keskustelun juonteeseen, jonka mukaan yhteiskunta ja kulttuuri ovat pinnallistuneet ja kaupallistuneet Neuvostoliiton jälkeisenä aikana, mikä on johtanut tavallaan ojasta allikkoon, yhdestä hallitsevasta ideologiasta toiseen. Neuvostoliiton aikana taiteilijoita lähti Venäjältä pakoon sosialismin tiukkaa sääntelyä, ja sivistyksen diskurssin väitteen mukaan nyt taiteilijat lähtevät länteen pakoon taiteen vähäistä arvostusta, jonka diskurssissa usein nähdään liittyvän uusiin, kaupallisiin ja pinnallisiin arvoihin. 1960-luvulla uransa aloittaneen, Saksassa asuvan venäläistaiteilijan Ivan Tšaikovin (esimerkki 26) mukaan Saksassa valtion lisäksi myös tavalliset ihmiset arvostavat taidetta, toisin kuin Venäjällä.

- (26) millaisella kunnioituksella Saksassa onkaan suhtauduttu ensimmäisen sodanjälkeisen sukupolven taiteilijoihin – -: valtio järjestää heille näytteilyitä ja osoittaa eri tavoilla arvostavansa heitä, omaa kulttuuriaan ja historiaansa. Jopa tällä tavalla: luokseni tuli maalari maalaamaan seinän. Taulut nähdessään hän kysyi ”Oletteko taiteilija?” Ja miten kunnioittava sävy hänen äänessään olikaan. Entä meillä? Taiteilija – sehän on melkein haukkumasana! (A5)

Esimerkissä tulee ilmi sama kritiikki valtiota kohtaan kuin edellisessä esimerkissä. Esimerkin 26 perusteella valtion lisäksi Venäjällä myös yksittäiset ihmiset suhtautuvat taiteilijoihin jopa halveksuvasti. Kommentissa toistuu sana *kunnioitus*, jolla Tšaikovin mukaan Saksassa suhtaudutaan taiteilijoihin, mutta Venäjällä ei. Kuvaavaa on, että Tšaikov itsekin on muuttanut pois Venäjältä. Myös Moskovassa järjestettävästä Nuoren taiteen biennaalista kertovassa artikkelissa taiteilijat ja kriitikot vaikuttavat turhautuneilta Venäjän tilanteeseen. Biennaalin ajatellaankin piristävän kulttuuria. Keskustelussa pohditaan sitä, että länessä on paljon biennaalin kaltaisia instituutioita, jotka eivät ole taloudellisesti tai taiteellisesti liian kapeakatseisia tai ”fundamentalistisia”. Keskustelijoiden mielestä Venäjällä on vähemmän mahdollisuuksia. Etenkin kuraattori Andrei Je-

rofejev on suivaantunut siitä, että Venäjällä ollaan kaavoihin kangistuneita, eikä mitään normaalia poikkeavaa hyväksyttyä edes taiteen nimissä (esimerkki 27).

- (27) Meidän maassamme nuorta taidetta eivät tue vallanpitäjät eikä yhteiskunta. Yleinen mielipide ei hyväksy käytösnormeista ja lainsäädännöstä poikkeamista eikä sitä, että nämä poikkeustapaukset saattavat osoittaa lahjakkuutta. Meillä ei synny sex, drugs and rock'n'roll -ajatteluun perustuvaa arvomaailmaa, vaikka länessä sellaista on. Täällä ajatellaan, että sellaisia asioita tapahtuu, koska ihmisluonto on valitettavasti hallitsematon. Sen vuoksi nykytaiteilijoiden on rakennettava itselleen oma häkki, jossa sekoilla ja normalisoida itsensä lääkkeillä, ja kaikkein villemmät on neutralisoitava kokonaan. Ja sitten tie gallerioihin ja museoihin on auki. (A33)

Jerofejevin haikailu *sex, drugs & rock'n'roll -ajattelun* perään tuskin tarkoittaa kirjaimellisesti sitä, että taiteilijoiden pitäisi alkaa käyttää huumeita. Se lienee pikemminkin kiertoilmaisu sille, että Venäjällä on hänen mielestään kapea ja perinteinen käsitys siitä millainen taiteilijan on oltava, ja millaista taiteen on oltava. *Häkillä, jossa sekoilla*, Jerofejev puolestaan viitanee siihen, että yhteiskunta ei hyväksy poikkeuksellista käytöstä. Suhtautuminen taiteilijoihin on jälleen asia, joka erottaa venäläiset ja Venäjän *lännestä*, jossa siedetään enemmän poikkeavaa käytöstä.

Tämän vuoksi biennaali on taiteilijoiden mielestä tarpeen: silloin pääsevät esille ne nuoret, venäläiset taiteilijat, jotka ovat lahjakkaita, mutta joita kapeakatseinen yhteiskunta ei ymmärrä. Etenkin silloin, kun Afšassa käsitellään nykytaidetta, näyttää siltä, että länsi edustaa monipuolisuutta ja arvostavaa suhtautumista taiteeseen ja kulttuuriin. Vaikka Venäjään länsimaissa usein yhdistetään henkevyys ja taiteen ja kulttuurin arvostus, venäläistaiteilijoiden kommenttien perusteella asetelma on kääntynyt pääläelleen. Yksi molempina vuosina toistunut aihe oli kunnollisen nykytaiteen museon puuttuminen Venäjältä. Se tulee esiin esimerkiksi silloin, kun toimittaja keskustelee liikemiehen, galleristin ja kulttuurisäätiö Art-Hronikan johtajan Šalva Breusin kanssa siitä, pitäisikö Moskovaan saada Guggenheim-museo (esimerkki 28).

- (28) [toimittaja]: – Minusta tuntuu, että museoissamme on jo tarpeeksi kävijöitä. Mutta eikö Moskova ole houkutteleva myös ilman supernykyiskaista museota?
[Breus]: – Tuo on syvä väärinymmärrys. Turismin kannalta Moskova poikkeaa perustavanlaatuisella tavalla monista eurooppalaisista kaupun-

geista. Ja jos verrataan kaupunkien sijasta maita, häviämme hirvittävästi. Millaisia vetonauloja meillä on? Punainen tori? 12 miljoonan asukkaan kaupungiksi täällä ei ole mitään nähtävää. On eri asia, jos olet kotoisin Orenburgista, mutta mitä tekemistä täällä on ulkomaalaisille? Millaisesta nykyaikasta voi puhua maassa, jossa ei ole yhtä ainutta nykyaikaista museota? (A26)

Esimerkissä nykyaikaisen museosta ei puhuta taiteen vaan turismin näkökulmasta. Toimittaja kysyy, onko Moskova houkutteleva, ja Breus vastaa, millainen Moskova on turismin kannalta. Esimerkin valossa nykyaikaisen museo ei siis olisi tärkeä venäläisten itsensä vaan matkailijoiden vuoksi. Samanlaista keskusteluahan käytiin suomalaisessa mediassa siitä, pitäisikö Helsinkiin saada Guggenheim-museo. Yksi yleinen kysymys oli, onko museo tärkeä helsinkiläisille vai turisteille. Myös Afišan toimittajan kysymys siitä, tarvitaanko Moskovaan todella uutta museota, on selkeästi kriittinen. Saattaakin olla, että Guggenheim edustaa liian kaupallista valtavirtaa, kun taas Afišan linjana on nostaa esiin myös vaihtoehtokulttuuria ja yksilöllistä kaupunkikulttuuria. Joka tapauksessa Afiša pitää yllä keskustelua nykyaikaisen tilasta. Nuorten aikuisten lehtenä ja kaupunkilehtenä Afišassa on paljon esillä sellainen taide ja kulttuuri, jonka oletetaan kiinnostavan nuoria lukijoita, ja nykyaide on todennäköisesti myös nuorta yleisöä houkutteleva aihe. Perinteinen tai klassinen korkeakulttuuri saavat vähemmän tilaa kuin kokeellinen nykyaide. Useista jutuista syntyy käsitys, että nykyaikaisessa Venäjä on jäänyt jälkeen länsimaita, joissa taiteen kirjo on laajempi ja taiteeseen myös suhtaudutaan avoimemmin. Nykyaikaisen museon puutteesta puhuu myös performanssitaiteilija Anatoli Osmolovski (esimerkki 29).

- (29) Gorbatšovin kaudella mihin tahansa kokeelliseen suhtauduttiin hyvin positiivisesti. Mutta vuoden 1991 jälkeen se loppui. Ei minkäänlaisia festivaaleja, ei minkäänlaista uteliaisuutta, eikä minkäänlaisia kokeiluja, maa vajosi hirveään masennukseen – – – Sanalla sanoen, meillä on yhä valtava ongelma: ei suurta ja näyttävää nykyaikaisen museota. Mitä bolševikit tekivät valtaan päästyään? Perustivat seitsemän nykyaikaisen museota heti toisena määräyksenään. (A3)

Menneisyyteen viittaaminen on diskurssissa yleistä. Tuntuu kuitenkin todennäköiseltä, että menneisyyden hyvien puolien korostamisella ei pyritä väittämään, että Neuvostoliitossa kaikki oli paremmin vaan osoittamaan, kuinka huonosti asiat ovat nyt. Taiteilijoiden asema Neuvostoliitossa oli kuitenkin hyvin rajoitettu, ja samoin silloin moni taiteili-

ja lähti länteen, jos vain pääsi. Osmolovskin kommentin voi ajatella sitä vastoin osoittavan, että jopa Neuvostoliitossa taiteen arvostus oli osittain korkeammalla kuin nykyisin, sillä jotakin on viime aikoina, esimerkin 29 perusteella 1990-luvulla, mennyt Venäjällä pieleen. Diskurssissa siihen tarjotaan yleensä kahta selitystä: ihmisten kiinnostuksen vähenemistä, kuten Osmolovski, tai yhteiskunnan kaupallistumista ja taiteen unohtumista sen vuoksi. Silloin tällöin Afišassa myös pohdittiin sitä, miksi venäläinen kulttuuri on jäänyt jälkeen länsimaista. Yksi selitys on se, että Venäjä on yhä liian eristynyt kansainvälisiltä vaikutteilta, eikä Venäjällä seurata kansainvälisiä tuulia. Tätä selitystä tarjoaa esimerkiksi kirjailija Mihail Šiškin (esimerkki 30).

- (30) [Toimittaja]: Mistä uskotte johtuvan, ettei venäläinen kirjallisuus pysty tuottamaan kansainvälistä hittiä, kuten *Ruusun nimi* tai *Sadan vuoden yksinäisyys*?

[Šiškin]: Sata vuotta sitten Venäjä oli maailmankirjallisuuden keskus. Jasnaja Poljanaa kumarrettiin kuin pyhää maata. Sitten muutaman sukupolven ajan venäläinen proosa haukkoi happea ja muuttui paikalliseksi, mikä on tuttu ilmiö: kun ihmiset istuvat kopperossa tarpeeksi kauan, heidän kiinnostuksensa siihen, mitä on telkien takan lopahtaa, ja he luovat oman, käsittämättömän, tuntemattoman ja eristyneen alakulttuurinsa. Venäläistä kirjallisuutta vaivaavat yhä paikalliset, eksoottiset ongelmat, jotka ovat säilyneet valvonnan alla istuttujen vuosikymmenten ajan. Uusi venäläinen romaani löytää lukijoita maailmalta vain, jos venäläiset kirjailijat lopettavat kirjoittamisen Venäjästä ja alkavat kirjoittaa ihmisestä. Ei ole tärkeää, ovatko sankareiden nimet venäläisiä vai marsilaisia. Kun venäläiset tai saksalaiset lukevat Bolkoniskista ja Bezuhovista, he eivät lue muinaisista venäläisistä ritareista ja kreiveistä, vaan he lukevat itsestään.⁶
(A34)

Jo toimittajan kysymys viittaa siihen alkuoletukseen, että venäläisessä kirjallisuudessa on jotakin pielessä verrattuna länsimaiseen kirjallisuuteen. Šiškin tarjoaa toimittajan väitteen perusteluksi sitä, että neuvostoaika on pilannut venäläisen kulttuurin eristämällä taiteilijat kansainvälisistä vaikutteista, eikä eristyksestä ole vielääkään päästy eroon. Ko-ko keskustelun oletuksena on, että venäläisen kirjallisuuden pitäisi löytää kansainvälinen lukijakunta, kuten länsimainenkin kirjallisuus (*Ruusun nimi* tai *Sadan vuoden yksinäisyys*) on löytänyt. Osassa esimerkeistä menneisyydestä on puhuttu positiiviseen sä-

⁶ Jasnaja Poljana on Leo Tolstoin kotimuseo, Bolkonski ja Bezuhov Tolstoin Sodan ja rauhan henkilö-hahmoja.

vyyn, mutta nyt menneisyys näyttäytyy takkana, jonka takia Venäjällä ei osata kirjoittaa kansainvälisesti kiinnostavaa kirjallisuutta.

Koska Afiša on kaupunkilehti, sen yksi tavoite on yksinkertaisesti esitellä ajankohtaisia ihmisiä, jotka ovat esimerkiksi avanneet gallerian, joilla on avautumassa taidenäyttely, tai joiden esityksellä tai elokuvalla on ensi-ilta. Oikeastaan ainoa kerta, kun Afišassa vuosina 2008 ja 2010 haastateltiin poliitikkoa tai päättäjää, joka omalta osaltaan on vastuussa venäläisestä kulttuuripolitiikasta, on Eremitaašin suuresta kasvojenkohotuksesta kertova, vuonna 2008 julkaistu juttu. Haastateltavana on Eremitaašin johtaja sekä presidentti Putinin avustaja ja neuvonantaja Mihail Piotrovski. Jutun punainen lanka on, miten Eremitaašin kävijämäärät saadaan nousemaan. Toimittaja suhtautuu kuitenkin kriittisesti esimerkiksi museon kampanjaan, jossa taidemuseon kokoelmiin kuuluvien teosten kuvia painettiin Coca-Cola-tölkkien kylkeen. Piotrovski tulistuu kritiikistä, ja kommentin perusteella hän on huomannut saman seikan kuin useat taiteen vähäistä arvostusta kritisoivat taiteilijat (esimerkki 31).

- (31) – Jos ihminen joka kerta tölkin ostaessaan tulee ajatelleeksi kulttuuriperintöä, tämä ei ole ollut turhaa. Kulttuurinen villiintyminen yhteiskuntamme kaikilla tasoilla tekee tästä tehtävästä ajankohtaisen ja tärkeän, Piotrovski jatkaa. (A4)

Kun taiteilijat usein syyttävät Venäjän kulttuurin huonosta tilasta valtiota ja kulttuuripolitiikkaa, Piotrovskin kritiikki kohdistuu Venäjän kansalaisiin, joiden hän ajattelee olevan *kulttuurisesti villiintyneitä*. Villiintymisen takia kaikki keinot on Piotrovskin mukaan käytettävä. Hieman positiivisemmin venäläisen kulttuurin tulevaisuuteen suhtautuu Lontoossa pitkään asunut liikemies Roman Abramovitšin vaimo Daša Žukova haastattelussa, jossa hän kertoo Moskovaan perustamastaan nykytaiteen museo Garagesta. Kosmopoliittina esiintyvän Žukovan kommentista välittyy lempeä, joskin hieman ylimielinen suhtautuminen kotimaahan, jossa nykytaidekulttuuri on vasta lapsenkengissä verrattuna Žukovalle tuttuun Englantiin (esimerkki 32).

- (32) Nyt Moskovassa on etenkin nuorten keskuudessa herännyt valtava kiinnostus nykytaidetta kohtaan. Tilannetta voi verrata 1990-luvun alun Englantiin. (A19)

Vieläkin positiivisemmin venäläisen kulttuurin ja etenkin populaarimusiikin tilaan ja tulevaisuuteen suhtautuu muusikko, Megapolis-rockyhtyeen keulahahmo Oleg Nesterov, joka on tehnyt musiikkia jo 1980-luvulta asti (esimerkki 33)

- (33) Tämähän on rajoitettujen yhteyksien ja huonojen teiden maa. Informaatio ei päässyt perille tänne asti, nuoret ihmiset oli eristetty kulttuurisista prosesseista. – – – Nyt asiat ovat aivan toisin: mitä tahansa kulttuurista informaatiota tänne saapuukin, nuoret ihmiset käyttävät ja työstävät sitä, tilanne muuttuu silmissä. Vielä kaksi vuotta sitten englanniksi laulavilla bändeillä ei ollut mitään mahdollisuuksia. – – Nyt, jos haluaa laulaa englanniksi, antaa mennä vaan. Kaikki on vasta alussa, jokin trendi on aistittavissa. Juuri näin me pääsemme mukaan maailmanlaajuiseen kehitykseen. (A8)

Žukovan ja Nesterovin kommenteissa Venäjän tulevaisuus on jälleen sukupolvikysymys ja muutos nuorten ihmisten harteilla: nuoret ovat niitä, jotka saavat venäläisen kulttuurin kukoistamaan, vaikka Žukovan mukaan Venäjä onkin 20 vuotta jäljessä Englantiin verrattuna. Nesterovin kommentista taas välittyy sivistyksen diskurssissa hyvin yleinen positiivinen kuva kulttuurisesta globalisaatiosta, sillä kommentin perusteella vain pääseminen mukaan globaaleihin (käytännössä läntisiin, sillä Nesterov puhuu etenkin englanniksi laulamisen mahdollisuudesta) virtauksiin tekee venäläisestä populaarimusiikista hyvää. Ajatus on hieman samantapainen kuin kirjailija Šiškinillä aiemmin: venäläisen kulttuurin on päästävä pois eristyksistä ja paikallisuudesta.

Kiinnostavaa sivistyksen diskurssissa on se, että oikeastaan yhdessäkään kommentissa lukuun ottamatta kirjailija Šiškinin kommenttia venäläisen kirjallisuuden tilasta venäläisen taiteen ja kulttuurin kehnona pidettyä tilaa ei laiteta taiteen tai taiteilijoiden itsensä syyksi. Sitä vastoin kommenttien perusteella Venäjällä kyllä riittää lahjakkaita taiteilijoita, mutta yhteiskunta ja joskus myös venäläiset ihmiset esitetään taiteen menestymisen esteenä. Hieman samalla tavalla kuin aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa, sivistyksen diskurssissa yhteiskunnan ajatellaan olevan luovien ihmisten itsensä toteuttamisen esteenä, mikä taas näyttää johtaneen siihen, että venäläiset taiteilijat lähtevät jälleen ulkomaille. Toistuvasti Afišassa ilmenevät negatiiviset käsitykset venäläisen taiteen ja sivistyksen tilasta saattavat johtua siitä, että Afišassa korostuu nykytaide. Venäjällä, jossa taideopetus ja taide ylipäänsä saattaa olla länsimaihin verrattuna melko tradi-

tionaalista ja arvostetuin taide usein enemmän esteettistä kuin käsitteellistä, nykyaiteen saattaa hyvinkin olla vaikea löytää laajaa yleisöä ja vakiinnuttaa asemaansa. Afišan agendana vaikuttaa olevan korostaa nykyaiteen merkitystä.

3.2.4 Periferian diskurssi

Periferian diskurssin asetelma on hieman erilainen kuin kolmessa edellisessä. Diskurssissa ei verrata suoraan Venäjää ja länttä, vaan se ilmentää yhtä Venäjällä esiintyvää tapaa suhtautua länsimaihin. Samalla diskurssi kuitenkin tulee liittäneeksi tiettyjä piirteitä sekä Venäjään että länteen. Diskurssissa Venäjä esitetään lännen ylimielisyyden väärinymmärrettynä uhrina, jota maailmalla pidetään jälkeenhääneenä. Aikaisemmat diskurssit ovat ilmentäneet enimmäkseen positiivista suhtautumista länteen ja toiveita ja ehdotuksia, joiden mukaan Venäjänkin pitäisi pyrkiä ottamaan länsimaista mallia. Venäjään sen sijaan on yhdistetty esimerkiksi yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ongelmia, jotka ovat tämän toivotun kehityksen tiellä.

Periferian diskurssissa ei puhuta niinkään Venäjän ominaisuuksista, vaan siitä, miten Venäjään suhtaudutaan. Avainsana on arvostus, jota länsimaiden toivottaisiin Venäjää kohtaan osoittavan. Toisaalta diskurssi kuvaa alemmuuden tunnetta, toisaalta itsekunnioitusta, jonka vuoksi länsimaiden alentavana pidetty suhtautuminen koetaan loukkauksena, kuten arkkitehti Nikolai Lyzlovin kommentissa, joka kuuluu Moskovon suuria rakennushankkeita listaavaan juttuun (esimerkki 31). Artikkelissa esitellään kuvien kanssa useita Venäjälle suunnitteilla olevia rakennuksia, minkä jälkeen arkkitehdit ja asiantuntijat kommentoivat niitä lyhyesti. Lyzlov kommentoi arkkitehti Norman Fosterin toimiston suunnittelemaa Kristallisaari -rakennusta (esimerkki 34).

- (34) Nikolai Lyzlov, arkkitehti: Loukkaava projekti. Sir Norman Foster on jo ennen Venäjää ehdottanut samaa Pekingiin ja Astanaan, missä projekti miellytti ja se hyväksyttiin. Siten samanlaisia rakennuksia tulee itse asiassa kolme. On loukkaavaa, että eurooppalaiset suhtautuvat meihin kuin kolmannen maailman maahan. (A2)

Lyzlovin kommentti esittää eurooppalaiset ylimielisinä ja tietämättöminä. Kommenttiin sisältyy oletus, ettei Venäjä ole kolmannen maailman maa, kuten *eurooppalaiset* näyttävät luulevan, minkä vuoksi Fosterin projekti on *loukkaava*. Samalla Lyzlov tulee lei-

manneeksi Venäjän itäiset naapurit Kiinan ja Kazakstanin kolmannen maailman maiksi. Kommentti erottaa Venäjän sekä lännestä että idästä: Lyzlov puhuu ”eurooppalaisista” toisina, ja erottaa Venäjän myös maan itänaapureiden kulttuureista. Lyzlovin kuvaama loukatuksi tulemisen tunne on periferian diskurssin tyypillinen piirre, ja kuten esimerkiksi 34, usein länsimaiden suhtautumisen ajatellaan johtuvan ylimielisestä ja tietämättömyydestä asenteesta. Se, että Lyzlov puhuttelee arkkitehtia etuliitteellä *sir*, vaikuttaa koheteliaisuudeksi naamiodulta halveksunnalta, jolla on tarkoitus kuvata eurooppalaista ylimielisyyttä. Hieman samalla tavalla lännen suhtautumista Venäjään kuvaa Afišan päätoimittajana toiminut Juri Saprykin vuonna 2010 julkaistussa jutussa, jossa hän keskustelee useiden asiantuntijoiden kanssa siitä, miten Moskovasta voisi tehdä suosittu matkailukohteen (esimerkki 35). Saprykin on loukkaantunut brittiläisen Monocle-lehden asenteesta. Lehti on listannut maailman parhaita kaupunkeja. Keskustelussa on mukana myös Monoclen Moskovon-kirjeenvaihtaja John Walker.

- (35) Vähät sitä, että 25 kaupungin listassa ei ollut yhtäkään venäläistä kaupunkia, mutta että Monoclen toimitus katsoi tarpeelliseksi kirjoittaa asiasta erityisen perustelun. Se ilmoitti, että Moskova on kaupunki, jossa saat maksaa 300 000 euroa kopperosta betonitornissa, josta on näkymä sähköasemalle. Liikenne on täällä kamalaa, korruptio hirvittävää, ja palvelu vastenmielistä. Täällä on paljon hyviä ravintoloita, mutta kaikki ne ovat kamalan kalliita, eikä yksikään ole erityisen loistava. On omat hyvät puolensa, kuten uskomattoman kiihkeä yöelämä, mutta päivisin ei ole mitään nähtävää. Ja jotta Moskova pääsisi tälle listalle, on tehtävä liuta radikaaleja muutoksia, mikä ei luultavasti onnistu tällä vuosisadalla. Koko kaupunkisuunnittelu, hallinto ja ennen kaikkea täällä asuvien ihmisten mentaliteetti on uudistettava. Sanopa, John, onko Moskovassa tämän lisäksi jotakin sellaista, mikä erottaa kaupungin positiivisessa mielessä Kööpenhaminasta, Zürichistä tai muista listalla olevista kaupungeista? (A37)

Juttu on kirjoitettu keskustelun muotoon, eikä siinä ole toimittajan raportointia, vaan pelkkää suoraa puhetta keskusteluun osallistuneilta matkailu- ja kulttuurialojen ihmisiltä. Saprykinin kommentin lopun kysymys vaikuttaa piikittelyltä Monoclen toimittajalle, sillä lehti ei ole keksinyt Moskovasta mitään positiivista sanottavaa. Toisaalta Saprykin on itsekin kolumneissaan puuttunut Moskovon huonoihin puoliin. Mielenkiintoista onkin, että vaikka Afišassa on julkaistu artikkeleja, joiden pääasiallinen tarkoitus on Moskovon vikojen listaaminen, asenne muuttuu, kun kritiikki tulee Venäjän ulkopuolelta. Vaikuttaa siis siltä, että Moskovon haukkuminen on Afišassa kyllä suotavaa, kunhan

kriitikkona on lehden oma toimittaja tai venäläinen haastateltava. Yksi diskurssin ydinajatus on Saprykininkin kommentissa ilmi tuleva oletus, että länsimaissa Venäjästä on vaikea löytää mitään positiivista. Samaan asiaan kiinnittää huomiota Afišan toimittaja, joka haastattelee yhdysvaltalaista tietokirjailijaa Jared Diamondia. Diamondilta on juuri ilmestynyt teos nimeltä *Romahdus. Miten yhteiskunnat päättävät tuhoutua tai menestyä*. Toimittaja haastaa Diamondin kysymyksillään siitä, että tämä on tulkinut Neuvostoliiton roolia maailmassa liian negatiivisesti (esimerkki 36).

- (36) [toimittaja] – Kirjassanne kutsutte Neuvostoliiton hajoamista muutaman kerran ”romahdukseksi”, kun toisaalta on sanottu, että siirtyminen merkinatalouteen salli Venäjän säilyttää oman identiteettinsä muuttuvassa maailmassa. Oletteko varma siitä, että olemme esimerkki totaalaisesta tappiosta?

[Diamond] – Se onkin hyvä kysymys, johon jo itsessään sisältyy ajatus, että romahdus ei tarkoita totaalista tappiota. Kyllä, Venäjä kävi läpi romahduksen – poliittisen ja taloudellisen järjestelmän romahduksen –, ja Venäjän väestö vähenee, mutta pitkällä aikavälillä vaikutukset voivat olla myös positiivisia.

[toimittaja] – Mitä maailma voisi oppia venäjän historiasta? Onko Venäjä vain varoittava esimerkki? (A18)

Toimittaja vaikuttaa toivovan, että Diamondkin suhtautuisi Venäjään enemmän Venäjän itsensä näkökulmasta. Toimittaja käyttää hieman samanlaista retoriikkaa kuin Saprykin, joka tivasi keskusteluun osallistuneelta Monoclen toimittajalta, eikö Moskovasta löydy mitään positiivista. Samoin esimerkissä 36 toimittaja tivaa, onko Diamond *varma*, ettei Venäjän historiasta löydy positiivisia puolia, ja onko Venäjä *vain varoittava esimerkki*. Periferian diskurssi muodostuu puhetavoista, joissa länsimaiden oletetaan suhtautuvan Venäjään alentavasti tai ymmärtämättömästi, mutta myös puheista, joissa Venäjään suhtaudutaan kuin eksoottiseen periferiaan. Tavallaan periferian diskurssi onkin vastaisku muissa diskursseissa ilmi tulleen, venäläisten itsensä esittämälle kritiikille. Periferian diskurssissa Venäjä näyttäytyy ainakin sivistyneempänä kuin mitä ylimieliset länsimaat ajattelevat. Toisaalta diskurssista välittyy uhriutumisen, jossa oma alemmuudentunto perustuu oletuksiin siitä, mitä muut ajattelevat. Diskurssin tavoitteena on nostaa omaa itsetuntoa ja esittää oletettu länsimainen suhtautuminen Venäjään naurettavassa valossa.

Esimerkkien perusteella länsimaiden suhtautuminen on tietämätöntä ja lähes imperialistisen ylimielistä.

Tällaista asennetta ilmenee silloin tällöin Afišan toimittajien kysymyksenasetteluissa tai reaktioissa haastateltavien vastauksiin. Vuonna 2010 Afiša haastatteli englantilaista Hot Chip -yhtyettä, joka oli tulossa keikalle Pietariin. Toimittaja asettuu poikkiteloin heti haastattelun alussa toteamalla, että bändi tuskin tuntee venäläistä musiikkia. Asenne tulee eksplisiittisesti esiin viimeistään kysymyksessä, joka koskee yhtyeen kiertuetta (esimerkki 37).

- (37) Ymmärrän, että levymyynnin kannalta Venäjä ei ole teille kaikkein kiinnostavin maa. Ja ennen Pietaria teillä on pitkä kiertue Brasiliassa, Argentiinassa ja Kolumbiassa. Onko tämä jonkinlaista hyväntekeväisyyttä? (A41)

Esimerkissä 37 toimittajan kysymyksessä on sama sävy kuin arkkitehti Lyzlovin kommentissa, jonka mukaan länsimaissa Venäjää pidetään kehitysmaana. Toimittajan sävyllään kriittinen kysymys sisältää oletuksen, että yhtyeellä on erikseen kiertueet taloudellisesti kiinnostavissa maissa ja oma kiertue maissa, jotka kaipaavat hyväntekeväisyyttä, kuten Etelä-Amerikassa ja Venäjällä. Haastateltava vastaa hieman hämmentyneen kuuloisena todella pitävänsä esimerkiksi Etelä-Amerikan maista. On epäselvää, miksi toimittaja tuntuu haastattelussa suhtautuvan Hot Chiپیin kovin negatiivisesti ja ivallisesti. Kun haastateltu bändin jäsen mainitsee muusikko ja tuottaja Brian Enon, toimittaja toteaa, että ”1980-luvun lopussa hän tuotti venäläistä Zvuki Mu -bändiä, joka oli tunnettu ja omaperäinen, mutta te tuskin tunnette yhtyettä”. Haastateltava vastaa jälleen kommentista hämmentyneenä, ettei tunne lainkaan venäläistä musiikkia, mutta on lukenut esimerkiksi Dostojevskia.

Toisessa populaarimusiikkia käsittelevässä haastattelussa toimittaja vaikuttaa tietoisesti jättäneen haastateltavan stereotyyppistä suhtautumista Venäjään kuvaavat kommentit näkyviin. Haastattelu on tehty, koska punkbändi Sex Pistols on tulossa keikalle Venäjälle. Laulaja Johnny Lydon keskeyttää toimittajan ennen kuin tämä on saanut esiteltää itsensä (esimerkki 38).

(38) [toimittaja:] – Mister Lydon, minä...

[Lydon:] – Russki! Russki! En usko korviani. Fantastista. Minulle soittaa venäläinen toimittaja! Tiedätkö, minua on vaikea hämmästyttää. Olen ollut tällä alalla pitkään. Nähnyt paljon. Mutta siis TODELLAKIN Venäjälle – en valehtele, tämä ei ole vitsi, – haluan todella tulla. Russki, how are you? Ymmärsit, vai mitä? (A14)

Esimerkki osoittaa melko raadollista tapaa käyttää kysymys-vastaus-muotoista haastattelua. Yleensä suorat lainaukset on tapana kääntää puhekielestä kirjakiellelle, mutta nyt toimittaja on kirjoittanut keskustelun auki sellaisenaan ja jättänyt myös oman lauseensa kesken, kuten se ilmeisesti puhelimestakin jäi. Tarkoitushakuiselta vaikuttava ratkaisu näyttää lukijalle Lydonin suhtautumisen. Lydon muun muassa ihmettelee sitä, että venäläinen toimittaja ymmärtää englantia, ja toteaa, että vaikka häntä on vaikea hämmästyttää, Venäjä ja venäläinen toimittaja ovat jotakin todella eksoottista ja ihmeellistä. Lydonilla ja toimittajalla on haastattelussa selkeästi erimielisyyksiä: toimittaja tahotoisi puhua Sex Pistolsista ja musiikista, Lydon taas liittää kysymykset usein Venäjän ja länsimaiden välisiin kulttuurieroihin, ikään kuin toimittaja soittaisi vähintään ulkoavaruudesta ja luulee, että kaikki länsimaiseen populaarikulttuuriin liittyvä on Venäjällä suuri ihme. Kun toimittaja kysyy, onko Sex Pistols tehnyt paluun rahan takia, Lydonin vastaus on, että ”itsehan te myytte huumeita ja aseita koko maailmaan”.

Diskurssissa toiveena on, että länsimaiset ihmiset todella ottaisivat selvää venäläisestä kulttuurista ja yhteiskunnasta, eivätkä tekisi liian yksinkertaisia ja nopeita johtopäätöksiä. Tämä tulee ilmi myös venäläisen ravintoloitsijan Anatoli Kommin haastattelussa. Ranskasta takaisin Venäjälle muuttanutta Kommia haastatellaan Afišassa, koska hän on avannut Moskovaan ”maailman ensimmäisen venäläistä gourmet-ruokaa tarjoilevan ravintolan”. Vaikka ravintola on korkeatasoinen, Komm on antanut sen nimeksi *Varvary*, Barbaarit. Komm kertoo nimen taustalla olevan se, että länsimaissa venäläisiä pidetään barbaareina (esimerkki 39).

(39) Ei ole mikään salaisuus, että meitä on tähän asti pidetty barbaareina. Uusi ravintola onkin länteen suunnattua piikittelyä. On mahdollista, että he ovat joissakin asioissa oikeassa, mutta haluaisin että he tulisivat ravintolaani ja näkisivät, ettei kaikki täällä ole niin barbaarista. (A1)

Sanonta *Ei ole mikään salaisuus...* osoittaa, että Komm pitää länsimaisten ihmisten käsitystä Venäjästä tosiasiana. Esimerkissä 39 tiivistyy ajatus, että arvostelijoiden pitäisi tutustua Venäjään ennen kuin muodostavat mielipiteensä. Useista kommenteista välittyy esimerkin 36 tavoin ajatus, että länsimaiset ihmiset voisivat yllättyä siitä, etteivät venäläiset sittenkään ole villejä tai barbaareja, ja länsimainen ihminen saattaa löytää Venäjältä myös itselleen tuttuja piirteitä. Diskurssi on vastakkainen esimerkiksi sivistyksen diskurssille, että sen viesti tuntuu olevan, etteivät asiat niin huonosti ole Venäjälläkään – eivät ainakaan niin huonosti kuin länsimaissa joskus uskotaan.

3.2.5 Globalisaatiokriittinen diskurssi

Edelliset diskurssit ilmentävät ajattelua, joka Afišassa on melko yleinen silloin, kun puhutaan Venäjästä ja lännestä. Puheissa kiinnitetään usein huomiota Venäjän ongelmiin ja toisaalta länsimaiden positiivisiin piirteisiin. Jos Venäjästä puhutaan positiiviseen sävyyn, silloin puhe yleensä liittyy piirteisiin, jotka Venäjällä jo muistuttavat länsimaita. Länsimaiset ja globaalit vaikutteet esitetään yleensä positiivisinä piirteinä, joita Venäjälle kaivataan lisää. Afišasta kuitenkin löytyy myös kommentteja, joissa halutaan korostaa venäläisen kulttuurin omaperäisyyttä. Globalisaatiokriittinen diskurssi onkin tavallaan vastadiskurssi neljälle edelliselle, sillä siinä länsimaiset vaikutteet ja niiden ihannointi esiintyvät ei-toivottuina piirteinä, ja venäläistä kulttuuria pidetään hyvänä ja kiinnostavana. Kulttuurinen globalisaatio näyttäytyy aikaisemmista diskursseista poiketen enemmän uhkana kuin mahdollisuutena. Viimeinen diskurssi kuvaa lähinnä poikkeuksia edellä kuvailtuihin keskustelukokonaisuuksiin.

Diskurssin ydinajatuksen tiivistää Afišan kolumnisti Roman Volobujev kirjoittaessaan OpenSpace-internetsivustosta. Hän muistuttaa samalla myös Afišaa itseään siitä, että globaalistikaan suuntautunut media ei selviä, ellei se muista, missä ympäristössä ja kelle sisältöä tehdään (esimerkki 40).

- (40) OpenSpace, kuten itse asiassa Afišakin, voi teeskennellä lontoolaista, pariisilaista tai newyorkilaista sanansaattajaa niin paljon kuin lystää, mutta

kummankin toimituksen ikkunoista näkyy Moskova, Pietari, Novosibirsk tai jokin muu mielenkiintoinen ympäristö. (A35)

Volobujevin mukaan länsi- tai globalisaatiomyönteisyys ei saisi tarkoittaa oman kulttuurin huomiotta jättämistä tai unohtamista, sillä myös Venäjä voi olla sinänsä kiinnostava. Samalla Volobujevin kommentti on piikki Afišalle, jossa Venäjän vertaaminen länteen on yleistä, ja esimerkiksi Moskovasta löydetään usein parantamisen varaa verrattuna nimenomaan vaikkapa Pariisiin, Lontooseen ja New Yorkiin. Tämän länsimaisen kulttuurin haikailun Volobujev tyrmää *teeskentelynä*. Volobujevin kritiikki kohdistuu niihin venäläisiin tiedotusvälineisiin, jotka ovat niin innostuneita länsimaisista vaihteista, etteivät aina muista etsiä kiinnostavia piirteitä omasta kulttuurista. Kyse ei siis kommentin perusteella ole siitä, etteivätkö venäläiset kaupungit olisi kiinnostavia vaan siitä, että osa tiedotusvälineistä sulkee silmänsä venäläisen ympäristön hyviltä puolilta, ja löytää niitä länsimaisista kaupungeista, kuten Afišakin usein. Oman ympäristön unohtamista Volobujev pitää kolumnissaan yhtenä syynä siihen, että OpenSpace-verkkomedia ei tavoittanut venäläistä yleisöään ja joutui lopettamaan toimintansa. Samaa mieltä ovat moskovalaisen katukulttuurifestivaalin järjestäjät Afišan haastattelussa. Heidän mielestään festivaalin kiinnostavimpia esiintyjiä ovat venäläiset taiteilijat. (esimerkki 41).

- (41) Todellisuudessa kaikkein mielenkiintoisimpia eivät ole vain suuret nimet Euroopasta, kuten hollantilainen Delta valtavine värikkäine rakennelmineen tai ranskalainen Olivier Kosta-Théfaine, jonka taiteen perustana on katujen vandalismi. Sitäkin kiinnostavampaa on nähdä venäläisten kaveriden lupaavia töitä. (A9)

Esimerkiksi sivistyksen diskurssissa yleinen asetelma oli länsimaisen ja venäläisen taiteen vertailu, jolloin länsimaista taidetta pidettiin usein parempana. Globalisaatiokriittisessä diskurssissa asetelma kääntyy pääläelleen, kuten esimerkeissä 40 ja 41: diskurssissa kritisoidaan muun muassa liiallista länsimaisen kulttuurin ihannoitua, jolloin venäläinen kulttuuri helposti jää liian vähälle huomiolle. Venäläisen kulttuurin nostaminen globaalin kulttuurin yläpuolelle tulee erityisen selkeästi esiin ortodoksista rap-musiikkia esittävän venäläisen Komba BAKH -yhtyeen haastattelussa. Haastattelu on tehty ennen yhtyeen esiintymistä Moskovon slaavilaisen kulttuurin keskuksessa, jossa esiintyy samana iltana kanteleyhtye ja romansseja laulava ortodoksipappi. Vaikka yhtye esittää

Yhdysvalloista kaikkialle maailmaan levinnyttä rap-musiikkia, jo keikkapaikka kertoo, että sisällöllisesti Komba BAKH:n musiikin vaikutteet eivät ole peräisin lännestä, kuten useiden muiden venäläisten pop-yhtyeiden. Toimittajan mukaan ei ole tavallista, että venäläinen yhtye etsii vaikutteita slaavilaisesta perinteistä (esimerkki 42).

- (42) On tavallista, että nuori, venäläinen bändi suuntautuu länteen ja heittelee uusimpien yhtyeiden nimiä. Vähemmän tavallista on se, että muusikot kääntyvät Andrei Rubljovin⁷ puoleen ja osoittautuvat slavofiileiksi. (A17)

Komba BAKH:n jäsenet kertovat, että länsimainen rap ja hip-hop eivät kelpaa heidän esikuvakseen, sillä ne eivät tarjoa vastauksia suuriin kysymyksiin. Ajatus on samanlainen kuin Volobujevin kolumnissa: sellaisenaan länsimaista kopioitua kulttuuriset vaikutteet eivät välttämättä kohtaa venäläistä yleisöä. Samoin esimerkistä 42, ja etenkin sanaparista *tavallista-epätavallista* käy selkeästi ilmi, että venäläisten piirteiden korostaminen on populaarikulttuurissa harvinaisempaa kuin länsimaiset esikuvat. Ainakin se on epätavallista niiden yhtyeiden joukossa, joita Afiša yleensä esittelee.

Vaikka bändi ammentaa vaikutteita venäläisestä kulttuurista, sen jäsenet kertovat haastattelussa haluavansa nimenomaan kritisoida Venäjän nykyisiä, kaupallisia ja pinnallisia pitämiään arvoja. Laulaja Apollon kertoo viettävänsä osan vuodesta Minskissä, koska siellä ei näy samanlaista pröystäilevää elämäntyyliä ja tuloeroja kuin Moskovassa, eikä mainosvaloja ole joka paikassa. venäläistä rap-musiikkia käsittelevissä jutuissa venäläisten vaikutteiden korostaminen positiivisessa mielessä on Afišassa yllättävän yleistä. Vaikka rap on levinnyt muuhun maailman Yhdysvalloista ja on musiikkityylinä hyvinkin globaali, monet venäläismuusikot ovat sitä mieltä, ettei musiikkityyliä voi sellaisenaan kopioida Venäjälle. Esimerkiksi rap-kaksikko Kastan toinen muusikko Hamil kritisoi imitointia Afišan haastattelussa (esimerkki 43).

- (43) [Toimittaja:] Yleensä ottaen, venäläisessä rapissa ei riitä huumorintaju. Kaikki ovat jotenkin kulmat kurtussa.

⁷ Andrei Rubljov oli venäläinen ikonitaiteilija ja ikonimaalauksen kehittäjä 1300–1400-luvuilla.

[Hamil:] Se on vakiintunut tyyli. Stereotypia. Kun katsoo länteen, meidän tummaihoiset veljemme valtameren takana esiintyvät sillä tavalla, että kaiken pitää olla vakavaa ja coolia. – – – Meillä tämä on otettu säännöksi. Kaikki käyvät läpi matkimisvaiheen, mutta on sääli, että monille se jää päälle. (A32)

Hamilin kommentin perusteella venäläiset rap-muusikot ovat jämähtäneet matkimaan yhdysvaltalaisia rap-genrejä, eivätkä kehittäneet omaa tyyliään. Toisaalta vuonna 2008 Afiša teki ison jutun, jossa haastateltiin muutamaa venäläistä rap-muusikkoa. Jutun perusteella tilanne ei ole niin huono, kuin Kasta antaa ymmärtää (esimerkki 44).

- (44) Venäläinen rap on synnyttänyt uuden tyylin, gop-hopin: ammattimaiset hip-hop-muusikot käyttävät katujen huono-osaisen nuorison retoriikkaa, ja laulavat kaljanjuonnista, siemenistä⁸ ja typerysten huijaamisesta⁹. (A28)

Termi gop-hop on johdettu sanasta gopnik, jolla Neuvostoliiton aikana tarkoitettiin esi-kaupunkien jengiytynyttä ja rauhatonta nuorisoa, joka ei käyttäytynyt yhteiskunnan toivomalla tavalla. 1990-luvulla Neuvostoliiton jälkeisellä Venäjällä gopnikeja leimasivat uhma esimerkiksi Moskovan keskustan korkeaa elintasoja kohtaan, fyysisen voimakkuuden ihailu, väkivaltaisuus ja kansanomainen tyyli. (Pilkington 1994: 61, 225.) Jo pelkästään gop-hop on termi, joka avautuu vain venäläiselle tai venäläistä nuorisokulttuuria tuntevalle, joten artikkelin perusteella venäläiset rap-muusikot ovat sittenkin löytäneet oman, venäläisen tyyliinsä. Varauksella läntisten musiikkityylien jäljittelyyn suhtautuu myös suosittu venäläinen pop-tähti Zemfira. Vuonna 2010 Zemfira arvioi uusia venäläisiä yhtyeitä Afišan pyynnöstä. Laulaja kiinnitti huomiota erityisesti kieleen, sillä useat uusista venäläisyhtyeistä laulavat englanniksi (esimerkki 45).

- (45) Taas englantia! Haluavatko he saavuttaa kansainvälistä huomiota? Olen vakuuttunut, että englanniksi lauletaan siksi, että venäjän kieltä hävetään. – – – Kymmenestä kuunnellusta laulusta viisi oli venäjäksi, neljä englanniksi ja yksi liettuaaksi. Hämmäntävää. (A29)

⁸ Kuorimattomien auringonkukansiementen syöminen (usein oluen kanssa) on venäläisissä lähiöissä miesten yleinen ajanviete. Hiottu taito kuoria siemen hampailla ja sylkeä kuoret ulos kertoo lähiöihin sopivasta uskottavuudesta.

⁹ Vakiintunut venäläinen slangitermi *razvodka lohov* on vaikea suomentaa uskottavasti, mutta se tarkoittaa kutakuinkin typerysten huijaamista.

Kuten rap-muusikoiden, myös Zemfiran ajatus on, että kansainväliset musiikkityylit leviävät Venäjälle, mutta ne pitäisi jollakin tavalla sovittaa venäläiseen kulttuuriin, eikä tyytyä vain matkimaan globaaleja trendejä kansainvälinen suosio mielessä. Länsimaisen kulttuurin jäljittely tulee esille silloin, kun venäläiset itse kritisoivat globalisaation seurauksia Venäjällä – Volobujev käytti Afišasta ja OpenSpacesta sanaa teeskentely, hänen mielestään lehdet siis yrittävät olla länsimaisia, vaikka eivät ole. Samoin Zemfiran kommentista välittyy ajatus, että myös venäjäksi pystyy tekemään pop-musiikkia, eikä kaikkea kieli mukaan luettuna tarvitse kopioida angloamerikkalaisesta maailmasta. Yksisuuntainen kulttuurinen globalisaatio, jossa länsimaiset vaikutteet omaksutaan sellaisinaan Venäjälle, esitetään globalisaatiovastaisessa diskurssissa negatiivisena piirteenä. Kun Afiša haastatteli venäläisiä suunnittelijoita juttusarjassa, jossa esiteltiin nuoria luovien alojen nousevia kykyjä, yksi heistä toteaa, että matkiminen on vasta alkua (esimerkki 43).

- (46) Venäläisestä designista tulee vielä hyvää. Matkimaan olemme jo oppineet, nyt on tullut aikaa tehdä jotakin omaa. (A8)

Muiden esimerkkien tavoin esimerkki 43 osoittaa, että globalisaatiokriittiseen diskurssiin sisältyy vaatimus oman kulttuurin korostamisesta ja läntisen kulttuurin imitoimisen lopettamisesta. Poikkeuksellisen suoraan länsimaisen ja venäläisen kulttuurin yhteen sopimattomuutta pohdiskellaan vuonna 2008 julkaistussa artikkelissa, jossa venäläiset taiteilijat keskusteleval HBO:n suosittu Sinkkuelämää-televisiosarjan kulttuurisesta merkityksestä ja suosiosta. Keskustelijat pohtivat, miten New Yorkiin sijoittuvan ja hyvin amerikkalaista menestyksen, vapauden, sukupuolten tasa-arvon ja individualismin sanomaa levittävän sarjan arvot sopivat venäläiseen yhteiskuntaan.

Runoilija Jelena Fanailovan ja taiteilija Aleksander Šaburovin mukaan Neuvostoliiton jälkeisellä Venäjällä sukupuoliroolit ovat kehittyneet hyvin eri tavalla kuin Yhdysvalloissa, minkä vuoksi amerikkalaisen tv-sarjan maailmankuva ei sulaudu venäläiseen todellisuuteen. Šaburovin mukaan Neuvostoliiton hajoaminen tarjosi miehille paljon uusia laillisia, puolilaittomia ja täysin laittomia keinoja edetä elämässä. Naisille ainoa tapa ottaa vastaan uusi elämä oli pyrkiä vastaamaan uusien naistenlehtien ja muun naisille suunnatun median uusiin vaatimuksiin. Tämän vuoksi esimerkiksi venäläisen NTV-

kanavan oma versio Sinkkuelämää-sarjasta ei saanut katsojia: Venäjällä ei yksinkertaisesti ole samanlaista vapauden ja tasa-arvon kulttuuria kuin Yhdysvalloissa. Fanailova tarjoaa syyksi neuvostomenneisyyttä ja sitä, että Venäjä ei ole kokenut 1960-luvulla länessä tapahtunutta sukupuolista vapautumista. Eri tavalla mennyt kehitys vaikuttaa keskustelijoiden mielestä myös nuoriin naisiin, jotka ovat varttuneet Neuvostoliiton jälkeisellä Venäjällä. Tv-juontaja Tina Kandelakin mukaan pinnallisesti sarjan maailman-kuvan voi omaksua venäläinenkin katsoja, mutta syvemmällä tasolla kulttuurit törmäävät yhteen (esimerkki 44).

- (47) Meille Sinkkuelämää tarkoittaa kahden ideologian yhteentörmäystä., amerikkalaisen menestyksen ideologian ja meidän, jotka vielä yritämme sovittaa sitä yllemme. Manolo Blahnikin kengät ja Valentinon mekko sopivat meille hyvin. Mutta entä ideologia, sopiiko se? On ymmärrettävää, että glamourista ei voi tulla Neuvostoliitossa kasvaneiden ihmisten ideologiaa, äitimme ovat oppineet ajattelemaan eri tavalla. Meille glamour voi olla vain väline. Ja väite, että nyt meillä kasvaa uusi Samanthojen ja Carrieiden sukupolvi, on väärinkäsitys. (A15)

Kandelakin kommentissa kiteytyy länsimaisten vaikutteiden pinnallisuus: Venäjällä osataan kyllä matkia länsimaita ja näyttää samalta, mutta todellisuudessa Venäjä ei yksinkertaisesti ole länsimainen kulttuuri, eikä sitä kannata sellaiseksi yrittää tehdä. Sitä Kandelaki todennäköisesti tarkoittaa sanoessaan, että länsimaisten suunnittelijoiden vaatteita voidaan käyttää Venäjälläkin, mutta niiden representoiman ideologian omaksuminen on eri asia. Jelena Fanailovan mukaan yksi ongelma ovat myös Venäjän suuret alueelliset erot. Runoilija muistuttaa, että Moskovasta katsottuna venäläinen keskiluokka saattaa näyttää vahvemmalta kuin onkaan. Todellisuudessa missään muualla kuin Moskovassa, Pietarissa ja Jekaterinburgissa ei ole mahdollista elää edes etäisesti Sinkkuelämää-sarjaa muistuttavalla tavalla.

3.3 Yhteenveto

Länttä ja Venäjää käsiteltiin Afšassa siis viidessä eri diskurssissa. Näissä diskursseissa tuotettiin eri tavoilla representaatiota niin lännestä kuin Venäjästäkin. Lännen ja Venäjän representaatioita tuotettiin aineistossa viittaamalla ihmisten mahdollisuuksiin toteuttaa itseään (aktiivisuuden ja individualismin diskurssi), yhteiskuntaan ja vallankäyttöön

(järjestyksen diskurssi) sekä kulttuurin ja taiteen tilaan (sivistyksen diskurssi). Lisäksi representaatioihin liitettiin lännen alentavaksi koettu suhtautuminen Venäjään ja toisaalta Venäjän takapajuisuus (periferian diskurssi) sekä oman kulttuurin nostaminen uhaksi nähdyn globaalin tai länsimaisen kulttuurin edelle persoonallisena vaihtoehtona (globalisaatiokriittinen diskurssi).

Venäläisessä lehdistössä Afiša näyttää sijoittuvan selkeästi liberaaliin, länsimyynteiseen ja nyky-Venäjään kriittisesti suhtautuvien tiedotusvälineiden joukkoon. Lännen representaatioissa korostuvat positiivisina pidetyt piirteet, kuten yksilönvapaus, järjestys ja yhteiskunnan toimivuus ja sivistys. Toisaalta periferian diskurssissa ja globalisaatiokriittisessä diskurssissa länsi ja länsimainen kulttuuri esitettiin myös uhkana, joka leviää vääjäämättä ja jyrää alleen omaperäisen venäläisen kulttuurin. Kuitenkin lännen representaatioissa korostuvat ennen kaikkea toivotut piirteet. Sen sijaan Venäjän representaatioon liittyivät passiivisuus, epäjärjestys, yksilönvapauden puutteet, sivistymättömyys ja syrjäisyys. Toisaalta muutamana kerran venäläistä kulttuuria pidettiin persoonallisena ja kiinnostavana ja koko ajan parempaan suuntaan kehittyvänä.

Se, että lännen representaatio oli aineistoon kuuluvissa jutuissa pääasiassa positiivinen, ei ole mikään itsestäänselvyys. Esimerkiksi individualismi ja yksilönvapaus eivät vielä ole Venäjällä pelkästään positiivisia arvoja. Venäläisessä kulttuurissa korostuvat yhä usein yhteisöllisyys ja kollektivistinen ajattelu, ja länsimainen elämäntapa saattaa vaikuttaa kylmältä, uraorientoituneelta suorittamiselta ja oman edun tavoittelulta. Tämän kulttuurin leviämistä Venäjälle ei välttämättä pidetä toivottavana. Sen vuoksi onkin merkittävää, että Afišassa länsimaiset arvot esitettiin useimmiten nimenomaan positiivisina ja toivottuina, niiden negatiivisia seurauksia ei korostettu usein, eikä niitä kovin usein pidetty uhkana venäläiselle kulttuurille ja elämäntavalle. Aineistossa ilmenneitä Venäjän ja lännen representaatioita on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Venäjän ja lännen representaatiot aineistossa diskurssien mukaan

	Aktiivisuus, individualismi	Järjestys	Sivistys	Periferia	Globalisaa-tiokritiikki
Venäjään liitetyt piirteet (Venäjän representaatio)	Passiivisuus, kulttuurin yksipuolisuus.	Kaaos, epäjärjestys, toimimattomuus, heikko yksilönvapaus	Barbaarimaisuus, pinnallisuus, sivistymättömyys.	Syrjäisyys, aliarvostus.	Omaperäisyys, kiinnostavuus.
Länteen liitetyt piirteet (lännen representaatio)	Aktiivisuus, individualismi, liberaalius.	Järjestys, suunnitelmallisuus, toimiva yhteiskunta, pitkäjänteisyys.	Taiteen ja kulttuurin elinvoimaisuus ja arvostus, sivistys.	Ylimieliisyys, itse riittäisyys, ymmärtämättömyys.	Läntisen kulttuurin leviäminen kaikkialle.

Aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa Venäjästä tuotettiin representaatiota, jossa korostuivat sellaiset Venäjään liitetyt piirteet, kuten passiivisuus ja yksipuolinen (kaupunki)kulttuuri, joiden myös nähtiin olevan yhteydessä toisiinsa. Vaikka venäläisiä on muun muassa keskusjohtoisen yhteiskunnan ja heikon kansalaisyhteiskunnan vuoksi pidetty passiivisina kansalaisina (esim. Zorkaiia 2010: 76; Pilkington & Bliudina 2002: 11–12), passiivisuuden ei kuitenkaan ajateltu johtuvan ihmisistä itsestään tai ”kansanluonteesta” vaan yhteiskunnasta ja kulttuurista, jotka eivät kannusta itsensä toteuttamiseen. Kulttuurin yksipuolisuuden ja vaihtoehdottomuuden taas nähtiin osittain johtuvan näistä ongelmista. Nuorten, maailmaa nähneiden ihmisten ajateltiin tekevän moskovalaisesta kaupunkikulttuurista nykyistä parempaa ja monipuolisempaa. Esimerkiksi nuoret yrittäjät esitettiin lähes sankareina.

Venäjän representaatioon siis liittyi negatiivisista piirteistä huolimatta toivonpilkahdus, sillä nuori sukupolvi nähtiin arvoiltaan ”länsimaisena” ja tyytymättömänä Venäjän nykytilanteeseen, ja siten sen ajateltiin olevan mahdollinen yhteiskunnallisen muutoksen aiheuttaja. Venäjän representaatioissa korostuivat yhteiskuntaan, järjestelmään ja rakenteisiin liittyvät ongelmat, mutta toisaalta representaatioon kuuluivat myös näitä ongelmia ja jähmeistä rakenteista johtuvia vaikeuksia vastustavat nuoret, aktiiviset ihmiset, jotka esitettiin positiivisessa valossa.

Yhteiskunta nähtiin lähinnä esteenä ihmisten itsensä toteuttamiselle, ei sitä tukevana järjestelmänä. Tämä näkyi esimerkiksi siten, että ”omin käsin” tekeminen korostui juutissa, sillä yhteiskunnan ei ajateltu tukevan kansalaisia heidän pyrkimyksissään. Toimijoina oli usein ”tavallisia nuoria”, ja syy heidän esiintymiseensä Afišassa oli usein se, että he olivat omalla, poikkeuksellisen aktiivisella toiminnallaan elävöittäneet Moskovin kaupunkikulttuuria ja onnistuneet siinä siitä huolimatta, että yhteiskunta ja kulttuuri eivät siihen kannusta. Zorkaiian (2010: 76) mukaan 2000-luvun nuoret itse asiassa näyttävät keskittyvän vanhempiensa tavoin passiiviseen selviytymiseen, eivätkä useimmat heistä yritäkään muuttaa mitään tai vaikuttaa mihinkään yhteiskunnassa. Afiša vaikuttaa kuitenkin olevan foorumi, johon valikoituu tästä passiivisesta massasta erottuvia nuoria. Tietenkin journalismiin yleensäkin kuuluu poikkeuksellisten henkilöiden esille nostaminen, mutta siinä, millä tavalla poikkeukselliset henkilöt missäkin lehdessä pääsevät esille, on eroja.

Sinänsä havainnot tukevat Zorkaiian (2010: 76) väitettä, että Afišassakin aktiiviset nuoret esitettiin poikkeuksina, jotka ovat onnistuneet toteuttamaan haaveensa ja samalla myös parantamaan kaupunkikulttuuria, toisin kuin monet muut. He olivat usein nuoria yrittäjiä ja festivaalien tai designmyyjäisten järjestäjiä, joita haastateltiin ikään kuin valtavirrasta poikkeavina esikuvina muille. Tässä tulee esiin haastateltavien valinta diskursiivisena käytäntönä, sillä valitsemalla haastateltavikseen aktiivisia nuoria ihmisiä, Afiša luo tietynlaisen kuvan moskovalaisesta nuorisosta. Afišassa on siis valittu esitettäväksi tietynlainen, aktiivisuutta korostava representaatio venäläisnuorista.

Tämä taas saattaa kertoa enemmän Afišasta liberaalisti ja länsimaisesti suuntautuneena aikakauslehtenä kuin venäläisestä nuorisosta. Toisaalta, myös kyselytutkimusten mukaan nuoret ovat erilaisia kuin heidän vanhempansa: nuorille tärkeämpiä ovat aineellinen toimeentulo, henkilökohtainen menestys ja valmius ottaa riskejä omien tavoitteiden saavuttamiseksi (Molodež novoi Rossii 2007). Afišassa ei myöskään esitelty poliittisesti tai yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria, vaan nuoria, jotka ovat enemmänkin olleet aktiivisia henkilökohtaisten, individualististen pyrkimystensä toteuttamisessa. Afišassa esillä eivät ole esimerkiksi nuoret, joilla on vaikkapa sosiaalisia tai taloudellisia ongelmia, vaan nuoret menestyjät. Afišan näkökulma vaikuttaa siis olevan lähestyä diskurs-

sisä ongelmana pidettyä passiivisuuteen houkuttelevaa kulttuuria positiivisten esimerkkien kautta. Afišan perusteella nuoret, noin 20–30-vuotiaat venäläiset todella näyttivät olevan ensimmäinen sukupolvi, jonka kokemukset eivät liity neuvostomenneisyyteen vaan jotka kokevat olevansa luontevasti osa maailmaa, ovat matkustelleet ja omaksuneet länsimaisina pidettyjä arvoja.

Lännen representaatiossa sen sijaan korostuivat liberaalius, monipuolisuus, aktiivisuus ja yksilöllisyys, jotka johtuvat siitä, että yhteiskunta tarjoaa ihmisille enemmän mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Näiden piirteiden toivottiin usein leviävän myös Venäjälle. Tosin silloin tällöin Venäjän ajateltiin jo muistuttavan länsimaata, ja kehittyvän koko ajan länsimaiseen suuntaan. Luvussa 2.2 kerrottiin, että ei ole aivan selvää, onko Venäjän tulevaisuus idässä, lännessä vai niiden välissä. Afišassa ehdotettiin usein melko suoraan, että Venäjän on suunnattava nimenomaan liberaaliin länteen, johon yhdistettyjä arvoja pidettiin positiivisina. Länteen liitettyjä piirteitä myös pidettiin positiivisina, vaikka vaihtoehtona olisi ollut korostaa länsimaisen kulttuurin negatiivisia puolia ja sopimattomuutta Venäjälle.

Individualismin korostaminen näkyi sekä henkilökohtaisten tavoitteiden eteen työskentelemisenä että yksilöllisinä valintoina. Esimerkiksi pientä designtoria pidettiin hyvänä ostospaikkana, sillä myytävät tuotteet ovat epätavallisia ja itse tehtyjä, eikä niitä saa muualta. Yksilöllisyys perustui usein juuri kulutuskulttuuriin, kuten tietynlaisiin tennareihin tai tuotteisiin, joita ei ole kaikkilla. Individualismin tuhoisia puolia, kuten sosiaalisen turvaverkon puutteita (esim. Diligenski 2003: 330–336) ei juuri tuotu esiin. Myöskään kulutuskulttuuria ei pidetty pinnallisena tai ei-toivottuna ilmiönä, vaan positiivisena ja toivottuna asiana. Toinen kysymys on, miten lukijat kokevat Afišan maailmankuvan. Aiheuttavatko ”nuorten menestyjien” representaatiot ahdistusta, mikäli oma elämäntilanne ei tarjoa mahdollisuuksia samanlaiseen menestykseen (Diligenski 2003: 337) vai aktivoivatko ne lukijaa?

Myös järjestyksen diskurssissa luodussa Venäjän representaatiossa olennaista on se, että yhteiskunnan ajatellaan olevan ongelma, eikä niinkään yksittäisten ihmisten. Venäläisestä yhteiskunnasta nostettiin esiin etenkin korruptio ja hallinnon mielivaltaisuus.

Taustalla kaikuvat venäläisen yhteiskunnan ristiriidat keskusjohtoisen järjestelmän ja demokratian välillä: demokraattisia piirteitä on kyllä omaksuttu, mutta monet niistä ovat jääneet kulisseiksi (Medvedev, Krasin & Galkin 2003: 452). Afišassa pormestari Juri Lužkovista tuli ikään kuin järjestyksen diskurssissa tuotetun representaation symboli tai henkilöitymä. Lužkovin eron jälkeen Afišassa kritisoitiin Moskovan hallintoa kovin sanoin, tosin kritiikkiä oli esiintynyt lehdessä jo aiemminkin. Yhteiskuntakritiikki saattaa olla odottamatonta populaarikulttuuriin keskittyneeltä aikakauslehdeltä, mutta Afišassa Moskovan hallinnon ongelmat liitettiin usein lehdelle ominaisiin aiheisiin, kuten arkkitehtuuriin ja kaupunkikulttuuriin.

Mielivaltaisen hallinnon nähtiin tekevän Venäjästä ja Moskovasta hankalan paikan elää, sillä vapautta ajateltiin olevan lähinnä vallanpitäjillä, mutta ei kansalaisilla. Kun aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa luotuun representaatioon kuului toiveikas ajatus aktiivisten nuorten mahdollisuuksista muuttaa venäläistä kulttuuria, järjestyksen diskurssissa kansalaisten ajateltiin olevan lähinnä mielivallan uhreja. Ratkaisuna tähän ongelmaan ei nähty ihmisten yksilöllistä toimintaa, ”omin käsin” tekemistä vaan rakenteiden muuttamista sekä suunnittelun, lain ja järjestyksen omaksumista, joiden nähtiin johtavan toimivaan yhteiskuntaan. Suunnitelmallisuuden, toimivan lainsäädännön ja järjestyksen taas nähtiin usein olevan länsimaisia piirteitä.

Osa Venäjän tiedotusvälineistä on arvomaailmaltaan nationalistisia, Suuren Venäjän ideologiaan tai slaavilais-ortodoksiseen perinteeseen nojaavia (Zassoursky 2002: 81). Yksityisessä omistuksessa olevan Prof-Median julkaisemassa Afišassa Venäjän nyky-yhteiskuntaa ja hallintoa kritisoidaan kovin sanoin, ja haaveena näyttää olevan länsimainen hyvinvointivaltio, ja Venäjän nykyinen suvereeni demokratia, jossa vapaudet ovat keskittyneet kansalaisten sijasta vallanpitäjille, on ei-toivottu vaihtoehto. Venäjän yhteiskunnan ongelmien, kuten korruption, mielivallan ja suunnittelemattomuuden nähtiin myös erottavan Venäjän selkeästi länsimaista. Vahvan johtajuuden on Venäjällä ehkä ajateltu tarkoittavan vakautta, vaikka demokratia kärsisikin, mutta järjestyksen diskurssissa vallan keskittyminen nähtiin pikemmin epävakautta ja kaaosta tuottavana piirteenä.

Järjestyksen diskurssissa tuotetussa Venäjästä representaatiossa siis korostuvat yhteiskunnalliset ongelmat, kuten korruptio. Ongelmia kuitenkin käsiteltiin usein Afišalle ominaisen kaupunkikulttuurin kautta. Venäläisen median joukossa Afišassa ilmenevät Venäjän representaatiot eivät siis perustu nationalistiseen suuren Venäjän ajatukseen, vaan pikemminkin nyky-Venäjän ongelmien esille tuomiseen. Tämä onkin seikka, joka jakaa venäläistä mediaa liberaaleihin ja konservatiivisiin, ”hallitusmyönteisiin” tiedotusvälineisiin. Venäjän representaatiossa korostuivat yksilönvapauden puute, kaoottinen yhteiskunnallinen tilanne ja yhteiskunnan toimimattomuus kansalaisten kannalta. Yksilönvapaus, joka periaatteessa on hyvin länsimainen ajatus, nousi esiin tavoiteltavana arvona. Se on merkittävää siinä mielessä, että Venäjää on päinvastoin pidetty kollektivistisena yhteiskuntana ja kulttuurina.

Kaupunkikulttuurin kannalta Afišan kritiikki perustuu samaan asiaan, jota kaupunkikulttuurin ja -maantieteen tutkijatkin ovat kritisoineet, eli pitkäjänteisen suunnittelun puutteeseen, jonka vuoksi kaupunkilaisten tarpeet, kuten virkistäytyminen ja edullinen asuminen ovat jääneet toissijaisiksi asioiksi (Kolossov & O’Loughlin 2004: 420, 423; Zorkaiia 2010: 50; Tynkkynen 2004: 1, 8–9). Vaikka esimerkiksi Lužkovin hallintoon liittyy mielikuva valtavien bisneskeskusten rakennuttamista jokaiseen kadunkulmaan, ei Moskovasta ainakaan Afišassa esiintyneen kritiikin perusteella ole tullut länsimaista kaupunkia, sillä länsimaisiin kaupunkeihin liittyy nimenomaan suunnittelua, ekologiaa, pitkäjänteisyyttä ja kaupunkilaisten, ei vain eliitin, bisnesmaailman tai turistien tarpeiden huomioon ottamista.

Joidenkin tutkimusten mukaan demokratia on venäläisille vähemmän tärkeää kuin laki ja järjestys ja moni olisi valmis järjestyksen vuoksi toimimaan demokratiaa vahingoittavalla tavalla (VTsIOM 2010a: 120–121). Kuitenkin järjestyksen diskurssissa demokratia ja järjestys, siis korruption ja mielivallan poistaminen tuntuvat kulkevan käsikkäin: kaaoksen uskotaan johtuvan vallanpitäjien mielivaltaisesta toiminnasta, kun taas kansalaisilla on hyvin vähän vapauksia. Järjestyksen diskurssissa vakauden ja järjestyksen ei siis ajatella syntyvän vahvasta johtajuudesta vaan demokratiasta ja siitä, että valtaa siirretään eliitiltä kansalaisille. Nimenomaan ihmisten, kansalaisten ajatellaan olevan lähtökohta muutokselle, ei vallanpitäjien. Kuten aktiivisuuden ja individualismin diskurssis-

sa, myös järjestyksen diskurssissa länsimaihin liitettyjä piirteitä pidettiin hyvin positiivisina ja toivottuina myös Venäjälle. Mielenkiintoisen näkökulman järjestyksen diskurssiin toi kuitenkin artikkeli, jossa haastateltiin Moskovassa asuvia ulkomaalaisia. Heidän puheissaan esille nousseet, edellä kuvatut ongelmat nähtiinkin piirteinä, jotka tekivät Moskovasta länsimaiselle ihmiselle kiinnostavan paikan. Haastateltavien puheissa Moskovan ennakoimattomuus, jatkuva muutos ja elämän epävarmuus olivatkin positiivisia piirteitä, ja länsimainen kulttuuri nähtiin kyllä järjestelmällisinä mutta sen vuoksi myös tylsänä.

Sivistyksen diskurssissa alkuoletuksena taas oli, että venäläinen yhteiskunta on viime aikoina muuttunut arvoiltaan pinnalliseksi, eikä kulttuuria ja taidetta enää arvosteta. Diskurssissa luotiin Venäjästä representaatiota, jossa korostui kulttuurin merkitys ja se, että huolimatta siitä, että venäläinen kulttuuri on perinteisesti ollut arvostettua kansainvälisestikin, nykyisin Venäjällä taiteilijoilla ei ole paljon mahdollisuuksia. Komean kulttuurihistorian korostamisen sijaan representaatiossa korostuivat nyky-Venäjän ongelmat. Vaikka arvojen muutosta voi pitää osittain globalisaatiosta johtuvana, sillä globalisaation on Venäjälläkin pelätty tuovan mukanaan pinnallisia ja kaupallisia kulutus-kulttuurin arvoja, ei diskurssi kuitenkaan ole globalisaatiokriittinen. Siinä enemmänkin kritisoidaan sitä, miten kaupalliset ja pinnalliset arvot on Venäjällä omaksuttu liiankin voimakkaasti, kun taas länsimaissa taidetta ja kulttuuria ajateltiin yhä arvostettavan. Siirtymä sosialismista markkinatalouteen ei ole kaikkien mielestä tarkoittanut muuta kuin siirtymistä ideologiasta toiseen, yhden puolueen vallasta markkinasuhteiden valtaan (Menzel 2008: 6-7). Samanlaisia ajatuksia esitti osa Afišan haastattelemissa venäläistaiteilijoista, joista osa oli sitä mieltä, että taiteilijoita virtaa jälleen Venäjältä länsimaihin.

Yhteiskunnan lisäksi myös yksittäisten kansalaisten ajateltiin menettäneen kiinnostuksensa taidetta ja kulttuuria kohtaan. Poikkeavaa oli myös sivistyksen diskurssissa toistuva ajatus, jonka mukaan asiat ovat aikaisemmin olleet Venäjällä nykyistä paremmin. Toisaalta ongelmaa voi pitää enemmän globaalina kuin venäläiseen kulttuuriin liittyvänä, sillä varmasti samanlaisia keskusteluja käydään tällä hetkellä muuallakin maailmassa kuin Venäjällä, mutta Afišassa se liittyi nimenomaan Venäjän representaatioon. On

hyvä muistaa, että Afišassa nousee korostetusti esiin esimerkiksi nykytaide ja nuoret taiteilijat perinteisen, klassisen taiteen sijaan. Hyvin negatiivinen kuva venäläisen taiteen tilasta saattaakin johtua siitä, että Venäjällä arvostetaan yhä melko klassista taidetta, eikä uusi, nykytaide ole vielä saanut kunnolla jalansijaa. Aika ajoin nuorten ihmisten nähtiin jälleen olevan niitä, jotka ovat kiinnostuneet uusista taiteen muodoista, kun muuten venäläisten – niin kansalaisten kuin valtionkin – ajateltiin olevan hyvin kapeakatseisia taiteen ja kulttuurin suhteen.

Sen sijaan diskurssissa tuotetussa lännen representaatioissa korostuivat taiteen ja taiteilijoiden arvostaminen, minkä ajateltiin näkyvän muun muassa siten, että länsimaissa valtiot tukevat taiteilijoita eri tavoilla. Olennaista lännen representaatioissa oli, että se yksilöitiin muita diskursseja tarkemmin Länsi-Euroopan maihin kuten Saksaan. Esimerkiksi Yhdysvaltoihin ei juuri viitattu sivistyksen diskurssissa. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että monet Afišassa haastatelluista venäläistaiteilijoista olivat emigroituneet tai viettäneet pitkiä aikoja juuri Länsi-Euroopan maissa. Toisaalta esimerkiksi aktiivisuuden ja individualismin diskurssissa, jossa lännen representaatioon liitettiin vahvasti yksilönvapaus, ”lännellä” voi olettaa viitattavan myös esimerkiksi Yhdysvaltoihin. Sivistyksen diskurssissa länsi tuntui viittaavan tarkemmin Länsi-Eurooppaan. Erot kertovat siitä, että ”länsi” käsitteenä ei ole täysin vakiintunut, ja on olemassa erilaisia ”länsiä”.

Huolimatta edellä kuvatuista, hyvin positiivisista lännen representaatioista Afišassa ilmeni myös toisenlaista suhtautumista länsimaihin. Periferian diskurssissa ja globalisaatiokriittisessä diskurssissa käsiteltiin Venäjän ja lännen suhdetta ja etenkin lännen suhtautumista Venäjään. Kyseinen suhtautuminen taas vaikutti siihen, millaiseksi lännen ja Venäjän representaatiot diskurssissa muotoutuivat. Periferian diskurssin esittämään lännen representaatioon liittyi ylimielisyys, joka ilmeni länsimaiden suhtautumisessa Venäjään ”kuin kolmannen maailman maahan”. Toisaalta vaikka lännen suhtautumista pidettiin diskurssissa ainakin osittain perustelemattomana ja sen ajateltiin johtuvan tietämättömyydestä, suhtautuminen kuitenkin heijastui usein Venäjän representaatioon, johon liittyi syrjäisyys ja kuuluminen periferiaan.

Muissa diskursseissa lännen representaatio on hyvin positiivinen, ja läntisten vaikutteiden toivottiin leviävän myös Venäjälle. Sen sijaan periferian diskurssissa muotoutuva lännen representaatio on negatiivisempi ja suhtautuminen länsimaihin jopa vihamielistä ja loukkaantunutta. Länsimaisten ihmisten esimerkiksi pelättiin pitävän Venäjää kehityksena tai barbaarisena. Kiinnostavaa representaatioissa on myös se, että kun oletettu kritiikki tuli länsimaista, sen ajateltiin olevan loukkaavaa, vaikka muuten Venäjää on kritisoitu Afišassa kovinkin sanoin, ja esimerkiksi sivistyksen diskurssissa Venäjän sivistymättömyys ja barbaarimaisuus olivat aiheita, joista keskusteltiin ikään kuin itseltään selvyytenä. Länsimainen kritiikki kuitenkin saatettiin tulkita lännen ylimielisyydeksi.

Toisin kuin periferian diskurssissa, globalisaatiokriittisessä diskurssissa lännen representaatioon ei sinänsä ajateltu liittyvän mitään erityisen negatiivista, vaan omaa kulttuuria haluttiin korostaa ja nostaa esille. Venäjän representaatio olikin positiivisempi kuin aikaisemmin, omasta kulttuurista nostettiin esiin kiinnostavina ja positiivisina pidettyjä piirteitä, ja venäläisen kulttuurin menestykseen uskottiin. Joistakin esimerkeistä tuli ilmi jopa huoli siitä, että länsimainen kulttuuri ja pyrkimys matkia sitä ovat liian yleisiä. Länsimaisen kulttuurin matkimista, siis länsimaisten vaikutteiden omaksumista venäläiseen kulttuuriin sellaisenaan pidettiin negatiivisena. Länsi representoitiin jälleen erilaisena kuin Venäjä, mutta erotuksena muista diskursseista länsimaisia piirteitä ei pidetty välttämättä tarpeellisena omaksua ainakaan liian voimakkaasti. Globalisaatiokriittisen diskurssin tärkein rooli lienee ilmaista, että edes Afišan kaltaisessa länsimaisesti suuntautuneessa nuorten kaupunkilaisten aikakauslehdessä suhtautuminen globalisaatioon ja länsimaihin ei ole aivan yksiselitteisen positiivista.

Lännen representaatio oli siis usein erilainen, jopa päinvastainen kuin Venäjän representaatio. Länteen liitettyjä piirteitä myös pidettiin useammin positiivisina kuin negatiivisena ja länsimaisten vaikutteiden omaksumista Venäjälle useammin toivottuna ilmiönä kuin uhkana omalle kulttuurille, vaikka jälkimmäistäkin ajattelua esiintyi. Venäjän representaatioissa sen sijaan korostuivat usein ongelmat ja sellaiset piirteet, joissa on jotain parannettavaa. Toisaalta globalisaatiokriittisessä diskurssissa luotiin toisenlaista, lähes vastakkaista representaatiota Venäjästä, jossa oman kulttuurin hyvät puolet korostuivat.

Joka tapauksessa, vaikka Afiša päällisin puolin ja paljolti myös globaaliin populaarikulttuuriin keskittyvältä sisällöltään muistuttaa länsimaista lehteä, sen teksteissä lännen ja Venäjän representaatiot poikkesivat hyvinkin paljon toisistaan.

4 PÄÄTÄNTÖ

Työn tavoitteena oli selvittää, millaisia lännen ja Venäjän representaatioita Afišassa ilmenee. Olen pyrkinyt globalisaation käsitteen kautta kuvaamaan problematiikkaa, joka lännen ja Venäjän suhteeseen on liittynyt, ja joka edelleen aiheuttaa jännitteitä niiden välille. Lännessä ja Venäjän representaatioita ja niitä tuottavia diskursseja tarkastelemalla olen pyrkinyt esittämään, miten nämä jännitteet ilmenevät venäläisessä mediassa. Afišassa lännen ja Venäjään liitetyt piirteet eivät ehkä olleet erityisen yllättäviä, mutta ainakin Afišan representaatiot kuvaavat osaltaan sitä, mitä arvoja lännen nyky-Venäjällä liitetään, miten niihin mahdollisesti suhtaudutaan, ja toisaalta miten suhtaudutaan omaan kulttuuriin.

Vaikka nationalistinen ja globalisaatiokriittinen sisältö olisikin yleistynyt venäläisessä yhteiskunnassa ja myös lehdistössä, Afišassa se oli suhteellisen harvinaista. Tämä johtuu tietysti osittain haastateltavien valinnasta, sillä Afišassa esiin pääsevät usein suhteellisen menestyneet ja kansainvälisesti verkostoituneet ihmiset, kuten taiteilijat, arkkitehdit ja muusikot. Afišan agendaan ei kuulu nostaa esille vaikkapa sosiaalisia ongelmia, vaan enemmänkin esitellä kiinnostavia ihmisiä ja ilmiöitä. Afiša ei kuitenkaan ole varsinaisesti glamourlehti. Vaikka kulutuskulttuurin ja esimerkiksi länsimaisen muodin vaikiintuminen Venäjälle ovat tavallaan Afišan olemassaolon edellytyksiä, rikkaus, glamour ja eksklusiivisuus eivät varsinaisesti ole Afišasta välittyviä arvoja.

Esimerkiksi Moskovaa kritisoitiin kalliista hinnoista sekä mahtipontisesta ja mauttomasta arkkitehtuurista. Pelkkä länsimaisen elämäntyylin pinnallinen matkiminen ei näytä olevan Afišan kannalta kovin kiinnostavaa. Itse asiassa Afišan perusteella näyttää siltä, että juuri vapaan markkinatalouden yliampuva imitoiminen on vienyt Venäjän kauas länsimaista: Moskovaan rakennetaan ”biznes tsentrejä” ja ”šopping moleja”, moskovalainen kulutuskulttuuri tarkoittaa sitä, että kaikilla on samanlaiset, uutuuttaan kiiltävät tennarit, kaupunkikulttuuri puolestaan tarkoittaa keskeisille liikepaikoille yksi toisensa jälkeen ilmestyviä Kofe Hauz -ketjukahviloita, joissa cappuccino on hinnoiteltu tavallisen nuoren venäläisen ulottumattomiin.

Glamourin jäljittelemisen sijasta Afišassa kaivataan jo hieman syvällisempiä läntisiä vaikutteita, kuten aktiivisuutta passiivisuuden sijasta, demokratiaa, järjestystä ja suunnitelmallisuutta rahan ja suhteiden hallitseman järjestelmän sijaan sekä persoonallisuutta massakulttuurin sijaan. Afišan yhtenä tehtävänä näyttää olevan etsiä nousevia kykyjä ja persoonallisia ilmiöitä. Rikkaan oligarkkieliitin ja julkisuuden henkilöiden sijasta Afišassa esiin pääsevät luovat ja persoonalliset taiteilijat ja kulttuuri-ihmiset. Tätä kuvaa esimerkiksi liikemies Roman Abramovitšin tyttöystävänä tunnetun Daša Žukovan haastattelu vuonna 2008: monessa muussa venäläisessä aikakauslehdessä Žukovaa olisi voinut haastatella henkilökohtaisista asioista ja glamourintäyteisestä elämästä, mutta Afišan juttu keskittyy vain ja ainoastaan Žukovan uuteen nykytaidegalleriaan Moskovassa.

Edelleen on hyvä muistaa, millainen foorumi Afiša on. Moskovassa ja Pietarissa osalla nuorista ihmisistä saattaa olla mahdollisuuksia elää länsimaiseen tyyliin, mutta maanlaajuisesti tulo- ja elintasoerot ovat suuret. Afišan entinen päätoimittaja Juri Saprykin otti yhdessä kolumnissaan kantaa siihen, että nykyisin vaarana on Venäjän jakautuminen uudelleen slavofiileihin ja zapadnikkeihin. Hänen mielestään ”koulutettu, länsimielinen luokka”, joka tuskaillee venäläisten takapajuisuutta, ei ole ottanut huomioon sitä todellisuutta, jossa suurin osa venäläisistä ihmisistä yhä elää. Siinä globalisaation sijasta tärkeitä asioita ovat Alla Pugatšovan laulut, nostalgiset neuvostoelokuvat ja vodka. Nuorille kaupunkilaisille suunnattu lehti edustaa siis suhteellisen pientä osa-aluetta venäläisestä yhteiskunnasta. Ne, joilla on varaa ja energiaa olla kiinnostuneita Afišan aihepiireistä, ovat todennäköisesti etuoikeutettuja nuoria kaupunkilaisia. Se osa kaupunkilaisnuorista, jolle Afiša on suunnattu, vaikuttaa kuitenkin omaksuneen läntiset vaikutteet, heille eivät riitä enää halvat piraattikopiot. Vaikka edellä on kuvattu monia erilaisia keskusteluja ja väitteitä siitä, mihin Venäjän tulisi tulevaisuudessa suuntautua vai pitäisikö mihinkään. Afišan kaltaisella ”nuorten menestyjien” foorumilla Venäjän integroituminen länteen vaikuttaa olevan ainoa oikea suunta.

Länsi ei ole Afišan kontekstissa enää mikään ”kaukainen merentakainen maailma”, mitä se kirjailija Viktor Pelevinin mukaan oli Neuvostoliiton loppuaikoina nuoruutensa eläneille venäläisille. Länsimainen kulttuuri on Afišassa tuttua ja ”normaalia”, ja usein länsimaisia vaikutteita pidetään toivottuina. Toisaalta länsi on myös erilainen kuin Venäjä.

Se on usein kehittyneempi, monipuolisempi ja demokraattisempi. Se on esikuva, jota kohti Venäjän pitäisi pyrkiä, mutta välillä länsi näyttää myös hyvin erilaiselta kuin Venäjä. Hyvin harvoin länsi kuitenkaan on uhka, jolta Venäjän pitäisi sulkeutua uudelleen. Tällaista ajatteluakin kuitenkin ilmeni etenkin globalisaatiokriittisessä diskurssissa ja periferian diskurssissa.

Tuskin liikaa voi korostaa, että kyse on vain Afišan representaatioista, mutta ne ovat joka tapauksessa osa laajempaa keskustelua. Jos representaatiot viittaavat aina muihin representaatioihin, Afišassa ilmenevät käsitykset eivät voi olla erillään muusta asiasta Venäjällä nykyisin käytävästä keskustelusta. On myös hyvin selvää, että vastakkaisiakin käsityksiä ilmenee, mutta lehden suhteellisen laajan levikin perusteella ainakin Moskovassa on kysyntää lehdelle, jossa ei korostu esimerkiksi nationalistinen suuren Venäjän representaatio, tai jossa länsimaat eivät näyttäytyä pääasiassa Venäjään vihamielisesti suhtautuvina vihollisina. Ilman tarkempaa tutkimusta venäläistä mediaa seuraamalla voi todeta, että myös tällaisia käsityksiä ilmenee.

Jo tutkimuskysymyksen muotoutuessa, aivan ensimmäisillä Afišan artikkelien lukukerroilla kävi ilmi se kiinnostava seikka, että länsimaisen ja venäläisen kulttuurin välinen ristiriita todella on toistuva puheenaihe venäläisessä mediassa, ja länsi on yhä käsite, johon Venäjää tavalla tai toisella verrataan. Keskustelu Venäjän ja lännen suhteesta on jatkunut vuosisatojen ajan zapadnikkien ja slavofiilien ajoista alkaen. Nykyajan zapadnikkeja lienevät ne liberaalit kaupunkilaiset, joita on venäläisessä mediassa kutsuttu myös ”luovaksi luokaksi”, ja jotka ovat vuoden 2011 duumanvaalien ja vuoden 2012 presidentinvaalien aikaan osoittaneet mieltään Venäjän hallintoa vastaan. Todennäköisesti Afiša on tuttu melko monelle mielenosoituksiin saapuneelle nuorelle moskovalaiselle. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Afišan nyt jo entinen päätoimittaja Juri Saprykin on tunnettu sekä journalistina että aktiivisena oppositiohahmona. Afišan nykyinen päätoimittaja myös pidätettiin eräässä Moskovassa keväällä 2012 järjestetyssä mielenosoituksessa. Nämäkin asiat kertovat siitä, että Afiša näyttää selkeästi valinneen nyky-Venäjän kehitykseen kriittisesti suhtautuvan, liberaalina pidetyn puolen.

Vuonna 2012 Afiša myös julisti julkaisevansa ”ensimmäisen poliittisen numeron”, jossa julkaistiin muun muassa monen aukeaman juttu opposition yhdestä johtohahmosta Aleksei Navalnista. Sen jälkeen Afiša on jatkanut muodin, pop-musiikin ja kaupunkikulttuurin seuraamista, mutta se on myös esimerkiksi julkaissut laajan juttusarjan venäläisen median tilasta ja silmämääräisesti arvioiden lisännyt poliittista sisältöä. Olen kuitenkin jo aikaisemmin Afišan lukijana ja sittemmin tätä työtä tehdessäni vakuuttunut siitä, että päällepäin melko kevyistä aiheistaan huolimatta Afiša on aikaisemminkin ollut omalla tavallaan ”poliittinen”. Lehden jutuissa kulttuuria ja yhteiskuntaa on aiemminkin arvioitu ja kommentoitu enemmän kuin pintapuolisesti. Afiša on ainakin aiemmin ollut nimenomaan kaupunkikulttuurilehti, mutta lehdessä on julkaistu myös nyky-Venäjää terävästi kritisoivia artikkeleja. Poliittisuus on ehkä ollut rivien välissä, ja usein yhteiskuntakritiikki liitetään Afišalle ominaisiin aihepiireihin, kuten kaupunkikulttuuriin.

Venäläisen median kontekstissa Afišan kehitys ja vuonna 2012 tapahtunut näkyvämpi politisoituminen olisivat mielenkiintoinen tapaus tutkittavaksi laajemmin. Tässä työssä jäivät tutkimatta Afišassa vuosien varrella tapahtuneet sisällölliset muutokset. Afišan kehitys nykyiseen muotoonsa voisi olla jatkotutkimuksen aiheena kuvaava koko venäläisen median viimeaikaisen kehityksen kannalta. Kuten aikakauslehdillä on tapana, Afiša vaikuttaa melko herkältä ympärillä tapahtuviin muutoksiin, joten sen käsittelemien aiheiden painotusten muuttuminen vuosien saatossa voisi kertoa jotakin venäläisen yhteiskunnan ja median kehityksestä. Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi tietenkin vertailu muihin aikakauslehtiin – joko toisiin, erilaisia näkemyksiä edustaviin venäläisiin aikakauslehtiin tai esimerkiksi suomalaisiin aikakauslehtiin. Suomessa samastuminen länsimaiseen kulttuuriin on pidemmällä kuin Venäjällä, mutta aika ajoin suomalaisessakin mediassa pohditaan Suomen asemaa ja suomalaista kulttuuria suhteessa ”länsimaihin”. Suomalaisen ja venäläisen keskustelun vertailu voisi olla niin ikään kiinnostava jatkotutkimuksen aihe.

LÄHTEET

- Afiša (2011). *O žurnale*. [online] [Lainattu 18.11.2011]. Saatavilla: http://www.afisha.ru/magazine/afisha_msk/about/
- Aleksejeva M. (2001). Perioditšeskaja petšat kak sistemnyi objekt. Teoksessa: Zasurski, Jasen (toim.). *Sistema sredstv massovoi informatsii Rossii. Utsebnije posobie dlja vuzov*. Moskva: Aspekt Press.
- Anikina, Maria (2009). The Youth Audience in Russia: Between New and Traditional Media. In: Nieminen, Hannu, Minna-Mari Salminen & Elena Vartanova (Eds.). *Perspectives to the Media in Russia: "Western" Interests and Russian Developments*. Aleksanteri Series 4. Helsinki: Aleksanteri-instituutti. 243–256.
- Berseneva & Tumanov (2010). Nikogda takogo ranše ne bylo. *Gazeta.ru* 23.09.10 [online]. [Lainattu 18.11.2011]. Saatavilla: <http://www.gazeta.ru/social/2010/09/23/3422294.shtml>
- Bolotova, Olga & Svetlana Botšarova (2010). Idite lesom. *Gazeta.ru* 6.9.2010 [online]. [Lainattu 18.11.2011]. Saatavilla: http://www.gazeta.ru/politics/2010/09/06_a_3416012.shtml
- Bolšakov, Vladimir (2002). Protsess globalizatsii. Teoksessa: Bolšakov, Vladimir (toim.). *Rossija. Planetarnyje protsessy*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo universiteta. 23–60.
- Diligenski, German (2003). Tšelovek pered litsom globalnyh protsessov. Teoksessa: Gorbatoš, Mihail (toim.). *Grani globalizatsii. Trudnyje voprosy sovremenno-go razvitija*. Moskva: Alpina pablišer. 329–359.
- Diskin, Josif (2003). Modernizatsija rossiiskogo obštšestva i sotsialnyj kapital. *Monitoring obštšestvennogo mnenija* 5-6, 14–20.
- Dyer, Richard (2002). *The Matter of Images: Essays on Representations*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu*. (Media Discourse, kääntäneet Virpi Blom & Kaarina Hazard). Tampere: Vastapaino.
- Flynn, Moya & Elena Starkova (2002). Through Their Own Eyes. Young People's Images of "the West". In: Pilkington, Hilary, Elena Omel'chenko, Moya Flynn, Ul'iana Bliudina & Elena Starkova (Eds.). *Looking West? Cultural Globalization and Russian Youth Cultures*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press. 77–100.

- Fomicheva, Irina (2009). The Russian Audience in an Environment of Mass Media Competition and Convergence. In: Nieminen, Hannu, Minna-Mari Salminen & Elena Vartanova (Eds.). *Perspectives to the Media in Russia: "Western" Interests and Russian Developments*. Aleksanteri Series 4. Helsinki: Aleksanteri-instituutti. 199–242.
- Foucault, Michel (2005). *Tiedon arkeologia*. (L'archéologie du savoir, kääntänyt Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, Anthony (1991). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity press.
- Gnevasheva, Vera & Oksana Namlinskaia (2007). Youth and Mass Media: Interaction, Trust and Expectations. In: Siilin, Lea & Marjatta Vanhala-Aniszewski (Eds.). *Voices and Values of Young People: Representations in Russian Media*. Aleksanteri Series 6. Helsinki: Aleksanteri-instituutti. 17–31.
- Gorbachev, Mikhail. (2002). Journalism is freedom to Explore. In: Nordenstreng Kaarle, Elena Vartanova and Yassen Zassoursky (Eds.). *Russian Media Challenge*. Kikimora Series B20. Helsinki: Kikimora Publications. 11–19.
- Hedetoft, Ulf & Douglas W. Blum (2008). Introduction: Russia and Globalization – a Historical and Conceptual framework. In: Douglas W. Blum (Ed.). *Russia and Globalization. Identity, Security, and Society in an Era of Change*. Washington D.C: Woodrow Wilson Center Press. 1–34.
- Held, David, David Goldblatt, Anthony McGrew & Jonathan Perraton (1999). *Global Transformations*. Cambridge: Polity press.
- Hjarvard, Stig (2003). A Mediated World. The Globalization of Society and the Role of Media. In: Hjarvard, Stig (Ed.). *Media in a Globalized Society*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press. 15–54.
- Huttunen, Tomi (2006). Venäjän toinen kulttuuri. Teoksessa: Timo Vihavainen (toim). *Opas venäläisyyteen*. 2. painos. Helsinki: Otava. 270–289.
- Institut sotsiologii RAN (2007). *Molodež sovremennoj Rossii: tsennostnyje priority. Analititseskij doklad* [online]. [Lainattu 21.2.2010]. Saatavilla: http://www.isras.ru/analytical_report_Youth.html.
- Kangaspuro, Markku (2009). Review of the Role of Media and Communication in International Russian Studies. In: Nieminen, Hannu, Minna-Mari Salminen & Elena Vartanova (Eds.). *Perspectives to the Media in Russia: "Western" Interests and Russian Developments*. Aleksanteri Series 2. Helsinki: Kikimora Publications. 13–26.
- Kivikuru, Ulla-Maija (1996). *Vieraita lehtiä. Aikakauslehti ajan ja paikan risteyksessä*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Kivikuru, Ulla-Maija (2003). Aikakauslehdistö. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle & Osmo A. Wiio (toim.) *Suomen mediamaisema*, 2. painos. Helsinki: WSOY. 77–92.
- Koikkalainen, Katja (2009). *Talousjournalismin suunnannäyttäjät Venäjällä. Kansainväliset vaikutteet ja paikalliset erityispiirteet Kommersant- ja Vedomosti-sanomalehdissä*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 853. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Kolossov, Vladimir & John O'Loughlin (2004). How Moscow is becoming a capitalist mega-city. *International Social Science Journal* 56:181, 413–427.
- Kramnik, Valeri (2002). Rossiija. Poisk identitšnosti. Teoksessa: Bolšakov, Vladimir (toim.). *Rossija. Planetarnyje protsessy*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo universiteta. 61–147.
- Kunelius, Risto (2002). *Viestinnän vallassa*. Helsinki: WSOY.
- Kuvaldin, Viktor (2003). Globalnost: Novoje izmerenije tšelovetšeskogo bytija. Teoksessa: Gorbatošov, Mihail (toim.). *Grani globalizatsii. Trudnyje voprosy sovremennogo razvitija*. Moskva: Alpina publišer. 31–98.
- Lazarevitš, E. A. (2008). Tip žurnala i jeho dizain. *Vestnik Moskovskogo universiteta* 2, 8–20.
- Litovskaia Maria & Olga Shaburova (2010). Russian glamour and its representations in post-Soviet mass media. In: Rosenholm, Arja, Kaarle Nordenstreng & Elena Trubina (Eds.). *Russian Mass Media and Changing Values*. London: Routledge. 193–208.
- Litovskaja, Maria (2008). Obraz dostojnogo buduštšego v postsovetstkih izdaniyah dlja devušek-podrostkov. Teoksessa: Litovskaja, Maria, Arja Rosenholm, Irina Savkina & Jelena Trubina (toim.). *Obraz dostoinoi žizni v sovremennyh rossiiskih SMI*. Jekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta. 270–285.
- Litovskaja, Maria, Arja Rosenholm, Irina Savkina & Jelena Trubina (2008). «V poiskah horošei žizni»: postsovetstskije identitšnosti v sovremennyh rossiiskih massmedia. Teoksessa: Litovskaja, Maria, Arja Rosenholm, Irina Savkina & Jelena Trubina (toim.). *Obraz dostojnoj žizni v sovremennyh rossiiskih SMI*. Jekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta. 5–24.
- Medvedev, Vadim, Juri Krasin & Aleksander Galkin (2003). Samoopredelenije Rossii v globalizirujuštšemsja mire. Teoksessa: Gorbatošov, Mihail (toim.). *Grani globalizatsii. Trudnyje voprosy sovremennogo razvitija*. Moskva: Alpina publišer. 447–511.
- Menzel, Birgit (2008). Russian Discourse on Glamour. *Kultura* 6, 4–8.

- Nordenstreng, Kaarle & Pietiläinen, Jukka (2010). Russian Media as a Mirror of Change. In Huttunen, Tomi & Ylikangas, Mikko (Eds.). *Witnessing Change in Contemporary Russia*. Kikimora Publications B38 Helsinki: Kikimora publications. 136–158.
- Numminen, Mikko (2011). *Mediatiedot. Image – terävä aikakauslehti* [online]. [Lainattu 8.10.2011]. Saatavilla: <http://www.image.fi/mediatiedot>.
- Omel'tsenko Jelena (2000). *Molodežnyje kultury i subkultury*. Moskva: Institut sotsiologii RAN.
- Pantin, Vladimir (2010). The Political and Civilizational Self-Identity of Contemporary Russian Society in a Global Context. (Polititšeskaja i tsivilizatsionnaja samoidentifikatsija sovremennogo rossiiskogo obštšestva v uslovijah globalizatsii, kääntänyt Kim Braithwaite). *Russian Social Science Review* 51:1, 4–20.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietiläinen, Jukka, Irina Fomicheva & Liudmila Resnianskaia (2010). Changing media use in Russia. In: Rosenholm, Arja, Kaarle Nordenstreng & Elena Trubina (Eds.). *Russian Mass Media and Changing Values*. London: Routledge. 41–56.
- Pikuleva, Julia (2008). Dostojnaja žizn v opisani regionalnyh gljantsevyh žurnalov: v poiskah identitšnosti adresata. Teoksessa: Litovskaja, Maria, Arja Rosenholm, Irina Savkina & Jelena Trubina (Eds.). *Obraz dostojnoj žizni v sovremennyh rossiiskih SMI*. Jekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta. 45–55.
- Pilkington, Hilary (1994). *Russia's Youth and it's Culture. A Nation's Constructors and Constructed*. London: Routledge.
- Pilkington, Hilary & Uli'ana Bliudina (2002). Cultural Globalization. A Pheripheral Perspective. In: Pilkington, Hilary, Elena Omel'chenko, Moya Flynn, Ul'iana Bliudina & Elena Starkova (Eds.). *Looking West? Cultural Globalization and Russian Youth Cultures*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press. 1–20.
- Rakitjanski, Nikolai (2002). Modernizatsija Rossii: polititšeskaja elita v kontekste globalizatsii. Teoksessa: Bolšakov, Vladimir (toim.). *Rossija. Planetarnyje protsessy*. Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskii universitet. 352–386.
- Rantanen, Terhi (2002). *The Global and the National. Media and Communications in Post-Communist Russia*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Rudova, Larissa (2008). Uniting Russia in Glamour. *Kultura* 6, 2–3.

- Surkov, Vladislav (2009). Nationalization of the Future. Paragraphs pro Sovereign Democracy. *Russian Studies in Philosophy* 47: 4, 8–21.
- Tsybikova, D. G. (2010). Potrebitelskiye ustanovki rossijan. *Monitoring obščestvennogo mnenija: ekonomičeskije i sotsialnyj peremeny* 4, 41–52.
- Tynkkynen, Veli-Pekka (2004). Venäläisessä kaupunkisuunnittelussa tuulee lännestä. *Idäntutkimus* 11, 3–10.
- Töttö, Pertti (2000). *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- Töttö, Pertti (2001). Totta vai konstruktioita? *Kulttuurintutkimus* 18: 1, 11–20.
- Valtonen, Sanna (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Kantola, Anu, Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.). *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Tampere: Tammerpaino Oy
- Vanhala-Aniszewski, Marjatta (2007). Images of Europe and "Europeanness" in Contemporary Russian Media Texts. In: Siilin, Lea & Marjatta Vanhala-Aniszewski (Eds.). *Voices and Values of Young People: Representations in Russian Media*. Aleksanteri Series 6. Helsinki: Aleksanteri-instituutti. 77–97.
- Vartanova, Elena (2009). Russian Media: Market and Technology as Driving Forces of Change. In: Nieminen, Hannu, Minna-Mari Salminen & Elena Vartanova (Eds.). *Perspectives to the Media in Russia: "Western" Interests and Russian Developments*. Aleksanteri Series 4. Helsinki: Aleksanteri-instituutti. 283–301.
- Vartanova, Elena (2002). Media Structures: Changed and Unchanged. In: Nordenstreng Kaarle, Elena Vartanova and Yassen Zassoursky (Eds.). *Russian Media Challenge*. Kikimora Series B20. Helsinki: Kikimora Publications. 21–72.
- Vartanova, Elena & Sergei Smirnov (2010). Contemporary Structure of the Russian Media Industry. In: Rosenholm, Arja, Kaarle Nordenstreng & Elena Trubina (Eds.). *Russian Mass Media and Changing Values*. London: Routledge. 21–40.
- VTsIOM (2009). *Modernizatsija Rossii, jego družja i vragi* [online]. [Lainattu 16.11.2011]. Saatavilla: <http://wciom.ru/index.php?id=157>.
- VTsIOM (2010a). Monitoring mnenii. Mart-aprel 2010. *Monitoring obščestvennogo mnenija* 2, 75–154.
- VTsIOM (2010b). Monitoring mnenii. Ijul-avgust 2010. *Monitoring obščestvennogo mnenija* 4, 86–165.

- Zassoursky, Ivan (2002). Media and Power: Russia in the Nineties. In: Nordenstreng Kaarle, Elena Vartanova and Yassen Zassoursky (Eds.). *Russian Media Challenge*. Kikimora Series B20. Helsinki: Kikimora Publications. 73–91.
- Zassoursky, Ivan (2004). *Media and Power in Post-Soviet Russia*. (Re-konstruktsija Rossii. Mass-media i politika v devjanostyh, kääntänyt Renfrey Clarke). New York: M.E. Sharpe.
- Zassoursky, Yassen (2002). Media and the Public Interest: Balancing Between the Public Sphere. In: Nordenstreng Kaarle, Elena Vartanova and Yassen Zassoursky (Eds.). *Russian Media Challenge*. Kikimora Series B20. Helsinki: Kikimora Publications. 155–188.
- Zasurski, Ivan (1999). *Mass-media vtoroi respubliki*. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta.
- Zelenin, Aleksandr (2008). Ot prirody-masterskoj do madagaskarskogo tarakana (transformatsija predstavlenii o prirode v žurnale «Nauka i žizn»). In: Litovskaja, Maria, Arja Rosenholm, Irina Savkina & Jelena Trubina (Eds.). *Obraz dostojnoj žizni v sovremennyh rossiiskih SMI*. Jekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta. 136–158.
- Zorkaiia, Nataliia (2010). Today's Young People. On the Problem of "Deficient" Socialization. (Sovremennaja molodež: k probleme 'defektnoi' sotsializatsii, kääntänyt Kim Braithwaite). *Russian Social Science Review* 51:5, 46–77.
- Aineistolähteet:
- 2008:
- Artikkeli 1. Kesojan, Svetlana (2008). «Varvary» Tot samyi restoran Anatolija Komma. *Afiša* 217/2008.
- Artikkeli 2. Rudyk, Aleksandra (2008). Vsem stroitsja. *Afiša* 217/2008.
- Artikkeli 3. Rudyk, Aleksandra (2008). Hleba i zrelišť. *Afiša* 218/2008.
- Artikkeli 4. Agunovitš, Konstantin (2008). Želaju, štaby vse. *Afiša* 218/2008.
- Artikkeli 5. Agunovitš, Konstantin (2008). Otkryt v novom okne. *Afiša* 219/2008.
- Artikkeli 6. Suhoteplaja, Sofja (2008). Stroisja po komande. *Afiša* 220/2008.
- Artikkeli 7. Bojarskaja, Aleksandra, Nikolai Saprykin (2008). Novaja vizualnost. Grafiťeskije designery. *Afiša* 221/2008.

- Artikkeli 8. Gorbatšev, Aleksandr (2008). Roman «Jubka» Germanija prevyše vsego. *Afiša* 221/2008.
- Artikkeli 9. Bojarskaja, Aleksandra (2008). Šnurki v stakane. *Afiša* 222/2008.
- Artikkeli 10. Rudyk, Aleksandra, Katja Andreas, Kiril Sorokin, Julija Vydolob, Juri Saprykin, Boris Akimov, Varja Vedenejeva, Kiril Kalapov, Mihail Tolmatšev, Nastja Kim, Nikolai Saprykin, Oleg Tyštšenko, Pavel Miljakov, Protei Temen, Sergei Povarnitsyn, Sonika Elovikova, Sofia Suhoteplaja (2008). Užas! Užas! *Afiša* 222/2008.
- Artikkeli 11. Zatšem vy eto sdelali? Putin i Kabajeva v «Moskore». *Afiša* 224/2008.
- Artikkeli 12. Dugajev, Daniil (2008). My v meste. *Afiša* 225/2008.
- Artikkeli 13. Špilev-Vikstrem, Armas (2008). Obuv XXI veka. *Afiša* 226/2008.
- Artikkeli 14. Munipov Aleksei (2008). Pret kak pank. *Afiša* 227/2008.
- Artikkeli 15. Volobujev, Roman, Aleksandr Saburov, Jelena Fanailova, Tina Kandelaki (2008). A jesli eto ljubov? *Afiša* 227/2008.
- Artikkeli 16. Dugajev, Daniil (2008). Vas bilet. *Afiša* 228/2008.
- Artikkeli 17. Gorbatšev, Aleksandr (2008). Zdorovo, Kostroma. Gorbatšev v gostjah u pravoslavnoi hip-hop-gruppirovki «Komba BAKH». *Afiša* 229/2008.
- Artikkeli 18. Danilkin, Lev (2008). Umri vse živoje. *Afiša* 230/2008.
- Artikkeli 19. Kuida, Ženja (2008). Garaž. *Afiša* 232/2008.
- Artikkeli 20. Rudyk, Aleksandra (2008). Allo, tsentralnaja! *Afiša* 232/2008.
- Artikkeli 21. Jelena, Kovalskaja (2008). Programma po zajavkam. *Afiša* 233/2008.
- Artikkeli 22. Mitjušina, Anastasija (2008). Obštšestvo «Pamjat» *Afiša* 233/2008.
- Artikkeli 23. Favorov, Pjotr (2008). Operatsija «Prijemnik». *Afiša* 234/2008.
- Artikkeli 24. Gorbatšev, Aleksandr, Andrei Podšibjakin, Anton Oboznyj, Armas Špilev-Vikstrem, Ženja Kuida, Ilja Krasilštšik, Kiril Sorokin, Mihail Kazinik, Julija Vydolob, Juri Saprykin, Arseni Popov, Sofia Suhoteplaja (2008). Kogda net deneg. *Afiša* 234/2008.
- Artikkeli 25. Dugajev, Daniil (2008). Krutjaštši moment. *Afiša* 235/2008.
- Artikkeli 26. Rudyk, Aleksandra (2008). Bumaznyi soldat. *Afiša* 236/2008.

Artikkeli 27. Vydolob, Julija (2008). Oj, devotški! *Afiša* 236/2008.

Artikkeli 28. Podšibjakin, Andrei, Armas Špilev-Vikstrem (2008). Novyi russki gop-hop. Neformalnyje obedinije molodeži. *Afiša* 238/2008.

2010:

Artikkeli 29. Sostojanije muzyki – 2010 Šumy Rossii. *Afiša* 273/2010.

Artikkeli 30. Favorov, Pjotr (2010). Stroika-dialog. Bart Glodhoorn o tom, kak nado perestraivat rossiiskije goroda. *Afiša* 273/2010.

Artikkeli 31. Dementjeva Jekaterina, Oleg Kašin, Jevgenija Kujda, Ksenija Prilepskaja, Pjotr Favorov (2010). «Krasnyi oktjabr». Novoje moskovskoje mesto sily. *Afiša* 274/2010.

Artikkeli 32. Kiselev, Aleksei (2010). «Kasta», karapuziki. *Afiša* 275/2010.

Artikkeli 33. Kaidaš, Ivan (2010). Štoby stojat, ja dolžen deržatsja. *Afiša* 276/2010.

Artikkeli 34. Danilkin, Lev (2010). Pisma russkogo putešestvennika. *Afiša* 279/2010.

Artikkeli 35. Volobujev, Roman (2010). Živi media. *Afiša* 280/2010.

Artikkeli 36. Vanina, Jelena, Aleksandr Gorbatšev, Jekaterina Dementjeva, Olga Utkina (2010). Sdelai sam: 9 luštših projektov 2010 goda. *Afiša* 282/2010.

Artikkeli 37. Favorov, Pjotr (2010). Moskva buduštšego. Kakoi ona možet byt. *Afiša* 283/2010.

Artikkeli 38. Saprykin, Juri (2010). Novaja Moskva. Kak sdelat gorod interesnym dlja turistov. *Afiša* 283/2010.

Artikkeli 39. Reiter Svetlana: Moskva dlja moskvitšei. *Afiša* 283/2010.

Artikkeli 40. Saprykin, Juri (2010). Avos i nyne tam. *Afiša* 283/2010.

Artikkeli 41. Dementjeva, Jekaterina (2010). Hot Chip. *Afiša* 286/2010.

Artikkeli 42. Nazarova, Nina, Aleksandra Radkovskaja, Marija Ustjužaninova, Anna Fedorova, Alevtina Elsukova, Anna Krasilštšik, Jelena Vanina, Olga Utkina (2010). Moskva glazami inostrantsev. Bassein «Tšaika», klub «Rai», restoran «Madam Kalife» i drugije mesta pritjaženija ekspatov. *Afiša* 286/2010.

LITE 1. Otteet aineistosta venäjäksi

- (1) В Америке очень распространен формат гараж-сейла, когда при переезде приглашают соседей и все распродают. В Израиле многие делают что-то своими руками, там есть пятничный рынок поделок, а молодые дизайнеры устраивают квартирные вечеринки-распродажи для подружек. В Лондоне воскресный рынок проводится каждую неделю... Все это нас очень вдохновляло, и в какой-то момент мы поняли, что здесь тоже существует много людей, которые делают что-то хорошее и необычное, а с другой стороны, есть люди, которые хотели бы такие вещи купить. (A27)
- (2) Принято считать, что в Москве почти невозможно сделать что-то хорошее, особенно в отсутствие больших капиталов и высокопоставленных родственников. (A36)
- (3) Разрешение стоит одинаково дорого и для кафе на пять столиков, и для ресторана на полторы тысячи квадратных метров. В частности поэтому в Москве так мало маленьких несетевых заведений: попытка быстрого и безболезненного получения разрешений удорожает проект в разы, на эти деньги можно землю на Рублевке купить. И поэтому людей, которые делают место на свои деньги, имея целью что-то дать миру, а не нажиться, в Москве пока что не так-то много. С другой стороны, Европа таким бизнесом занимается уже сотни лет, а мы всего пятнадцать. С точки зрения истории это не срок. (A36)
- (4) В Нью-Йорке, в Европе — везде есть рестораны с фермерскими продуктами, они давно к этому привыкли. У нас же рестораны считают, что проще закупать обычные продукты, поскольку стоимость блюда, приготовленного из фермерских продуктов, повышается вдвое. (A36)
- (5) Сейчас выросло смелое поколение людей, которые уже поездили везде, посмотрели, как это в мире бывает. И теперь они открывают кафе, рестораны, галереи. Так что хорошие места будут появляться — это просто вопрос времени. (A36)
- (6) А ведь какой можно было бы устроить Южный Парк! Всем немедленно переехать в какой-нибудь не самый дорогой район. Убедить обычных подозреваемых открыть по соседству несколько съедобных заведений. Начать ходить друг к другу в гости. Покупать бочки с пивом. Переманивать сотрудников. Глядишь — не только жизнь начнет понемногу налаживаться, но и интернет в России превратится из унылой фабрики клонирования во что-нибудь более убедительное. (A12)

- (7) Отсутствует культура потребления — увидел красивые кеды, купил, а откуда они, кем придуманы, в честь кого названы, истории покупатель не знает и знать не желает. Вот в Питере в этом плане дела обстоят лучше. Недавно мы открыли там свой магазин, но местные вряд ли будут туда ходить — у них Финляндия под боком. [...] Те, кто побогаче, отправляются в Скандинавию. Я был поражен, когда впервые попал в магазин Sneakers'n'Stuff в Стокгольме. Такой огромный, что я даже испугался, — все размеры, все модели в бешеных количествах. О рынке в России говорить не приходится, это признают все. (A13)

- (8) Почти во всех столицах можно зайти в кафе и получить чашку приличного кофе за вменяемые деньги. В Москве же кофе очень дорогой и очень невкусный. А там, где он вкусный, он просто еще дороже. (A10)

- (9) В Москве проблемы с едой. Не с той, которая продается в супермаркетах и на рынках, и не с той, которую подают в дорогих ресторанах, — а с самой обычной, дешевой и вкусной, продающейся на улицах или в маленьких забегаловках, такой едой, которая в изобилии присутствует во всех мегаполисах мира, за исключением одного. (A24)

- (10) В больших западных городах, включая Петербург, китайский ресторан — это место, где можно очень быстро, вкусно и дешево поесть. В Москве китайский ресторан — это в большинстве случаев пафосное заведение с красными фонарями, высокими ценами и не очень вкусной едой. (A10)

- (11) Во-первых, закрывалась единственная на много кварталов кофейня, которая не «Кофе Хауз» и не «Шоколадница», самое приятное и недорогое место на всей Тверской и часть старейшей в Москве кофейной сети. (A20)

- (12) Лужковская Москва — это сложнейшее переплетение частных интересов при полном игнорировании общих: любые начинания, построенные на эксклюзивности, на отсечении публики по тому или иному признаку — деньги, социальный статус, внешний вид — несказанно расцветают, все общественное и общедоступное — транспорт, музеи, больницы или городские парки и площади — хиреют (A40)

- (13) К строительству в самой Москве Чельцов относится так: «Мне кажется, что это паноптикум, за который несет ответственность правительство Москвы в самом широком смысле. Виноваты чиновники, городские власти, их родственники и друзья-

архитекторы, которые умеют вовремя назвать черное белым и сказать, что в здании не двадцать пять этажей, а пятнадцать. Если пристально посмотреть на любой московский объект, в каждом можно найти нарушения ». (A39)

- (14) С 2003 года въезд в центральную часть Лондона в рабочее время стоит 8 фунтов стерлингов. [...] В Нью-Йорке действует система контроля за стоимостью аренды жилья. [...] В Портленде принято решение, ставшее сенсацией. Городское правительство постановило больше не требовать строительства стоянок рядом с новыми зданиями там, где есть эффективный общественный транспорт. [...] С одной стороны, в Москве мало свободы — в области малого бизнеса особенно. С другой, в Москве ее невероятно много. Чиновники самоуправствуют и берут взятки, застройщикам не составляет труда что-то снести — но это часть проблемы. Все вольны перепланировать квартиры, вешать кондиционеры на фасады, захламлять лестницы и перегораживать дворы шлаббаумами. Наибольшая свобода царит в области транспорта. Никто не соблюдает правила движения. Все паркуются, где хотят, и бесплатно — стоимость владения автомобилем сравнима со стоимостью пользования общественным транспортом. (A37)
- (15) Ценципер: [...] неприятность пространства, в котором мы находимся, связана не только с коррупцией и всем подобным, но и с некомпетентностью. Мы с архитектором Юрием Григоряном тут прикидывали, что если, например, разрабатывать генплан Петербурга, то в ежедневном режиме над ним должно было бы работать раз в пять больше специалистов, чем всего есть сейчас в России, — чтобы они считали, чертили, придумывали...
Мамут: Исследовали, анализировали, целеполагали — это очень важно.
Ценципер: Так это происходит в Париже, в Нью-Йорке. Мы этого просто сейчас не умеем. Когда-то умели, хоть и не лучше всех на свете, а потом разучились. (A31).
- (16) каждый город должен быть компактным, должен развиваться внутри своих границ, потому что это связано с транспортной проблемой, с экологией, с комфортом. А строительство новых районов — это ужасно, и все это бросили, кроме России и Китая. Даже в Восточной Европе так не строят больше. (A30)
- (17) Планетарий должен был открыться 12 лет назад, в Нагатинской пойме 10 лет как собираются что-то построить, электричку до Шереметьево обещают запустить уже 6 месяцев. «Афиша» выяснила у экспертов, что же происходит с главными столичными долгостроями (A6)

- (18) Нам надоело писать про Лужкова. мы просто решили попробовать, может ли в России существовать желтая газета или не может. Оказалось, что не может, что и требовалось доказать. Желтой прессы в России нет, потому что желтая пресса — это признак демократии. (A11)
- (19) Если спросить москвича, что он думает про свой город, каждый второй ответит, что здесь неуютно, слишком много машин и людей, грязный воздух, плохая архитектура и вообще лучше жить не здесь, а где-нибудь как можно дальше. Между тем немало людей бросают Нью-Йорк, Париж, Лондон и Рим — только ради того, чтобы жить и работать в Москве. (A42)
- (20) Теперь я считаю, что Москва лучше Лондона. Хотя бы потому, что в Лондоне мы все привыкли жить по расписанию, законы — строгие, все их соблюдают. То есть с одной стороны — закон и порядок, с другой — скука смертная. Здесь же никто не смотрит на часы, все просыпаются, когда им удобно, обедают, когда им удобно, и так во всем! (A42)
- (21) Для меня, может быть, жизнь в Англии более простая и понятная, но мне нравится, что все здесь постоянно меняется. Каждый день непредсказуем, и возможностей больше. (A42)
- (22) Тут всегда можно что-то сделать: в три ночи можно пойти в ресторан, а в четыре за продуктами. Хорошие клубы. Я жил в Барселоне, которая известна своей ночной жизнью — но тут лучше. (A42)
- (23) это как Америка 50 лет назад. Здесь есть динамизм, который сложно найти в других городах, и его точно нет в Италии. (A42)
- (24) Я переехал в Москву 9 лет назад, сам из Вашингтона. До этого я тут бывал пару раз, и мне невероятно нравилось — вот это вот московское ощущение постоянного движения, все бегут, все меняется. (A42)
- (25) Сейчас ведь мы наблюдаем большую волну творческой эмиграции, связанную с тем, что в России нет мест, где можно работать, нет грантов. Наши таланты уезжают на Запад — в одной Германии этих резиденций семьдесят штук. (A42)
- (26) вот в Германии — какой пиетет к художникам первого послевоенного поколения, тем, которые уже не нацистское искусство: государство им устраивает выставки, всячески показывает, как ценит их, свою культуру и историю. Вот до уровня: приходит ко мне маляр белить стену. Увидел картины: «Вы

художник?» — и такое уважение в его тоне сразу. Маклер начинает иначе относиться. А у нас? Художник — это же почти ругательное слово! (A5)

- (27) В нашей стране не только власть, но и общество не поддерживает молодое искусство. Общественное мнение не допускает нарушения норм поведения и законодательства, не допускает, что в этом нарушении и проявляется талант. У нас не рождаются социальные ценности в состоянии секс, драгс, рок-н-ролл — а на Западе они так и возникают. Здесь считается, что такие вещи происходят, потому что человеческая природа, к сожалению, неукротима. Поэтому всем современным художникам надо выстроить клетки, в которых они перебесятся, и разными седативными препаратами довести их до нормальности, а самых буйных вообще нейтрализовать. А потом уже — в галереи и музеи. (A33)
- (28) — По-моему, в музеях у нас людей достаточно. А Москва и без суперсовременного музея привлекательна.
— Это глубокое заблуждение. Москва по туризму фундаментально отстает от многих европейских городов. А если сравнивать не города, а страны, мы проигрываем чудовищно. Какие точки притяжения у нас есть? Красная площадь? Для города с 12-миллионным населением смотреть тут нечего. Одно дело, если ты из Оренбурга, а что делать иностранцам? О каком современном искусстве можно говорить в стране, где нет ни одного современного музея? (A26)
- (29) Это была эра Горбачева, когда к любым экспериментам относились очень положительно. Но после 1991 года как отрубило. Никаких фестивалей, никакого любопытства, никаких экспериментов — страна погрузилась в жесточайшую депрессию. [...] К слову сказать, у нас до сих пор огромная проблема — нет большого и показательного музея современного искусства. Большевики, когда пришли к власти, что сделали? Уже вторым декретом учредили семь музеев современного искусства. (218/2008)
- (30) — Как вам кажется почему русская литература никак не может произвести интернационального шлягера — как «Имя розы», как «Сто лет одиночества»?

— Сто лет назад Россия была столицей мировой литературы, в Ясную Поляну из Европы ездили поклоняться, как на Святую землю. Потом русскую прозу на несколько поколений придушили, и она стала местечковой — известный феномен: когда люди долго сидят в камере, они перестают интересоваться тем, что за решеткой, образуется своя, непонятная посторонним камерная субкультура. Русская литература до сих пор занята местечковыми экзотическими

проблемами, накопившимися за десятилетия сидения под стражей. Новый русский роман найдет читателя в мире, только если русские писатели перестанут писать о России и начнут писать о человеке. И не важно, будут у героев русские имена или марсианские. Когда англичане или немцы читают о Болконском и Безухове, они читают не о русских князьях и графах позапрошлого века, они читают о себе. (A34)

- (31) – Если всякий раз, – продолжает Пиотровский, – покупая банку, человек будет вспоминать о культурном наследии, это будет небесполезным. Культурное одичание на всех уровнях нашего общества делает эту задачу актуальной и важной. (A4)

- (32) Сейчас в Москве появился огромный интерес к современному искусству, особенно среди молодежи, — это можно сравнить с тем, что происходило в Англии в начале 90-х. (A19)

- (33) Это же страна ограниченных коммуникаций, плохих дорог. И информация не доходила туда, молодые люди не были интегрированы в культурные процессы. [...] Сейчас вообще нет вопросов: доходит любая культурная информация, молодые люди ее потребляют, перерабатывают, видно, как на глазах меняется ситуация. Еще два года назад группам, которые поют на английском, можно было ставить диагноз — никакой перспективы. [...] Сейчас — хотите на английском, пойте. Все только начинается, тренд-то чувствуется — именно таким образом мы вползем в мировую систему координат. (A8)

- (34) Николай Лызлов, архитектор: «Обидный проект. Дело в том, что сэр Норман Фостер еще до России предложил его Пекину и Астане — и там проект понравился, его приняли. Так что подобных зданий будет аж три. Обидно, что европейцы так к нам относятся, ставят нас в один ряд со странами третьего мира». (A2)

- (35) В списке этих 25 городов мало того что не было ни одного российского, но редакция журнала Monocle сочла нужным написать об этом специальный дисклеймер. Сообщалось, что Москва — это город, где тебе приходится платить 300 тысяч евро за конуру в бетонной башне с видом на электростанцию. Что здесь ужасное движение, чудовищная коррупция и отвратительный сервис. Здесь много неплохих ресторанов, но все они ужасно дорогие и нет ни одного действительно выдающегося. Есть свои плюсы — ночная жизнь как-то бурлит невероятно, но днем смотреть не на что. И для того чтобы Москва попала в этот список, нужно провести настолько кардинальные преобразования, что, наверное, на нашем веку этого и не случится. Нужно перестроить всю систему городского планирования, управления и, в общем-то, прежде всего менталитет

здешних жителей. Скажите, Шон, помимо того, что написано в этой статье, есть ли в Москве что-то хорошее, что в лучшую сторону отличает этот город от Копенгагена, Цюриха и прочих фигурантов списка? (A38)

- (36) – В своей книге вы несколько раз называете распад СССР «коллапсом», тогда как некоторые поговаривают, что переход к рыночной экономике, наоборот, позволил России сохранить свою идентичность в меняющемся мире. Вы уверены, что мы можем служить примером тотального поражения?

– А вот это хороший вопрос, который сам по себе говорит, что коллапс не означает абсолютное поражение. Да, Россия пережила коллапс – коллапс политической и экономической системы, и население ее уменьшается, но долгосрочные эффекты могут быть и позитивными.

– Какой урок мир мог бы извлечь из российской истории? Исключительно негативный? Представляет ли русский опыт заселения и освоения пространств, малопригодных для проживания, и создания на них огромного государства какой-либо интерес для остального мира? (A18)

- (37) Понятно, что в смысле продажи пластинок Россия для вас не самая интересная страна. Но вот перед Петербургом у вас еще большой тур по Бразилии, Аргентине и Колумбии. Это какой-то жест благотворительности? (A41)

- (38) – Мистер Лайдон, я...

– Русский! Русский! Я не верю своим ушам. Фантастика. Мне звонят русские журналисты! Знаете, меня сложно удивить. Я в этой индустрии давно. Много чего видел. Но вот в Россию реально – я не вру, это не для красного словца – ОЧЕНЬ хочу приехать. Russki, how are you? Ты понял, да? (A14)

- (39) Не секрет, что нас до сих пор считают варварами. Новый ресторан — мой укол Западу. Возможно, они во многом правы, но я хотел, чтобы они пришли в мой ресторан и убедились, что все не так. (A1)

- (40) OpenSpace, как, в сущности, и «Афиша», может сколько угодно притворяться лондонским, парижским или нью-йоркским культурным вестником, но за окнами его редакции — Москва, Петербург, Новосибирск и прочие интересные пространства. (A35)

- (41) Правда, самое любопытное не столько громкие имена из Европы вроде голландца Delta с объемными разноцветными конструкциями или француза Оливье Коста-Тефена, строящего свое творчество на основе уличного вандализма. Скорее интересно посмотреть на обещанные работы ребят из России (A9)

(42) Привычно, когда молодая русская группа смотрит на Запад и жонглирует именами новейших групп; куда менее привычно, когда музыканты оглядываются на Андрея Рублева и оказываются славянофилами. (A17)

(43) — Вообще же, в русском рэпе не хватает чувства юмора. Какие-то все насупленные.

Хамиль: Это стандартная модель. Стереотип. Смотрят на Запад — наши чернокожие братья за океаном ставят себя так, что все должно быть серьезно и круто. [...] И наши взяли себе это за правило. Все проходят период подражания; жаль, что многие в нем и остаются. (A32)

(44) Русский рэп породил новый стиль — гоп-хоп: профессиональные хип-хоп-музыканты подражают риторике неблагополучных уличных подростков и поют про пиво, семечки и разводку лохов. (A28)

(45) Опять английский! Хотят попасть на международную арену? Вообще, по моему глубокому убеждению, на английском поют, потому что стесняются на русском. [...] Из десяти прослушанных песен пять на русском, четыре на английском и одна на литовском языке. Задумалась. (A29)

(46) Что касается дизайна в России, то скоро все будет хорошо. Подражать уже научились, настало время делать что-то свое» (A8)

(47) «Секс в большом городе» — это для нас вопрос столкновения двух идеологий. Американская идеология успеха и мы, которые все еще пытаемся ее примерить. Manolo Blahnik нам хорошо, платье Valentino нам хорошо. А идеология нам хорошо? Тут, наверное, надо понять, что гламур не может быть идеологией для советских людей, нас мама по-другому учила. Для нас гламур может быть только инструментом. И ерунда это, что сейчас у нас растет это поколение, где будут Саманта и Кэрри, — этого не будет. (A15)